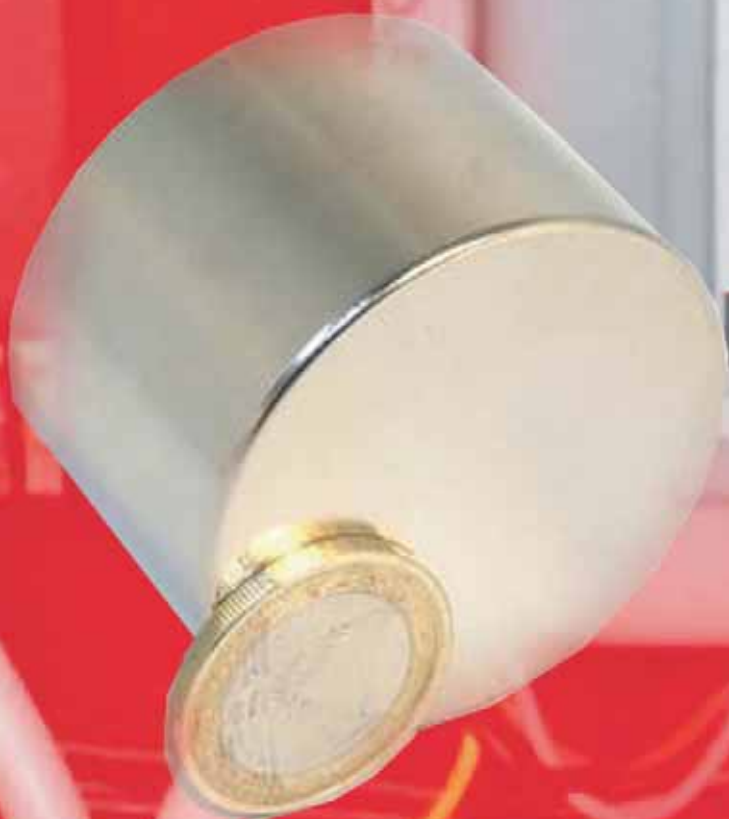

Са економског самита на Копаонику
ЕПС мора да се реструктурише

Слаба наплата на северу Космета
Почела искључења

Поплаве
Бујице обарале електричне стубове

КРАЂЕ СТРУЈЕ КОД НАС И У СВЕТУ И МАГНЕТИ У АКЦИЈИ

Кадрови у привредним друштвима:
ДАЛЕКО ОД „НАЈБОЉИХ ГОДИНА“

ЕПС = енергија = живот

НАШ ИНТЕРВЈУ: БОШКО БУХА, ДИРЕКТОР ДИРЕКЦИЈЕ ЕПС-а ЗА ПРОИЗВОДЊУ ЕНЕРГИЈЕ

Искуства ЧЕЗ-а прихватљива за ЕПС

страница 4

САРАДЊА ПРИВРЕДЕ И ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ: БРАНКО ШЉИВАР,
ГЕНЕРАЛНИ ДИРЕКТОР „ГОША МОНТАЖЕ“

Велики купац – велика обавеза

страница 14

АРАНЖМАНИ „ЕПСТУРСА“ ЗА ЛЕТО 2010. ГОДИНЕ

Цене ниже за 10 до 15 одсто

страница 18

РЕГИОНАЛНИ ЕНЕРГЕТСКИ ТОКОВИ

Србија у жижи интересовања Италије

страница 40

ДОГАЂАЈИ

СЕДНИЦА УО ЈП ЕПС
Подмирена и рекордна
потрошња електричне
енергије страница 08

ДЕЛЕГАЦИЈА ЕПС-а КОД ПАТРИЈАРХА
ИРИНЕЈА
Добра сарадња СПЦ и
ЕПС-а страница 09

ОБЕЛЕЖЕНА 40-ГОДИШЊИЦА РАДА ТЕ
„НИКОЛА ТЕСЛА“
План производње никад
већи страница 11

АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ

ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКА СИТУАЦИЈА
Троструки удар на систем страница 16

ДРУГИ ПИШУ
НИН: Градило се, ко ће да
окречи страница 20

ЕНЕРГЕТСКА РАСКРШЋА
Ера улагања страница 33

СВЕТ

ЕНЕРГИЧНА ПЛАНЕТА
Случај службеника
Николаса Г. страница 42

ИЗГРАДЊА МАМУТСКОГ ГАСОВОДА
ИСПОД БАЛТИЧКОГ МОРА ДОБИЛА НОВО
УБРЗАЊЕ
„Северни ток“ све ближе
циљу страница 44

СА САЈМА АУТОМОБИЛА У ЖЕНЕВИ
Киловати на точковима страница 46

МАЂАРСКА ПЛАНИРА ОБНОВУ
НУКЛЕАРКЕ „ПАКШ“
Два нова блока на Дунаву страница 47

РУСКИ ПРЕМИЈЕР ПРОЗИВА
ИНВЕСТИТОРЕ
Путин и електро-тајкуни страница 48

КУЛТУРА

БИОСКОПИ
„Нека остане међу нама“ страница 54

ЗДРАВЉЕ

ХИЈАТУСХЕРНИЈА: МАЛИ ПРОБЛЕМ,
ВЕЛИКЕ МУКЕ
Килу лече трегери страница 56

ЉУДИ

ЗА БОГДАНА ПЕТРОВИЋА, РЕФЕРЕНТА
ОБЕЗБЕЂЕЊА У ПД ЕДБ, ГОЛУБАРСТВО
КАО ХОБИ
Љубав у облацима страница 58

УПОЗНАЈМО СРБИЈУ

ПРИВИНА ГЛАВА
Први сремски манастир страница 60

ОД АЛЕКСИНОГ ХАНА ДО АЛЕКСИНЦА
На Морави, воденица
стара страница 62

ЛИКОВНА И ГРАФИЧКА ПРИПРЕМА:

„Алто“ – Београд

НАСЛОВНА СТРАНА:

Светлана Петровић

ШТАМПА:

Штампариа „Политика“ а.д.

Београд

ТИРАЖ:

10.000 примерака

ПРВИ БРОЈ ЛИСТА ЗАДРУЖЕНЕ
ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ СРБИЈЕ, ПОД
НАЗИВОМ „ЗЕП“, ИЗАШАО ЈЕ ИЗ
ШТАМПЕ МАРТА 1975. ГОДИНЕ;
ОД МАЈА 1992. НОСИ НАЗИВ „ЕПС“,
ОД 6. АПРИЛА 2005. ГОДИНЕ ЛИСТ
ИЗЛАЗИ ПОД ИМЕНОМ „kWh“

ИЗДАВАЧ:

ЈАВНО ПРЕДУЗЕЋЕ

ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА СРБИЈЕ

Влада дала сагласност на програм пословања ЕПС-а за ову годину

Влада Републике Србије је на седници одржаној 11. марта ове године дала сагласност на иновирани програм пословања ЈП ЕПС, као и на програме њених зависних привредних друштава за 2010. годину, тако да су сада програми пословања постали пуноважни. Претходно је Управни одбор ЈП ЕПС прву верзију ових програма усвојио још крајем прошле године, али је касније оцењено да су се многе

У плану осетно мањи губици у дистрибутивној мрежи

важне околности измениле, између осталог и због тога што је у међувремену донета одлука да 1. марта електрична енергија поскупи за 10 одсто. Зато су првобитни програми пословања ЈП ЕПС и његових зависних друштава иновирани и као такви усвојени на седници Управног одбора ЈП ЕПС одржаној 19. фебруара.

У иновираним Програму пословања ЈП ЕПС је, између осталог, предвиђена укупна производња од 35.504 GWh, што је у односу на прошлу годину мање за два одсто. Истовремено, планиран је и за осам одсто мањи увоз струје, али и осетно мањи губици у мрежи дистрибуције, као и повећање степена наплате. Маса зарада утврђена је на нивоу прошлогодишњег програма пословања пре примене Закона о привременом смањењу зарада, а планирано је и смањење броја запослених за један одсто.

Р. Е.

Нове цене електричне енергије

На основу Одлуке УО ЈП ЕПС-а, на коју је сагласност дала Влада Републике Србије почев од 1. марта 2010. године примењује се нови ценовник за продају електричне енергије.

Ценовник за домаћинство (без ПДВ-а)					
Категорија потрошње	Обрачунски елементи	Јединица мере	Дневни тарифни став	Динара за јединицу мере	
1	2	3	4	5	
Домаћинства	Накнада за мерно место				105,01
	Обрачунска снага		kW		27,816
	Активна енергија:				
	Потрошачи са једнотарифним мерењем	зелена зона	kWh		3,864
		плава зона	kWh		5,796
		црвена зона	kWh		11,592
	Потрошачи са двотарифним мерењем	зелена зона	kWh	виши	4,416
		плава зона	kWh	нижи	1,104
			kWh	виши	6,624
		црвена зона	kWh	нижи	1,656
кWh	виши	13,248			
	нижи	3,312			

Обрачунска снага је 27,816 дин по киловату (kW), док је накнада за мерно место 105,01 динара месечно. Обе ставке су без ПДВ-а.

Р. Е.

Зак(л)он за лопове

Две појаве у односима потрошач-купац у електроенергетском сектору Србије – неплаћање испоручене електричне енергије и неовлашћено коришћење киловат-сати – могле би да постану главни лакмус стања у овој области. Иако маргиналне, довољно су раширене да директно угрожавају домете и профитабилност Јавног предузећа Електропривреда Србије. Због тога се, ваљда, од ЕПС-а једино и очекује да сам стане на пут овим с транзицијом утемељиваним понашањима. Остали у друштвеном систему, изгледа, могу истовремено да прокламују европске норме и да негују буразерске односе, да се заклинју у тржишну оријентацију и да у име страначких интереса заклањају и неплаћање и крађу струје.

У овом броју, рубрику „Досије“ посветили смо крађи електричне енергије. О наплати фактурисане потрошње пишемо из броја у број. Ни ту не иде богзна како добро, али се барем рачуна да ће фактурисано кад-тад бити наплаћено (уколико занемаримо оно, по одлуци Владе, праштање дугова предузећима у процесу приватизације, претакање дугова у акције губитака или отписивање камата дугогодишњим дужницима само да би платили главницу, и то у ратама).

Са крађом је нешто другачије. Што је украдено са мреже, нестаје заувек. А не краде се мало. Прошле године украдено је више од 1,2 милијарде киловат-сати, укупне вредности 61,36 милиона евра. Дистрибутери су у појачаним контролама открили око пет хиљада лопова, којима је фактурисано 388 милиона киловат-сати, који ће можда бити наплаћени ако се све то на суду докаже. Остало иде на штету ЕПС-а. При томе, то није једини губитак ове компаније. Има ту и техничких губитака, који неминовно прате дистрибуцију електричне енергије, па губитака због застарелих бројила и друге мерне опреме. У 2009. на овај или онај начин нестало је 4,8 милијарди киловат-сати или 15,19 процената преузете енергије. Од тога је 8,6 одсто техничких губитака, а остало су тзв. комерцијални. Рачуна се да је четири одсто или 60 процената тих комерцијалних губитака крађа електричне енергије.

Није Србија изнимка међу земљама по крађи струје. Краде се и у развијенијим и уређенијим државама и системима, али – нигде колико код нас. И још нешто: за разлику од њих, где је спречавање и откривање крађе легитимно, код нас је под посебном паском – да се људи не увреде. А кад цело село краде, онда се обично нађе неко „одозго“ који ће посаветовати: „Одустаните (од искључивања), није zgodно!“

У свету, пак, крађа је срамота, па компаније то користе да избламирају лопова, да никоме другом не падне

Пише: Анка Цвијановић

на памет да краде. Код нас је одавно добила име „сналажење“, не само крађа струје. Нико се не стиди када му дистрибутери пронађу блокирано бројило, напротив, насрнуће на монтера и речју и оружјем. Тако је у погледу моралних норми. Према закону је другачије. После много убеђивања и тумачења, крађа електричне енергије дефинисана је као кривично дело. До доследне примене тог начела у пракси остало је, међутим, још много странпутица.

Из ЕПС-а се апелује на полицију да помогне дистрибуцијама када открију крађу струје, од судства се тражи одговарајућа, делу примерена, судска пракса. Тражи

се већ неколико година. Буразерским интервенцијама, страначкој болећивости или напросто коришћењу легитимне, па и нелегитимне моћи, директори дистрибуција одолевају како који може и уме. Лопови, међутим, не посустају. Истини за вољу, ни дистрибутери често нису претерано ревносни да им стану на пут. Када је прошле године у ЕПС-у донет нови Акциони план за смањивање губитака електричне енергије, било им је потребно три месеца да се смисле хоће ли или неће да крену у његову реализацију. Али, кренули су!

Но, да разјаснимо оно с почетка текста. Ако се од ЕПС-а очекује да буде профитабилна компанија и да као државно предузеће буде гарант економске стабилности и електроенергетске независности земље, онда би, ваљда, барем од људи у власти ова компанија могла да се нада подршци својим напорима да наплати испоручену електричну енергију и спречи крађу струје. Нажалост, у појединим деловима Србије (посебно Прешево и северни Космет) званичници и страначки лидери чешће зову ЕПС да спрече санкционисање неплатиша и лопова него што ће се огласити са позиција интереса државе и ЕПС-а. И из тог разлога је овога месеца на конференцији за новинаре из ЕПС-а потекао позив јавности да помогне ЕПС-у да се избори са крађом струје. Тражена је помоћ медија који би, мада није баш тако речено, требало да одиграју улогу контролора друштва, у коме се многи други праве невешти.

Илустрација: Д. Лудвиг

Бошко Буха, директор Дирекције ЕПС-а за производњу енергије

Искуства ЧЕЗ-а прихватљива за ЕПС

Све производне компаније унутар ЧЕЗ-а имају свој буџет, који се одређује из једног центра. - Искуства ЧЕЗ-а налажу да морамо што пре да приступимо фундаменталним организационим променама

После јануарске посете директора привредних друштава за дистрибуцију електричне енергије чешком ЧЕЗ-у, ову енергетску компанију, која спада међу најуспешније у Европи, 19. фебруара посетила је и друга делегација ЕПС-а у чијем саставу је, поред директора производних привредних друштава, био и Бошко Буха, директор Дирекције ЕПС-а за производњу енергије. Место сусрета била је термоелектрана на угаљ „Тушимице“, снаге четири пута по 200 мегавата. Овом приликом показало се да су искуства ЧЕЗ-а и у производној сфери, веома интересантна и може се рећи у највећем делу прихватљива и за ЕПС.

Које су кључне карактеристике Пословне јединице за производњу енергије - ЧЕЗ производња?

Мислим да је интересантно најпре посматрати структуру производних капацитета ЕПС-а и ЧЕЗ-а. Они имају око 25 блокова од по 200 мегавата (заједно са купљеним у Бугарској) и то су ЧЕЗ-у основне јединице, као и 10 блокова од 100 мегавата (укључујући и оне у Пољској). Само један блок има 500 мегавата. Хидросектор ЧЕЗ-а знатно је мањи од нашег и са видно мањом производњом од 1,5 милијарди киловат-сати. Нуклеарке ЧЕЗ-а годишње произведу 26 милијарди киловат-часова, а ТЕ на угаљ 33 милијарде киловат-сати. То показује да је електроенергетски систем ЕПС-ових ТЕ ефикаснији, јер имамо више блокова већег капацитета (шест пута 310 мегавата и два пута 650 мегавата).

Али, како су они у тој структури нагло избили испред нас?

Прво морам да кажем да су они направили радикалне промене у организацији и начину пословања о чему ћу нешто касније више рећи. Права стратешка одлука је била изградња две нове НЕ од по хиљаду мегавата, што заједно са старим чини 3.700 мегавата. Извршили су рехабилитацију старих

Бошко Буха

блокова, као што смо и ми урадили на неким блоковима. Тренутно врше замену четири блока од 200 мегавата и три блока од 250 мегавата (комплетну опрему замењују новом опремом) на постојећим локацијама, али чија ефикасност се повећава са 32 на 38 одсто. Сада граде и гасну електрану од око 880 мегавата чији је степен корисности 57,4 одсто! Такође, у изградњи је и блок од 660 мегавата са наткритичним параметрима, чији је степен корисности 42 одсто.

Један директор за све хидроелектране

Ваља напоменути да је количина произведене електричне енергије у њиховим ХЕ мала у односу на хидроелектране ЕПС-а. То су осетно мање јединице у поређењу са нашим у хидроелектранама „Ђердап“ и „Бајина Башта“. У ЧЕЗ-у постоји само један директор за све хидроелектране и оне сачињавају једну производну јединицу. Затим ту су четири производне једи-

нице за термоелектране, две за нуклеарне и још једна за топлотну енергију. Укупно осам производних целина. За већину ХЕ ЧЕЗ-а карактеристично је даљинско управљање, што се битно разликује од неких ХЕ ЕПС-а где ради доста људи. Тамо у мањим ХЕ често ради само један човек.

Хоће ли нешто слично да се уради и у ЕПС-у?

- И код нас постоји идеја да се почне са даљинским управљањем у тим мањим јединицама у „Власинским ХЕ“ и у делу „Дринско-Лимских ХЕ“. Мислим да уопште није проблем да се то уради потпуно домаћом (Пупиновом) технологијом система управљања. То управљање је много једноставније него што је урађено у неким нашим термоелектранама. Секундарна регулација већ ради тако. Извесно је да ЧЕЗ сада прелази на градњу електрана са гаснопарним циклусом, односно когенеративних електрана. Јер ТЕ на угаљ постају проблематичне због врло строгих прописа о емисији угљен-диоксида.

У чему се разликује организациона структура ЧЕЗ-а у односу на ЕПС?

„ЧЕЗ-Производња“ је само једна пословна јединица овог чешког енергетског гиганта и послује на принципу буџетског финансирања, односно нема својство правног лица. Управљање на нивоу те пословне јединице састоји се од: производње, производне технологије, где су и стандарди, као и управљања трошковима. Затим ту је централни инжењеринг и менаџмент пројеката, централни систем за набавке за потребе одржавања, сигурност на раду, аналитичка подршка, менаџмент електрана. Унутар те пословне јединице, ни једна компанија такође нема својство правног лица, као што је код нас случај са привредним друштвима ЕПС-а. У развијеним земљама се у пракси није потврдило да таква организација има пословног смисла. То

значи да код нас економско-пословни концепт није разлог за постојање таквих правних лица, већ је реч о разлозима, који су очито сасвим друге, нееекономске природе.

Све је централизовано

Ако прихватимо принцип конкурентности фирме, онда се морамо запитати могу ли садашња привредна друштва ЕПС-а да послују самостално и да буду профитабилна на основу својих импута. Мислим да не могу. Таква компанија треба само да одржава електрану најефикасније што може за минималну цену, а то није довољно да она буде самостална компанија. Електрана у којој смо били у свом саставу има производњу, одржавање и хемијску лабораторију. Нема чак ни магацин, нема ни једног правника ...

Значи све је централизовано?

Јесте. И свака од тих компанија, односно електрана има свој буџет, који се одређује из центра. Одређује се колико ће електричне енергије произвести, по којим техничким показатељима и колико ће то коштати. Те јединице немају пословног смисла саме за себе, већ само као целина у оквиру ЧЕЗ-а. У овој чешкој компанији су паре потпуно централизоване и када су дистрибуције у питању. Код нас у ЕПС-у се сада поставља питање да ли одлука о неким инвестицијама треба да буде у компанијама или у холдингу. Тамо је јасно да те одлуке доноси врх холдинга. Исто се односи и на набавке и то се обавља из једног центра. Постоји централна јавна набавка, поред осталог и због корупције и она је под надзором државе, јер је ЧЕЗ државно предузеће. И планирање је централизовано. Оно се обавља у четири корака: дугорочно (30 година), средњорочно на пет година, краткорочно једна година и дефинишу се годишњи задаци.

Из овога се да закључити да је и број запослених доста мањи, јер су избегнута многобројна дуплирања?

Код њих исте послове ради осетно мање људи. Можда је илустративан податак да производна јединица „Тушимице“, у којој смо били, има три електране и 13 блокова укупне снаге 2.290 мегавата, а укупно 537 запослених. Све три термоелектране су у једном региону и води их један директор. Комплетно одржавање тих термоелектрана је ван ЧЕЗ-а. Мада поређење броја запослених зависи и од других фактора; поређење ваља обавити у цени, односно трошковима одржа-

вања. Што се тиче техничке ефикасности, ТЕНТ А је на нивоу ТЕ „Тушимице“, а што се тиче пословне ефикасности, поготово, када је реч о трошковима ту заиста много заостајемо.

Како се награђује менаџмент ЧЕЗ-а?

Што се тиче награђивања менаџмента, годишње се праве извештаји о учинцима сваког појединца и разуме се претходно се поставе задаци. Одређују се и годишњи бонуси, који знају да буду врло високи. Треба имати на уму да је ЧЕЗ једна од најпрофитабилнијих електропривреда у Европи. Цена електричне енергије је ту одиграла важну улогу и захваљујући њој омогућена је градња нових нуклеарки, које су им значајно побољшале производну структуру. Али веома је битан чинилац и пословна ефикасност, односно отклањање пословне неефикасности. Није могуће све решити само ценом и то се од стране државе условно одобравало, односно везивало се за побољшање ефикасности. Овде се не ради о броју запослених, јер циљ реструктурирања и ефикасности није истеривање радника на улицу. Циљ је побољшање пословне ефикасности, конкурентности и успеха фирме на тржишту. Додуше, ту се поред осталог поставља и питање остајања дела запослених, због организационих побољшања. Код нас се само на набавкама ради одвојено у 11 привредних друштава и сви посебно расписују тендере. Они се често обарају и то понекада може да има озбиљне последице по производњу и друге сегменте. Код нас се јавља проблем и са компетентношћу и утренираношћу људи, који израђују тендерску документацију, а ЧЕЗ је ово отклонио тако што је све то груписао на једном месту.

Робовање навикама

Планирање ремонта у ЧЕЗ-у прилично се разликује од приступа у ЕПС-у.

Ту заиста постоје разлике, јер ми прилично робујемо неким старим навикама. Тамо се планирани капитални ремонти обављају у раздобљу од осам до 10 година на старим блоковима, а, на новим чак на 12 година. Они су планирали на две године обављање ремонта у трајању од три до четири недеље, а ми смо то само на блоку А-4 у ТЕНТ-у растегли на годину и по дана. Иначе сваке године се код нас ремонти раде 30 дана. И пре рехабилитације блока и после његове рехабилитације. Може неко с разлогом да се пита зашто је онда обављена та рехабилитација. То је чист

Карактеристике пословне јединице за производњу ЧЕЗ-а

Нуклеарне електране	3.730 мегавата
ТЕ на угљ	6.603 мегавата
ТЕ на угљ (у Пољској)	728 мегавата
ТЕ на угљ (Бугарска)	1.260 мегавата
Хидроелектране	1.922 мегавата
Ветроелектране	1,6 мегавата
Соларне електране	20 киловата

Производња 60 милијарди kWh годишње

У структури произведене електричне енергије 33 милијарде киловат-часова се добија из угља, 26 милијарди из нуклеарне енергије, 1,5 милијарди киловат-часова је из хидроенергије.

аутоматизам и непотребан шаблон, јер сасвим је јасно да нема сваки блок исте потребе за одржавањем. У ЧЕЗ-у је циљ профит и блок на мрежи мора да буде што дуже. Зато прескачу једну годину, али за те три-четири недеље ремонта мора да се уради све; ништа не сме да се пропусти или одложи за касније. Веома је разложно применити и код нас систем да се блокови одржавају према постојећем стању блока и ми сада идемо ка томе. Јер, крајње је време да се уклоне те тридесетогодишње навике, да нико не размишља да нешто промени. А те промене могу да донесу значајно повећање производње електричне енергије из термоелектрана. И то само смањивањем планских застоја и смањивањем броја испада. На овим суштински врло значајним променама треба инсистирати. Данас инжењери не треба да буду концентрисани само на технику, већ морају познавати и економију. Потребно је и једно и друго. Успешност бизниса у свету данас се огледа у ефикасности менаџмента да контролише трошкове, да смањи производну цену и повећа добит, али и да води рачуна и о развојним аспектима.

Сасвим је, дакле, очигледно да постоји јак разлог да се људи у ЕПС-у, а поготово ван ЕПС-а, у власничком сегменту, дубоко замисле над целокупним садашњим начином пословања у Електропривреди Србије и покушају да сагледају и схвате где то води компанију?

Ако бисмо изводили из свега овога закључак, сасвим је јасно да морамо што пре да приступимо фундаменталним организационим променама. Јер, заиста је неприхватљиво да ЕПС има 11 места стварања трошкова, који се не могу ефикасно контролисати садашњом организационом структуром. Та промена је заиста неизбежна.

Драган Обрадовић

РЕКЛИ СУ...

ЕПС би требало сачувати

Петар Шкундрић

ЈП ЕПС неће бити никада приватизован по моделу опште приватизације која је обављена у земљи. То је национално благо, највеће национално добро и због потреба друштва и државе треба га сачувати у већинском власништву Републике, односно грађана Србије, изјавио је др Петар Шкундрић, министар за рударство и енергетику. Средства која ће се усмерити на капиталне инвестиције ЕПС-а, а поред оних која се у њему и стварају, биће делом и из повољних кредитних аранжмана. А, између осталог, требало би привести крају кредитни аранжман за капиталну реконструкцију „ТЕ-КО Костолац“ и за подизање новог термоблока у нивоу од преко милијарду долара са Кином.

Нове инвестиције приоритет

Владан Карамарковић

На округлом столу „Енергетска одрживост и политика штедње“ Владан Карамарковић, помоћник министра за рударство и енергетику за обновљиве изворе енергије, изјавио је да су енергетска ефикасност и рационално коришћење енергије, као и употреба ОИЕ и нове инвестиције у енергетски сектор приоритети у Стратегији развоја енергетике Србије. Он је истакао и да се у Србији троши пет пута више енергије по метру квадратном него што би требало, а да је у индустрији енергетски интензитет, који представља однос специфичне потрошње енергије и јединице новостворене вредности, три пута већи. Од усвојених подстицајних мера владе за производњу струје из ових извора, Карамарковић је истакао да је у плану оснивање Фонда за енергетску ефикасност.

ЕИБ заинтересован за улагања у енергетику

ХЕ „Ђердап“

Европска инвестициона банка разматра могућности за одобравање нових кредита Србији. Како је истакао Дарио Сканапјекко, потпредседник Европске инвестиционе банке, на конференцији за новинаре одржаној у Београду, у 2009. години у Србију је инвестирано рекордних 898 милиона евра. Ова банка на сличном нивоу намерава да и у овој години настави финансирање пројеката. ЕИБ ће, пре свега, наставити са кредитирањем инфраструктуре и малих и средњих предузећа у Србији,

а велики потенцијал постоји и за улагања у енергетику. Сканапјекко је рекао, како јавља агенција „Бета“, да су могуће инвестиције у хидроцентралне и обновљиве изворе енергије, с тим што се разматрају и начини подршке са страним директним инвеститорима у Србији. „ЕИБ разговара са великим бројем компанија заинтересованих за улагање у регион западног Балкана. Велико је интересовање за улагање у енергетику, индустрију и услуге које се брзо развијају у региону“, напоменуо је он.

ЕБРД разматра кредит од 40 милиона евра за ЕПС

Европска банка за обнову и развој објавила је да разматра одобравање кредита ЕПС-у од 40 милиона евра за набавку и уградњу модерних струјо-

мера. Укупна вредност пројекта набавке електричних бројила са даљинским читавањем и пратеће инфраструктуре за модернизацију мреже којим би се смањили губици у дистрибуцији електричне енергије износи 80 милиона евра. Предвиђено је, како преноси „Бета“, да пројекат финансира и ЕИБ, такође са кредитом од 40 милиона евра. Увођење нових бројила и модернизација дистрибутивног система за струју омогућиће ЕПС-у да повећа проценат наплате рачуна и енергетску ефикасност.

Струја са заједничког отпада

Мехо Махмутовић и Љубиша Симовић, градоначелници Новог Пазара и Краљева, потписали су половином марта у Новом Пазару, у присуству Бернда Брунинга, директора немачког друштва „Мидсорг“, предуговор о изградњи заједничке савремене депоније (централне) у Краљеву. Сав отпад из та два града на њој ће се претварати у електричну енергију. Како објављују „Вечерње новости“, реч је о централни снаге 24 мегавата, чија ће

Нови Пазар

изградња коштати око 60 милиона евра. Цео пројекат, који ће уз помоћ

европских приступних фондова финансирајући „Мидсорг“, вредан је око 300 милиона евра. Осим централе у плану су уређење садашњих депонија, набавка нових возила и вагона за транспорт смећа и изградња низа пратећих садржаја. Предуговором је предвиђено да Нови Пазар и Краљево буду власници 51 одсто предузећа које ће управљати електраном, а да немачко друштво поседује преосталих 49 одсто. Цео пројекат финансираће се из фондова Европске уније. Реч је и

о еколошки потпуно чистом пројекту чијом реализацијом Нови Пазар и Краљево иду „корак напред“. Радови би требало да почну за девет месеци.

Пошто иза овог пројекта стоји Влада Србије, ЕПС ће имати обавезу да по одговарајућим ценама купи сву струју коју буде „произвела“ електрана у Краљеву. Како градњу сличних електрана планирају и други градови у Србији, рачуна се да би се од „смећа“ могло обезбедити бар пет одсто укупне потрошње струје у Србији.

„Колубара“ ускоро пуном паром

Пословодство ПД РБ „Колубара“ представило је план генералне регулације за зону утицаја новог површинског копа Радљево, по пројекту Института за архитектуру и урбанизам Србије. Планирано је да се у зони будућег копа, како објављује „Политика“, експроприше и исели око 1.000 домаћинстава из тог дела Тамнаве, а читава инвестиција отварања поља Радљево процењена је на 240 милиона евра. Будући коп Радљево подељен је на северни и јужни део. Северни део захвата села Радљево, Шарбане, Каленић и део Бргула, док ће јужни део обухватити Стубленицу и Паљуву. Најављено је да ће рударски радови на овом копу трајати од 2014. до 2040. године, са производњом од пет до 13 милиона тона угља годишње. Стручњаци сматрају да су 2,2 милијарде тона резерви лигнита у Колубарском басену довољне да, уз предстојећа улагања, обезбеде угаљ за нове термоелектра-

не Колубару Б у Каленићу и ТЕНТ Б-3 у Обреновцу, снаге од по 700 мегавата.

Телеком у приватним, ЕПС у државним рукама

Политика Владе Србије је да Електропривреда Србије (ЕПС) остане у већинском власништву државе, док је Телеком Србија спреман за приватизацију и већинско приватно власништво, изјавио је, како преноси ФоНет, потпредседник Владе Србије Божидар Ђелић. Он је упозорио да, уколико ове године дође до приватизације Телекома Србије, новац не сме отићи у потрошњу, већ у изградњу инфраструктуре Србије.

Божидар Ђелић
(фото: FoNet)

На форуму о приватизацији јавних и јавних комуналних предузећа, Ђелић је рекао да сва ова предузећа до краја 2011. године морају бити усклађена са критеријумима Европске уније (ЕУ). Упркос напретку који је у овом сектору остварен од 2001. године губици јавних предузећа износе око четири милијарде евра, иако је број запослених смањен са 146.000 на око 100.000 радника, упозорио је Ђелић.

Р. Е.

РЕКЛИ СУ...

Докапитализација ЕПС-а и „Телекома“

Драган Ђуричин

БДП Србије сада је готово за трећину мањи него 1989. године, због чега је потребан нови развојни модел заснован на инвестицијама у секторе у јавном власништву, као што су инфраструктура и енергетика, изјавио је, јавља „Танјуг“, Драган Ђуричин, председник Савеза економиста Србије. Ђуричин је истакао и да је сада преломан тренутак за промену развојног модела јер је Србија у „комбинованој кризи“ (у транзиционој је више од две деценије, а захваћена је и светском економском кризом). „Пошто ЕПС вреди најмање десет милијарди евра, а „Телеком Србија“ бар две милијарде евра, увођење стратешких партнера у њих, са докапитализацијом у износу пола-пола, донело би још 12 милијарди евра инвестиција, рекао је Ђуричин.

Обновљиви извори – будућност Војводине

Радослав
Стриковић

У Војводини наредних година требало би да се изграде енергетска постројења снаге 450 мегавата, вредна око 500 милиона евра, најавио је Радослав Стриковић, покрајински секретар за енергетику и минералне сировине. На скупу на којем су представницима локалне самоуправе и јавних предузећа из енергетског сектора представљене студије о могућим правцима развоја, односно коришћења ОИЕ, Стриковић је објаснио и да је у току уговарање градње ХЕ на Тиси, код Новог Бечеја. Преговара се још и о изградњи новог блока у ТЕ-ТО Нови Сад, код Вршца се предвиђа подизање парка са ветрогенераторима, а у плану је и изградња фабрике соларних колектора.

Са седнице Управног одбора ЈП ЕПС

Подмирена и рекордна потрошња електричне енергије

У изузетно хладној последњој седмици јануара, прецизније 26. јануара, потрошња струје до-стигла чак 156,3 GWh

У прва два месеца ове године потрошачи у Србији били су уредно снабдевени електричном енергијом, оцењено је 26. фебруара на седници Управног одбора ЈП ЕПС којом је председавао др Аца Марковић, председник Управног одбора. Електроенергетска ситуација у јануару је, како је рекао Драган Влаисављевић, директор Дирекције ЕПС-а за трговину електричном енергијом, била веома сложена, пре свега због неуједначене температуре која је владала у том месецу. Прва половина јануара била је, наиме, осетно топлија од вишегодишњег просека (за 3,6 степени Целзијуса) због чега је просечни дневни бруто конзум износио око 129 GWh. У другој половини тог месеца је, међутим, због великог захлађења (просечна дневна температура била је за 2,1 степен нижа од вишегодишњег просека) знатно повећана и потрошња струје тако да је просечни бруто конзум достигао 146 GWh, при чему је разлика између минималног и максималног дневног конзума била чак око 47 GWh. У изузетно хладној последњој седмици јануара, прецизније 26. јануара, забележена је и рекордна дневна потрошња струје од 156,3 GWh.

Рекордне падавине крајем децембра и почетком јануара омогућиле су, при том, повећање производње проточних хидроцентрала за чак 28 одсто у односу на биланс, што је довело до

потискивања производње у термоелектранама на угаљ.

Све у свему, у јануару су укупне потребе за електричном енергијом биле за 3,1 одсто изнад билансом предвиђених, а потрошња већа од планиране наставила се и у фебруару, иако је тај месец био у просеку топлији за 1,6 степени од просека. И у марту се, како је оценио Влаисављевић, поново очекује потрошња већа од билансом предвиђене (за 1,8 одсто), што не би требало да представља проблем узимајући у обзир то што су захваљујући повољној хидрологији акумулације солидно попуњене и да су и залихе угља на депонијама тренутно веће од планираних.

Стабилној електроенергетској ситуацији су, свакако, допринели и успешно обављени ремонти који су, како је нагласио Бошко Буха, директор Дирекције ЕПС-а за производњу енергије, прошле године и омогућили највећу производњу у историји ЕПС-а. Животије Јовановић, директор Дирекције ЕПС-а за дистрибуцију електричне енергије је, међутим указао на шароликост у обављању овог посла, бар када је о дистрибуцијама реч, илуструјући то податком да су ремонти у Војводини, рецимо, били безмало двоструко већи од планираних (за 84 одсто), док је на подручју „Југоистока“ реализовано свега 65 одсто плана.

Поједини чланови Управног одбора су, такође, упозорили да перманентна

редукција ремонтних планова до које долази због финансијских проблема прети да угрози производњу и стога стабилност електроенергетског система у будућности.

Управни одбор ЈП ЕПС, у чијем је раду учествовао и генерални директор Драгомир Марковић, је између осталог размотрио допуну извештаја о извршеном попису имовине и обавеза ЈП ЕПС, као и редован финансијски извештај за 2009. годину.

Р. Г.

За поплављена подручја преко 20 милиона динара

Електропривреда Србије, као друштвено одговорна компанија је, у складу са својим могућностима, одлучила да упути новчану помоћ општинама погођеним поплавама. Управни одбор Електропривреде Србије донео је одлуку о хуманитарној помоћи у износу од 20 милиона динара.

За санацију штета изазваних поплавама највише је издвојено за општину Зајечар (пет милиона динара), по два милиона динара добиће општине Алексинац, Пожега и Књажевац, Неготину ће бити усмерено милион и по динара, а Сврљигу милион динара. За Бољевац је издвојено 848 хиљада динара, а по 565 хиљада динара добиће општине Соко Бања, Мерошина, Дољевац, Коцељево, Уб, Лајковац, Љиг, Владимирци, Житорађа, Прибој и Пријепоље.

Наведена новчана средства ЕПС ће уплатити на посебан подрачун за ванредне ситуације општина – корисника помоћи.

Р. Е.

Добра сарадња СПЦ и ЕПС-а

Представницима ЕПС-а уручено треће, управо одштампано издање књиге „Милански едикт“, са посветом Његове светости

Његова светост Патријарх српски Иринеј примио је 3. марта у Патријаршији делегацију Електропривреде Србије. Током посете која је трајала један сат, патријарх је истакао да је у сарадњи СПЦ и ЕПС-а досад много учињено, а поменуто је и неколико конкретних пројеката који се односе на Српску православну цркву. Између осталог било је речи о потребама појединачних објеката СПЦ које су и до сада помагали ЕПС и његова зависна друштва, као и о сарадњи у предстојећим пројектима обележавања 800 година манастира Жича и 1700 година Миланског едикта.

Током ове посете вођен је срдачан и отворен разговор, а патријарх је постављао многобројна питања о актуелним пројектима и намерама ЕПС-а. Представницима ЕПС-а уручено је и треће, управо одштампано издање књиге „Милански едикт“, са посветом Његове светости.

У делегацији Електропривреде Србије били су др Аца Марковић, председник Управног одбора ЈП ЕПС-а, Зоран Манасијевић, помоћник генералног директора ЈП ЕПС за технички систем, Бошко Буха, директор

Патријарх Иринеј са представницима ЕПС-а

Дирекције ЕПС-а за производњу енергије, Животије Јовановић, директор Дирекције ЕПС-а за дистрибуцију електричне енергије, Драган Станковић, директор ПД „ХЕ Ђердап“, Петар Кнежевић, директор ПД ТЕНТ, Небојша Ђеран, директор ПД РБ „Колубара“, Драган Јовановић, директор ПД „ТЕ-КО Костолац“, Томислав Папић, директор ПД „Електровојводина“, Стеван Милићевић, директор ПД „Елект-

родистрибуција Београд“, Слободан Михајловић, директор ПД „Електросрбија“, Драгољуб Здравковић, директор ПД „Југоисток“, Бобан Милановић, директор ПД „Центар“, Зоран Станисављевић, директор ЈП Термoeлектране „Косово“, Радоје Кречковић, директор ЈП „Електрокосмет“ и Љубо Маћић, председник Агенције за енергетику Републике Србије.

Р. Е.

ИЗЛОЖБА О ИСТОРИЈАТУ ЕКСПЛОАТАЦИЈЕ УГЉА У КОСТОЛЦУ

Без енергетике нема развоја

У Галерији „Прогрес“ у Београду 9. марта отворена је Изложба „140 година индустријализације Србије“ и то као прва у оквиру серије манифестација под покровитељством ПД „ТЕ-КО Костолац“, којима се обележава јубилеј ове фирме и костолачких угљенокопа. Изложбу је отворио проф. Владимир Анђелковић, један од коаутора, који је посебно напоменуо да га је као истраживача посебно задивило то што је пре 140 година на овом готово празном простору отворен рудник, као и да је после никао и град од 13-14 хиљада становника и са једним од најмоћнијих српских предузећа у оквиру ЕПС-а.

Др Аца Марковић, председник Управног одбора ЕПС-а, рекао је да је чињеница да се већ 140 година експлоатише угаљ на костолачким просторима доказ да Србија има историју, а ко има историју има и садашњост и будућност.

- Овде се види како се некада копао угаљ – приметио је Марковић. - Али, имајући у виду садашњу технологију рада на копу „Дрмно“, очигледно, реч о откопу који је у сваком погледу изузетан и то не само у Србији, него и у Европи. Најновији доказ да је ПД „ТЕ-КО Костолац“ озбиљна компанија је и опредељење партнера из Кине да улажу средства у његове инвестиционе пројекте.

А како је истакао Драган Јовановић, директор ПД „ТЕ-КО Костолац“, још пре 140 година српски визионари су закључили да без индустријализације нема развоја енергетике, а без ње развоја привреде, а што је посебно јасно данас када је ЈП ЕПС подршка комплетној индустрији и укупном развоју Србије. У овој јубиларној години, са доношењем озбиљних инвестиционих одлука, начиниће се права прекретница за даљи развој ПД, региона, као и читаве Србије.

Д. Радојековић

ЕПС мора да се реструктурише

Процес реструктурисања компаније је најважнији посао у ЕПС-у, јер само реструктурисан ЕПС може да се носи са конкуренцијом на регионалном тржишту, рекао је Драгомир Марковић, генерални директор ЕПС-а, истичући да је докапитализација прави начин за промену својинске структуре

- Процес реструктурисања је најважнији процес у ЕПС-у. Тај посао смо започели прошле године. У првој фази тог пројекта је доношење стратегије која треба да одговор на питање како да ЕПС постане конкурентан на регионалном тржишту. Ту су и унапређење пословне, техничке, управљачке и инвестиционе активности, радикална редукција свих трошкова, организациона и управљачка унапређења. Поред тога очекујемо у овој години и трансформацију ЕПС-а у акционарско друштво. То су кључни елементи тог процеса реструктурисања и ја се надам да ћемо то интензивирати у предстојећем периоду, јер од тога зависи наша судбина на предстојећем потпуно отвореном регионалном тржишту електричне енергије. На том тржишту ми се не такмичимо са неким националним компанијама, већ са највећим европским електроенергетским компанијама које су већ ушле у наш регион попут ČEZ-а, RWE-а, ENEL-а... Ја се надам да реструктурирани ЕПС може да им буде конкурентан и да се у овом региону такмичи са њима, рекао је Драгомир Марковић, генерални директор ЕПС-а на Саветовању економиста Србије које је одржано од 9. до 11. марта на Копаонику.

Одговарајући на питање о приватизацији ЕПС-а, Марковић је рекао:

- Приватизација пре свега зависи од политичких ставова власти ове државе. ЕПС се у принципу не плаши приватизације. Најбољи начин приватизације за нас, али и сваку другу компанију је докапитализација и ми као компанија тај вид приватизације прижељкујемо. Неки наши стратешки пројекти су и замишљени кроз неки вид докапитализације. То су класична заједничка улагања са страним партнерима. Све три електране које ми

Са „Копаоник бизнис форума 2010“: Драгомир Марковић, Зоран Дракулић и Јуриј Бајец

треба да градимо биле би у форми заједничких улагања и имале би, кад се заврше, статус независног произвођача електричне енергије. Такве компаније могу једног дана бити предмет докапитализације ЕПС-а, односно преко њих би могла да почне докапитализација, рекао је Марковић.

Реплицирајући Миодрагу Костићу, који је у једном тренутку у исти контекст ставио ЕПС и РТБ Бор, говорио да радници јавног сектора мало – мало, па оду пред Владу да траже паре, генерални директор ЕПС-а је истакао:

- ЕПС је производна компанија и никада, а ја радим у ЕПС-у 30 година, нисмо добијали плату од Владе нити је, колико ја знам, у последњих 10 година Влада давала ЕПС-у неке паре. Ми смо прошле године имали извоз струје у вредности од 60 милиона евра, уз задовољење комплетне потрошње у Србији. Није лепо да се ЕПС ставља у исти кош са том

другом фирмом која је поменута.

Осврћући се, потом, на изјаву директора ИМЛЕК-а који је критиковао Закон о јавним набавкама, генерални директор ЕПС-а је нагласио:

- Закон о јавним набавкама је велики искорак у борби против корупције и не треба га укидати. Треба га мењати и поправљати у детаљима. Посебно је тешко радити по њему када јавне набавке спроводите у делатности од општег интереса. Није на пример немогућа ситуација да сутра наши стратешки партнери, са којима изградимо електране, иако ће бити независни произвођач електричне енергије, са већинским страним власништвом, буду обавезани да раде по том закону. Од свих јавних набавки у Србији ЕПС учествује са око 50 одсто и нама је у интересу да примена тог закона буде веома оперативна, оценио је Драгомир Марковић.

П. Максић

План производње никад већи

У овој години планирано да се произведе 20,1 милијарда киловат-часова електричне енергије

Са свечаности посвећене обележавању 40-годишњице рада ТЕНТ

На пригодној свечаности у просторијама ТЕНТ-а поводом 40-годишњице рада ПД ТЕНТ, којој је присуствовао велики број званица, Петар Кнежевић, директор, посебно је истакао развојни пут ове компаније у саставу ЈП ЕПС, од 2003. године. У том периоду (2003-2009.) како је истакао Кнежевић, у ревитализацију постројења уложено је укупно око 390 милиона евра и захваљујући томе производња електричне енергије повећана је на годишњем нивоу 3,5 милијарди киловат-сати. При томе, потрошња угља је смањена 3,8 милиона тона. Укупно, за 40 година рада, ТЕНТ је произвео више од 530 милијарди киловат-сати електричне енергије.

Кнежевић је казао да је ТЕНТ за ову годину зацртао план производње већи него икада до сада – 20,1 милијарду kWh. Тај план је, према његовим речима, могуће остварити, јер је ТЕНТ подигао расположивост својих капацитета и ефикасност рада, а о ефектима уложених средстава сведочи и то што су обреновачке термоелектране највећу годишњу производњу оствариле још 2008, када су електроенергетском систему Србије испоручиле око 19,8 милијарди kWh. Прошле године, произвеле су такође 20,8 милијарди kWh, што јесте апсолутни рекорд и више од овогодишње планиране производње.

Оспособљеност ТЕНТ-а за овако велику производњу омогућила је да се ове године интензивније наставе улагања у заштиту животне средине, тако да ће, како је најавио Кнежевић, почети реконструкција електрофилтера на блоку А 6 „ТЕНТ А“ и прикључење блока Б 1 „ТЕНТ Б“ на систем угушћеног транспорта пепела. Такође, наставиће се оптимизација рада електрофилтера у ТЕ „Морава“, а следе и ревитализације електрофилтера на свим преосталим блоковима ПД ТЕНТ.

Кнежевић је свим запосленима по-

желу успеха у раду и казао да „за име, углед и успешан рад електрана одговарамо и плејади наших претходника, који су свој радни век уткали у име Термоелектрана „Никола Тесла“.

Честитке на оствареним пословним успесима Привредном друштву ТЕНТ упутили су Зоран Манасијевић, помоћник генералног директора ЕПС-а за технички систем, Аца Марковић, председник Управног одбора ЕПС-а и Никола Рајаковић, државни секретар у Министарству рударства и енергетике.

С. Марковић

ОБЕЛЕЖЕН 5. МАРТ, ДАН ХЕ „ЕЛЕКТРОМОРАВА“

Јачи рехабилитовани агрегати

У Чачку је 5. марта свечано обележена 56-годишњица рада ХЕ „Електроморава“. ХЕ „Овчар Бања“ је прва хидроелектрана која је направљена у Србији после Другог светског рата. Радови су почели 1946. године, а осам година касније, 1. јануара, кренуо је да ради први агрегат. То је трајало до 1957. године, када је последњи агрегат у ХЕ „Међувршје“ пуштен у погон, јер су обе електране паралелно грађене.

– После пет и по деценија рада постројења у ХЕ „Овчар Бања“ замењена је комплетна електромашинска опрема, а модернизовано је управљање. Оба агрегата, након успешно изведене ревитализације и модернизације, која је трајала протекле две године, раде поуздано, истакао је, између осталог, Љубинко Филиповић, директор ХЕ „Електроморава“. Укупна вредност пројекта рехабилитације обе електране износи, иначе, око 13 милиона евра, а средства је обезбедио ЈП ЕПС. Рехабилитацијом ће се повећати снага за око 20 одсто и производња за око 10 милиона киловат-часова. У 2010. години биће завршена рехабилитација ХЕ „Електроморава“, која ће бити и прва комплетно ревитализована ХЕ у ЕПС-у.

Прослави су присуствовали руководство ПД „Дринско-Лимске ХЕ“, директори огранака, као и представници пословних партнера.

Ј. П.

Корак ка јединственом 20 kV напонском нивоу

У наредних три до пет година, у зависности од финансијских средстава, у плану да се изгради још пет ТС 110/20 kV у Војводини. – Драгомир Марковић, генерални директор ЕПС-а: Електропривреда Србије ће ове године у електродистрибутивни сектор уложити више од 14 милијарди динара

У ПД „Електровојдина“ у марту су у рад свечано пуштена два нова значајна објекта: трафо-станице „Римски Шанчеви“ (18. марта) и „Челарево“ (2. марта), обе напонског нивоа 110/20 kV.

Пресецањем врпце у погон су ТС „Римски Шанчеви“ пустили др Петар Шкундрић, министар рударства и енергетике и Игор Павличић, градоначелник Новог Сада. Министар Шкундрић је том приликом указао на велике инвестиционе захвате предвиђене у електропривреди Србије: у наредних пет година у капиталне ремонте биће, наиме, уложено око четири милијарде евра, а у изградњу нових производних капацитета око пет милијарди евра. Значајна средства од пет милијарди евра у том периоду биће инвестирана и у ЈП ЕМС, а ту нису урачунате и инвестиције у капацитете на бази обновљивих извора енергије. Реч је о захватима које ће ЈП ЕПС имати у наредних пет до седам година, рекао је Шкундрић, подсећајући и на то да су у току капитални ремонти на ХЕ „Ђердапу 1“ и ревитализација ХЕ „Бајина Башта“.

Др Аца Марковић, председник Управног одбора ЕПС-а, нагласио је да је ТС „Римски шанчеви“ четврта пуштена у рад у последњих пола године. Претходно су, наиме, у рад пуштене трафо-станице у Ариљу, Мачванској Митровици и Челареву, док ће ускоро са радом почети и „Ниш 8“, а у припреми је и старт ТС „Врање“. Марковић је додао да је потребно подићи ниво улагања у дистрибутивну делатност, као и квалитет испоруке електричне енергије, што тражи велика улагања. Јер, тиме ћемо смањити губитке електричне енергије, а грађани

Са отварања трафо-станице „Римски Шанчеви“ (слика горе) и трафо-станице у Челареву

ће бити задовољнији квалитетом испоручене струје.

Томислав Папић, директор „Електровојводине“, рекао је да ово ПД неће стати са тим пројектима: „Наша мисија и визија је да за десетак година у потпуности будемо на 20 киловолтној мрежи, а за то су нам потребне овакве трафо-станице. У наредних три до пет година, у зависности од финансијских средстава, планирамо да изградимо још пет оваквих ТС у Војводини, нагласио је Папић, док је градоначелник Новог Сада Игор Павличић оценио да ће нова трафо-станица обезбедити да северни део града буде боље и квалитетније снабдевен електричном енергијом. Нови Сад је, наиме, град који

је дуплирао број становника у последњих 15 година, али тај развој није пратио одговарајући развој инфраструктуре, што се сада ради – рекао је Павличић.

Са ТС „Римски Шанчеви“ 110/20 kV обезбеђује се виши ниво поузданости и сигурности снабдевања електричном енергијом за све постојеће и нове купце електричне енергије. Истовремено, значајно се смањују губици електричне енергије у том делу дистрибутивног електроенергетског система. Реализација овако значајног подухвата је још један корак ка унификацији, односно тежњи да се комплетна градска мрежа доведе на јединствен напонски ниво. Ова ТС сада је опремљена једним трансформатором 110/20 kV снаге 31,5 МВА, чиме је обезбеђен довољан капацитет за несметан развој северног дела града Новог Сада. У њену изградњу уложено је око 1,7 милиона евра.

Нешто раније, 2. марта, председник Владе Војводине Бојан Пајтић пустио је у погон новоизграђену трафо-станицу „Челарево“ 110/20 kV. Пуштањем у погон ове трафо-станице такође је обезбеђен виши ниво поузданости и сигурности у снабдевању електричном енергијом, као и бољи квалитет напона за све садашње и очекиване нове купце електричне енергије, уз истовремено знатно смањивање губитака електричне енергије. У тој трафо-станици су, иначе, примењена и уграђена техничка решења и опрема на нивоу најсавременијих европских дистрибутивних, а она ће електричном енергијом снабдевати насеља: Челарево, Гложан, Кулпин, Бачки Петровац, Маглић, Силбаш и Гајдобра.

- Ово је једна од 59 великих трафо-

станција које има ПД „Електровојводина“, веома важних за Војводину, јер се преко њих прима енергија из производних капацитета ЕПС-а и даље је шаље до купаца који је троше – рекао је Томислав Папић, директор ПД „Електровојводина“. - Трафо-станција је снаге 31,5 MVA и за сада постављен је један трафо, али постоји могућност да се угради и други. ТС „Челарево“ коштала је око 1,5 милион евра, а подигнута је сопственим средствима. Када буде завршена, вредност ове инвестиције достићи ће око 2,5 милиона евра. У овом тренутку, заједно са старом ТС, може да снабдева око 9.000 купаца из категорије домаћинство и око 500 из привреде. Увођењем оваквих ТС и трансформације на 20 kV повећава се енергетска ефикасност нашег предузећа и ЕПС-а, рекао је Папић.

После пуштања под напон ове трафо-станице, у име Владе Војводине, односно ПД „Електровојводина“, Бојан Пајтић и Томислав Папић потписали су споразум о сарадњи на подршци пројекту изградње 20 kV далековода Бегејци-Сечањ и Јаша Томић-гранични прелаз. С тим у вези Пајтић је истакао да је постигнут договор о стратешком партнерству са „Електровојводином“, односно са ЕПС-ом да се подржава изградња оваквих објеката, значајних за даљи привредни развој појединих подручја. То су сада општина Бачки Петровац и део општине Бачка Паланка. Ова нова инвестиција веома је битна за даљи развој Средњег Баната, а пре свега општине Сечањ.

А како је изјавио Драгомир Марковић, генерални директор ЕПС-а, Електропривреда Србије ће ове године уложити у електродистрибутивни сектор више од 14 милијарди динара. У 2010. години предстоји пуштање у погон још пет оваквих трафо-станица, са којима ће се значајно побољшати постојећа инфраструктура и то посебно у дистрибутивном делу.

Пуштању под напон нове трафо-станице у Челареву присуствовали су, међу осталима, и Аца Марковић, председник Управног одбора ЕПС-а, Љубо Маћић, председник Агенције за енергетику Србије, Радослав Стриковић, покрајински секретар за енергетику и минералне сировине, Милош Миланковић, генерални директор ЈП ЕМС, директори ПД за дистрибуцију електричне енергије ЕПС-а, менаџмент ПД „Електровојводина“, као и представници произвођача опреме, извођача радова и пословних партнера.

А. Јанчић Ракићевић

РЕВАТИЛИЗАЦИЈА ХЕ „ЂЕРДАП-1“

Делови А-6 отпремљени у Русију

Главчина радног кола са радним механизмом и турбинско вратило после репарације биће уграђени у пети агрегат

Из ХЕ „Ђердап-1“ отпремљени су у Русију делови демонтiranог агрегата бр. 6, који ће током наредних шест месеци бити замењен потпуно новом опремом у склопу пројекта ревитализације. Реч је о деловима агрегата, главчини радног кола са радним механизмом и о турбинском вратилу, који ће после репарације у фабрици „Силовије машини“, у Санкт Петербугу,

Делови демонтiranог шестог агрегата отпремљени у Русију

бити уграђени у А-5, чија ће ревитализација почети 1. септембра по пуштању у рад А-6. Ове делове импозантних габарита и тежине од око 200 тона, радници „Ђердапа-1“ су сходно уговору са руским партнером припремили за транспорт бродом уз претходну санацију уочених оштећења.

Преостали делови „шестице“, предвиђени за уградњу у ревитализовани А-5, биће репарирани у нашим реномираним фабрикама „Гоши“, „Лоли“ и „Првој петолетки“. И А-5, као и осталих пет агрегата, биће током ревитализације снабдевен новим лопатицама, које су у односу на садашње мање тежине и друкчијег профила, што ће му за 10 одсто повећати сте-

пен корисности, односно производне могућности.

А, како истиче Љубиша Јокић, директор ХЕ „Ђердап-1“, ревитализација А-6 тече по плану. У марту овде је било ангажовано око 150 стручњака и радника „Ђердапа“ и „Ђердапслага“ из Кладова, АТБ „Севера“ из Суботице, „Геосонде“ и ИМС из Београда, укључујући и руске специјалисте, под чијим надзором се обавља ова сложена операција. Они обављају санацију проточних органа турбине и варова лопатица статора и врше припреме за монтажу радног кола турбине и за формирање односно паковање статора генератора.

Ч. Д.

У ХЕ „БАЈИНА БАШТА“

Почело тестирање опреме

Круна завршетка ревитализације и модернизације првог агрегата у ХЕ „Бајина Башта“ биће увођење новог система управљања агрегатима и електраном. У том смислу у Институту „Михаило Пупин“ склопљена је опрема за управљање за агрегат Х1, чији је главни произвођач Siemens-SAT, као и SCADA систем електране, који је направио Институт „Михаило Пупин“. Опрема је произведена и припремљена на основу документације која је договорена са ХЕ „Бајина Башта“. Фабричком тестирању управљачких и интерфејс ормана, као и SCADA система, присуствовали су водећи инжењер за ревитализацију и модернизацију ХЕ „Бајина Башта“ Борис Јовановић, консултант „Енергопројекта“, као и представници Електропривреде Србије.

Тестирања су показала да су ормани технички коректно произведени и повезани, стим што има мањих недостатака који се релативно лако могу отклонити, каже Јовановић. Што се тиче функционалних тестирања, она су делимично завршена. Комплетан је део који се односи на релејно управљање, а након симулације и провере утврђено је да је све технички исправно. Софтверски дизајн још увек није у потпуности завршен, али се очекује да и тај део ускоро буде приведен крају, а затим испитан, проверен и верификован на градилишту. У међувремену, на градилишту у ХЕ „Бајина Башта“ предстоји операција повезивања ормана и када се све заврши, уследиће завршно тестирање, истиче Борис Јовановић, који је у оквиру пројекта задужен за управљање.

Ј. П.

Велики купац - велика обавеза

Ранијих година 50 до 60 одсто укупног прихода остваривано у пословима за Електропривреду Србије, али лане и свих 80 процената, каже Бранко Шљивар, генерални директор „Гоша Монтаже“

Електропривреда Србије је за нас велики купац и послодавац. Донедавно код нашег, годинама убедљиво највећег партнера остваривали смо 50 до 60 одсто укупног прихода, а 2009. године и свих 80 процената. То у неку руку није лоше, али у једном тренутку може бити велики ризик – шта ако изостане неки велики посао код ЕПС-а, а ми немамо одговарајући излаз. Због тога и покушавамо да у Немачкој или у суседним земљама, Републици Српској, на пример, дођемо до нових пословних аранжмана, каже за наш лист Бранко Шљивар, генерални директор „Гоша Монтаже“ - Велика Плана, одговарајући на питање – како види сарадњу са ЈП ЕПС.

„Гоша Монтажа“ је једна од ретких фирми у Србији, по речима њеног првог човека, која за ЕПС ради у сва три производна подручја - хидро, термоелектране и рудници угља. Сарадња је, обострано, на веома високом нивоу. Мало у шали, али више у збиљи, Шљивар каже да је ЕПС за његову фирму „и отац и мајка, а они добро, лепо васпитано и послушно дете, које добро уради све што му се повери“. Да није било ЕПС-а, не само прошле године, већ и деценијама уназад, многе домаће фирме електромашиноградње, машиноградње или монтаже не би данас постојале. ЕПС им је био једини послодавац код кога су могли да добију посао и задрже квалификоване раднике и инжењере.

Шта је, ипак, по мишљењу Шљивара, највећи проблем? Да ли је тешко доћи до посла у Србији?

Неуређено тржиште

– Србија спада у ред земаља с најнеуређенијим тржиштем у целом региону. Само из ове оцене можете закључити с чиме се све суочавамо. А тек су јавне набавке посебна прича. Тендерску документацију за било који, поготово већи посао, може да откупи ко год хоће, само да је регистрована фирма с једним или два пријављена човека. Не морају да буду чак ни бра-

Бранко Шљивар

вари или вариоци. Оснивачки капитал, референце, запослени, плаћање пореза и доприноса... Ништа од тога. Али зато могу до бесконачности да опструишу сваки тендер жалбама и обарањима конкурса. Радови, на које се са великом извесношћу рачуна, пролонгирају се унедоглед, а озбиљне фирме плаћају поштено раднике, узимају кредите, банкарске гаранције, купују материјал, опрему... планирају. И на све то дођу фирме с радницима, веома често и пензионерима, да раде на црно. По багателним ценама – 300 до 400 динара на сат. Тржиште је сиво, а последице разарајуће по нас и за нама сличне који, ипак, хоћемо и морамо да радимо поштујући све законе ове земље“, наглашава Шљивар, видно незадовољан привредним амбијентом на домаћем инвестиционом тржишту.

Шта учинити да се сачувају добре домаће фирме?

Шљивар није против конкуренције. Напротив. Она добро дође, али да ради и послује под истим условима по којима то чини и „Гоша Монтажа“. Наша законска регулатива предвиђа, каже, позитивну дискриминацију уобичајену на свим тржиштима у региону где домаће фирме имају преференцијал у односу на странце (имамо законску предност у добијању послова чак и ако смо за петину скупљи од странаца).

– То се не догађа, али зато је прави-

ло да се од странца, ма ко то био, не тражи ни најосновније – радне дозволе, а неретко ни лиценце. Он њих се не иште чак ни квота за запошљавање нових, домаћих људи. Не. Они томе лагано доскоче оснивањем мешовите фирме са минорним почетним улогом, па нас, који поштујемо прописе, „бију“ ниским ценама и добијају преференцијале“.

Има ли решења?

Има, каже, Шљивар. Да сваки инвеститор поступи онако како то чини, рецимо, смедеревски ЈУ ЕС СТИЛ. Не можеш да уђеш на капију с радницима док не покажеш попуњен оригинал „М1“ образац из кога се види да ли је радник кога си упутио на рад код њега пријављен и да су за њега плаћени порези и доприноси. Ако хоћемо ред и имамо жељу и потребу да сачувамо добре домаће фирме, којима је стало до квалитета и будућности, рецепт је веома једноставан. Већ у току квалификација за неки посао, правила по којима се одређује ко може да учествује у добијању посла, мора да буду до краја ригорозна. Проблем је, међутим, у ономе што код нас још царују сива економија и лов у мутном, упозорава Шљивар.

Једно од решења за чвршће хватање у коштац са беспопштедном конкуренцијом јесте и лане основан конзорцијум од 12 српских фирми за обављање машинских, електромашинских, рударских, монтажерских и сродних послова.

– Ми смо се, као и што доликује, добро спремили да конкуришемо за ревитализацију блока 2 ТЕ „Костолац“ у Дрмну. И опет нам се догодило оно што нам се често дешава – поново се жале минорне фирме без референци и било какве реалне шансе да тако велики посао добију. Али, правила јавних набавки мора да се „поштују“, а што време протиче, пропуштају се рокови, губе послови и новац... никоме ништа. Хајде да се инатимо и боримо да што год ушићаримо.

И поред свега тога, Шљивар, као први човек „Гоше Монтаже“, не може да се покуди на досадашњу сарадњу

са ЕПС-ом. Њему је, као искусном менаџеру, добро познато с каквим се све проблемима суочава ЕПС, не само у погледу умешног вођења свакодневне пословне, већ и развојне политике. Многи проблеми плод су и самог статуса јавног предузећа, али и нерегулисаних социјалне политике, која још није „измештена“ из ЕПС-а, па се ниском ценом киловат-часа „штите“ на исти начин и они који троше 150, али и они са пет хиљада киловат-сати. А онда се од ЕПС-а очекује да добро, позитивно послује, уредно ремонтује постројења, пуни државни буџет, планира изградњу нових производних капацитета и – на време сваком плати обављен посао или испоручену робу. Мало - много. „Гоша Монтажа“ нема већих проблема у наплати својих послова од ЕПС-а, али суштина није у томе, већ у ономе што тај велики систем тек очекује у наредних пет до десет година.

Стратешки партнери што пре

– Бојим се, када је ЕПС у питању, да ће држава лечити свог пацијента, али тек када издахне. То сам рекао једном приликом и сада понављам. Држава не може унедоглед да одуговлачи са избором стратешких партнера за тројку у ТЕНТ-у или „Колубару Б“. Тај посао је требало да се заврши крајем прошле године. Ево пролећа – ништа. А сви ми који смо пословно и развојно везани за ту компанију препуштени смо себи и ђудима неуређеног тржишта. Како и шта планирати у таквим околностима?

Од значајнијих инвестиција најближа је у наредном периоду ревитализација постојећих и изградња новог блока у Костолцу и то реализацијом кинеског кредита вредног 1,2 милијарду долара, али и за њих су нам потребне референце – искуство да смо радили на тим и сличним пословима, а ми смо последњу термоелектрану направили пре две и по деценије. Све су то питања која ова држава, уз помоћ ЕПС-а, мора да реши, јер електропривреда није само произвођач струје, већ и највећи домаћи послодавац, а о томе се, на жалост, често не води довољно рачуна“, наглашава Бранко Шљивар, додајући још једном да су многе, па и његова кућа, опстале захваљујући пословима у ЕПС-у где су се српски конзорцијуми са квалитетом и роком оствареним на блоку 4 ТЕНТ А, показали способнима, а што за резултат има изузетне производне резултате након ревитализације.

Лазар Станковић

СЛАБА НАПЛАТА НА СЕВЕРУ КОСМЕТА

Почела искључења

Расту тензије, а неплатише шире и разне дезинформације. – Најмање наплаћено у Лешку

Јавно предузеће ЕПС-а за дистрибуцију електричне енергије „Електрокосмет“, које снабдева потрошаче у северном делу Косова и Метохије, почело је уручивање већ четврте фактуре за месечну потрошњу, откако се овај део Покрајине снабдева струјом из система ЕПС-а. При томе, наплата ни оног првог рачуна, за новембар прошле године, није достигла ниво који би могао да гарантује сигурну и континуирану испоруку енергије. Напротив, уместо степена наплате, почеле су да расту тензије због инсистирања „Електрокосмета“ да се струја плаћа. У датим косметским условима, то добија одлике међустраничких трвенења и конфронтирања, која иду дотле да појединци користе локалне комерцијалне медије да би позвали грађане да не плаћају струју. У неким срединама, инкасанти се отворено непријатељски дочекују, а откако је „Електрокосмет“ обавестио да ће почети са искључивањем неплатиша, има и физичких насртаја.

Занимљив је пример Лешка, највећег насеља у лепосавићкој општини, који је деценијама прикључен на локални ЕД систем Рашке и који, захваљујући томе, ниједног тренутка није био у немилости КЕК-ових „маказа“. У Лешку, наплата износи само 0,31 одсто. Најбоље стање је у Зубином Поток, где је степен наплате 23,65 одсто, а у северној Косовској Митровици достигнуто је тек 13,3 одсто упркос томе што је ту највише организација и институција, као и појединачна, који приходе и припадљности добијају из буџета Републике Србије.

Траже повратак и надокнаду

Запослени у косметским предузећима ЕПС-а увелико ових дана потписују овлашћења својим синдикалним организацијама које ће их заступати пред Саветодавним већем за људска права на Космету, које је формирао Унмик. Овом телу обратиће се са захтевима да им се обезбеди повратак на радна места и надокнада за изгубљену зараду. У име страдалих радника, захтеве за надокнаду штете подноси њихове породице. Рок за подношење захтева истиче 31. марта ове године, па је ујурбаност изузетно велика.

Косовска Митровица

Да подсетимо, прошлог месеца управо њима је упућен позив да плате рачуне за струју и личним примером подрже одлуку Владе Србије да се, ради спречавања хуманитарне катастрофе, која је претила када је КЕК искључио са мреже цео северни део Космета, енергија и дистрибуција обезбеде из расположивих капацитета ЕПС-а и ХЕ „Газиводе“.

У „Електрокосмету“ настоје да се изборе са разним дезинформацијама у вези са снабдевањем и наплатом, међу којима је она да ЕПС-ово предузеће наплаћује струју за КЕК вероватно најнесувислија. Истовремено, на терен су почели да носе и „маказе“, с тим што их, како се чује, ретко ваде из торбе, настојећи да избегну директне сукобе са неплатишама.

За разлику од Срба у северном делу Косова и Метохије, Срби у централном и јужном делу ове покрајине постали су врло уредне платише. Како сазнајемо, у Штрпцу је наплата достигла сто одсто од фактурисане потрошње. У Грачаници, пак, степен наплате месечне фактуре се креће око 94 одсто. У овим деловима Покрајине КЕК је преузео наплату потрошње струје прошлог лета, и ту своју функцију, како се хвале у тамошњим медијима, извршавају без икаквих проблема и тешкоћа са купцима.

А. Ц.

Троструки удар на систем

У другој недељи марта, због мањка хиљаду мегавата расположиве снаге, условљеног великим водама и испадом термоблока, и истовремене изузетно велике потрошње, ЕПС био принуђен да увезе 26 милиона kWh

Средином овога месеца електроенергетска ситуација у Србији почела је полако да се стабилизује, после драматичних осцилација које су обележиле прву половину марта. Средња дневна температура приближила се деветом подеоку Целзијусове скале, што је утицало на смањење дневне потрошње електричне енергије, која је у Србији пала са претходних око 146 на 120 милиона kWh. Другим речима, спустила се на ниво планиране за просечни мартовски дан. У првој половини месеца, просечна дневна потрошња била је готово десет одсто већа од билансиране.

Нагли скок потрошње није, међутим, била једина невоља с којом се суочио ЕПС у извршењу електроенергетског биланса током прве половине марта. Миладин Басарић, директор Сектора за енергетско планирање и управљање у Дирекцији ЕПС-а за трговину електричном енергијом каже да се почетком овог месеца први пут, после више година, десило да неколико дана заредом енергије има, али да у производним капацитетима ЕПС-а нема довољно расположиве снаге за покривање вечерњег врха потрошње.

- Последња седмица фебруара и прва мартовска биле су сасвим мирне са електроенергетског аспекта. Због топлих дана, крајем фебруара потрошња је била мања, а првих дана марта на нивоу билансиране. Иако су велике воде ограничиле производњу проточних хидроелектрана, извршење биланса било је сигурно. Мањак у хидросектору надокнађиван је већом производњом у термоелектранама на угаљ. Тих дана било је и продаје вишкова електричне енергије на слободном тржишту. Уосталом, то што се догађало на профилима проточних ХЕ није било ништа ново. То су уобичајене прилике за ово доба године, једино што су велике воде овога пута пораниле, па су, уместо у априлу, стигле у марту - казао је Басарић.

Машине успориле да би се спречиле поплаве: ХЕ „Ђердап 1“

Шта је, онда, изазвало драму и хитан увоз енергије?

- Драма је настала када је у другој седмици марта нагло захладнело. Просечна дневна спољна температура пала је испод нуле, тако да је потрошња

електричне енергије скочила до нивоа потрошње просечног јануарског дана. Ми смо, пак, због великих вода још од почетка месеца имали мањак расположиве снаге у хидроелектранама „Ђердап 1“ и „Ђердап 2“. За више

од 400 мегавата у овим електранама била је смањена расположива снага, јер је приобаље требало да се заштити од још већих поплава које су претиле. То је она ситуација када од вишка глава боли. Да невоља буде већа, помогла је случајност да се баш тада догоди квар на другом блоку ТЕНТ Б, који је због дужине санације квара морао да уђе у превремени ремонт. Из система је испало додатних 600 мегавата, а то значи да је ЕПС тада био без укупно хиљаду мегавата расположиве снаге на „Ђердапу“ и у ТЕНТ-у - истакао је Басарић.

Објаснивши да електроенергетски систем ЕПС-а није могао без додатне енергије да издржи овај троструки удар (велике воде, испад највећег термоблока и енормно велику потрошњу у исто време), Басарић је рекао да се, уз сагласност Министарства рударства и енергетике, приступио интервентној куповини (увозу) електричне енергије од произвођача у региону. Тако је, како је навео, од 10. до 17. марта купљено око 26 милиона kWh, чиме је обезбеђено сигурно и континуирано снабдевање тарифних купаца електричном енергијом.

У време затварања нашег листа стање се већ прилично стабилизovalo.

Дотоци на дринском сливу су у стагнацији, али са тенденцијом благог пораста. Ниво Дунава је и даље значајно изнад биланса, но полако опада. Дневна производња проточних ХЕ је око 35 милиона kWh, то јест готово 10 одсто већа од билансиране. Термоелектране на угљу раде пуном паром и дневно систему дају (без ТЕ на Космету) око 70 милиона kWh или пет одсто више од планираног. Акумулационе ХЕ раде само за покривање преподневног и вечерњег врха потрошње, тако да је њихова дневна производња (са ХЕ „Пива“) око осам милиона kWh, што је око два милиона kWh мање од билансираног.

Басарић каже да у језерима ових електрана има више воде него што би требало да је буде у ово доба, па се дневном продајом електричне енергије на слободном тржишту чини све да се умањи садржај акумулација и мирније дочекају пролећне кише. Сигурност извршења електроенергетског биланса у предстојећем месецу гарантују и солидне залихе угља на депонијама ТЕ, где има око 130.000 тона угља више него што је билансирано за ово доба.

А. Цвијановић
Фото: М. Дрча

ПОПЛАВЕ УГРОЗИЛЕ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКЕ ОБЈЕКТЕ НА КОНЗУМУ „ЕЛЕКТРОТИМОКА“

Тимок задао највише невоља становништву у последњих 100 година

Бујица обарала стубове

Због немогућности функционисања услед поплава, са мреже је у просеку по неколико дана било искључено десетак нисконапонских трафо-станица. – Уз велики ризик четири стубне ТС у насељу Вишњар биле под напоном за све време трајања поплаве. – У том насељу оштећено и око стотинак дрвених стубова

Иако је нагло топљење снега последње седмице фебруара изазвало изливање речних токова на већем делу подручја које покрива ПД „Југоисток“, функционисање електроенергетских објеката било је највише угрожено у оквиру огранка у Зајечару. Јака киша која је падала на подручју овог града, заједно с наглим скоком температуре која је убрзано топила снег, проузроковали су бујање Белог Тимока и његово изливање, а водени талас поплавио је више од 400 кућа. Поплављена су, тако, насеља Изворски пут, Вишњар, Влачићи, Пишур и Муљак у околини Зајечара. Под водом су се нашле и стотине хектара обрадних површина, а мештани тврде и да је у воденом таласу, који је насеља погодио силовито и изненадно, угинуло пуно стоке и домаћих животиња.

Топљење снега на планинским превојима и околним брдима, због раста температура, наставило се и наредних неколико дана. Реке Бели и Црни Тимок на више места су пробиле насипе, али и такозване зечје бране, којима су мештани и спасилачке екипе покушавали да заштите преостале куће. Као никада у минулих сто година, Тимок је тих дана задао велике не-

воље становништву у свом приобаљу. Иако је највише штете настало на подручју општине Зајечар, у невољи су се нашли и житељи Књажевца, Бољевца, Неготина и Сврљига. Харао је најпре Бели Тимок, чије корито су, „посредством“ Трговишког и Сврљичког Тимока, препунили нагло отопљени снег и вишедневна киша са сливног подручја Старе планине, а затим је набујао и Црни Тимок. У њега су журнуле воде са Кучајских планина и са Ртња.

Тек предстоји званична процена штете, али се већ сада зна да је огромна. Многи домаћини више неће моћи да станују у оштећеним домовима. Упропашћени су и озими досеви у најжитороднијем делу Тимочке крајине. Судбину поплављеног подручја делили су и електроенергетски објекти у овом делу ПД „Југоисток“. Драган Рапаић, в. д. техничког директора Огранка „Електротимок“, подвукао је да су због поплаве били угрожени трафо-станица напонског нивоа 35/10 kV „Звездан“, 10 kV далеководи „Звездан–Лубница“ и „Зајечар–Николичево“, као и хидроелектрана „Гамзиград“ у Гамзиградској бањи. Угрожено је било десетак трафо-станица напонског нивоа 10/04 kV, међу којима су „Изворски пут“, „Бе-

гејска", „Водовод каптажа", „Звездан", „Вражогрнац", „Трнавац" и стубна ТС у насељу Вишњар.

Због немогућности нормалног функционисања поједине ТС напонског нивоа 10/04 kV те последње седмице у фебруару морале су да се искључују са напајања, па је неколико стотина купаца без напајања електричном енергијом остајало и по неколико дана, док се нису стекли услови за безбедно прикључење на електроенергетски систем. Рапаић истиче и да четири стубне ТС у насељу Вишњар, уз велики ризик, нису биле искључиване, иако је ово насеље комплетно било под водом од 20. фебруара, зато што оне електричном енергијом снабдевају више од три стотине купаца. Услед поплаве, међутим, морао је да се искључи и 10 kV далековод Звездан–Лубница, са две ТС, напонског нивоа 10/04 kV, а које електричном енергијом снабдевају 274 купца.

Због набујале воде, према Рапаићевим речима, дошло је до обарања бетонског стуба са темељом на далеководу Зајечар–Николичеву, а на далеководу Лубница–Планиница изврнута су била два бетонска стуба. У ТС напонског нивоа 10/04 kV „Бегејска" поплављен је високонапонски блок са две изводне и једном трафо-ћелијом, као и нисконапонски блок. Због великог оштећења ТС „Изворски пут" процењује се да је неопходно измештање целе ТС. Оштећени су растављачи снаге за изводну и трафо-ћелију, као и нисконапонски прекидач. Нисконапонска мрежа у насељу Вишњар претежно је на дрвеним багровим стубовима, па се након ревизије очекује замена бар њих стотинак, колико се у овом тренутку процењује да је и оштећено током трајања поплаве.

На територији Погона „Књажевац" поплавом су биле угрожене три трафостанице напонског нивоа 10/04 kV, и то кула „Дебелица млин", „Сепарација" и зидана „Пумпе Васиљ", власништво Комуналног предузећа „Стандард". Угрожен је био и прикључни кабловски вод од 10 kV за ТС „Јаз". На подручју Погона „Књажевац", како сазнајемо, поткопана су и два стуба од 10 kV на изводу Гушевац у Пословници „Сврљи". Без напона је била три дана ТС „Пумпе Васиљ", док се није повукла вода из ње и санирана штета. Ова трафо-станција служи само за напајање пумпи за водоснабдевање насеља Васиљ, док нико од купаца није био искључен.

О. Манић

АРАНЖМАНИ „ЕПСТУРСА" ЗА ЛЕТО 2010. ГОДИНЕ

Цене ниже за

У програму боравка и сплаварење кањоном Таре

За лето 2010. године „Епстурс", привредно друштво за организацију одмора и рекреацију радника, угоститељство и туризам, као највећу новину у аранжманима за објекте којима располаже у Будви, Перућцу и на Старој планини нуди ниже цене у односу на њихов ниво из прошлогодишње туристичке сезоне. Како тим поводом истиче Радован Перовић, директор „Епстурса", индивидуалне цене снижене су већ за 10 до 15 одсто, и то имајући, пре свега, у виду последице економске кризе у Европи. Значајно је и то да у преговорима са синдикалним организацијама ЕПС-а, а првенствено у зависности од величине група и времена коришћења објекта, ова смањења могу ићи још ниже – и за 30 одсто. Са таквим ценама, очигледно, аранжмани „Епстурса" за лето 2010. године биће и најјефтинији у понуди туристичких агенција. Ниже цене нуде се и за рекреацију и рехабилитацију радника, с тим што је битно и да се такви односи са синдикатима регулишу уговором.

Према речима Перовића, у тој понуди за рехабилитацију радника привремене инвалидности изузетно су повољни аранжмани за одмор у бањама. Уколико се већи број људи пријави за њих цене иду надоле, мада су и овако доста ниже од конкуренције. Такви повољни аранжмани нуде са за Врњачку Бању, Нишку бању, Сокобању, Бању Ковиљачу и за рехабилитациони

центар „Чигота" на Златибору. У ове најповољније дестинације убрајају се и сопствени објекти на Перућцу и Старој планини, у којима је обезбеђен одмор са веома повољном услугом, а радници ЕПС-а могу користити и повластицу плаћања аранжмана у ратама.

За објекте са којима располаже „Епстурс" је за лето 2010. године обезбедио и нови програм за потпунији боравак гостију. За посетиоце у објектима у Будви, тако, организоваће се излети на копну – до Цетиња, Острога, Жабљака, Албаније, Дубровника, као и сплаварење кањоном Таре. За госте који се одлуче за Перућац биће организовани излети до Дрвенграда, манастира „Раче", Златибора, као и вожња бродом дуж Дрине, а за оне који изаберу Стару планину поред обиласка знаменитости источне Србије обезбеђено је и путовање до Софије.

– За следећу летњу сезону „Епстурс" самостално или са кооперантима нуди и богат инострани програм – каже Перовић. – Посебно су, поред аранжмана за Грчку (и то, пре свега, за источни део који се највише и тражи), због повољних цена атрактивни и за Шпанију (преко Италије), Турску и Бугарску, а затим и за обилазак других туристичких метропола у Европи, као што су за Будимпешту, Праг, Варшаву итд. Цене свих аранжмана биће објављене и на сајту „Епстурса".

М. Филиповић

10 до 15 одсто

У зависности од периода коришћења и од договорених услова, са синдикалним организацијама ЕПС-а могуће смањење цена и до 30 одсто у односу на ниво из 2009. године. – Нови програми за потпунији боравак у објектима „Епстурса“

БУДВА 2010.

Смештај	Услуга	Период					
		До 30.05.	30.05-19.06.	19.06-09.07.	09.07-18.08.	18.08-07.09.	Од 07.09.
		Хотел ПАРК**			*Цена у еврима по особи		
1/2, 1/2+1 соба – поглед море	ПП	21	23	27	29,5	27	22
1/2, 1/2+1 соба – поглед брдо	ПП	20	21	25	27,5	25	20
1/2, 1/2+1 соба – приземље	ПП	16	18	22	25	22	18
		Виле ПАРК**			*Цена у еврима по особи		
1/2 std, 1/3 std/апп, 1/4 апп	ПП	18	20	21	23	21	20
1/2 std, 1/3 std/апп, 1/4 апп	НА	10	12	13	15	13	12
		Вила ЕДБ*			*Цена у еврима по особи		
1/2 1/3 и 1/4 соба	ПП	17	19	20	22	20	19
1/2 1/3 и 1/4 соба	НА	9	11	12	14	12	11

Легенда: ПП – полупансион (доручак/вечера); НА – најам апартмана/студија; 1/2 – стандардна двокреветна соба; 1/3 – стандардна трокреветна соба; 1/4 – стандардна четворокреветна соба; 1/2+1 – двокреветна соба са два класична лежаја + помоћни; СТД – студио; АПП – апартман

ОДМОР И ЛЕТОВАЊЕ РАДНИКА

Објект	Услуга	Период					*Цена у еврима по особи дневно
		19.06-29.06.	29.06-09.07.	09.07-18.08.	18.08-28.08.	28.08-07.09.	
Хотел ПАРК*	ПП	21,50	24	25	22	21	
Виле ПАРК*	ПП	19	20	22	19	18,50	
Вила ЕДБ*	ПП	19	20	22	19	18,50	

РЕКРЕАЦИЈА РАДНИКА

Објект	Услуга	Период						*Цена у еврима по особи
		До 30.05.	30.05-19.06.	07.09-17.09.	17.09-27.09.	27.09-07.10.	Од 07.10.	
Хотел ПАРК**	ПП	15	17	18	17	16	13	
Виле ПАРК**	ПП	15	17	18	17	16	13	
Вила ЕДБ*	ПП	15	17	18	17	16	13	

ПЕРУЋАЦ 2010.

Смештај	Услуга	Период					
		До 19.06.		19.06-28.09.		28.09. и даље	
		Поглед језеро	Поглед брдо	Поглед језеро	Поглед брдо	Поглед језеро	Поглед брдо
		*Цена је дата по особи у динарима					
1/2 соба	Н/Д	1.350,00	1.250,00	1.450,00	1.350,00	1.350,00	1.250,00
	ПП	1.650,00	1.550,00	1.750,00	1.650,00	1.650,00	1.550,00
	ПА	1.800,00	1.700,00	1.900,00	1.800,00	1.800,00	1.700,00
1/3 соба	Н/Д	1.250,00	1.150,00	1.350,00	1.250,00	1.250,00	1.150,00
1/4 соба	ПП	1.550,00	1.450,00	1.650,00	1.550,00	1.550,00	1.450,00
	ПА	1.700,00	1.600,00	1.800,00	1.700,00	1.700,00	1.600,00
		*Апартмани ЈЕЗЕРО** *Цена подразумева дневни најам апартмана					
1/2 апп	НА	2.000,00		2.500,00		2.000,00	
1/4 апп	НА	4.000,00		4.800,00		4.000,00	

СТАРА ПЛАНИНА 2010.

Хотел „Бабин зуб“		*Цена је дата за услугу пун пансион по особи дневно и изражена је у динарима		
Смештај	Услуга	До 19.06.	19.06-28.08.	28.08-31.12.
1/2	ПА	1.600,00	1.800,00	1.600,00
1/3		1.500,00	1.700,00	1.500,00
Family room		1.900,00	2.100,00	1.900,00

Легенда: ПА – пун пансион (доручак, ручак, вечера); 1/2 стандардна двокреветна соба; 1/3 стандардна трокреветна соба; Family room – дневна соба (тросед на расклапање), спаваћа соба (француски лежај), купатило, ТВ, мини бар и клима.

Ниже цене за повратак гостију: Будва

Стара планина посебна летња атракција

НИН: Градило се, ко ће да окречи

Синиша Ћирић, дугогодишњи помоћник генералног директора Здружене електропривреде (ЗЕП) за економско-финансијске послове објашњава како су од 1966. до 1990. грађене хидроцентрале и термоцентрале у Србији, а од тада до данас – ниједна

„Од 1990. године у електропривреди није ни ашов забоден. Последњи објекат пуштен је у рад 1990. године, и то мала хидроелектрана „Завој“, код Пирота. Оно што је изграђено, изграђено је од 1966. до 1990, односно до 1980. године. Направљена је понека трафо-станица, не могу да грешим душу, али оне се граде тамо где се отвара потрошач, а не гради се произвођач“, каже Синиша Ћирић, који је од 1970. до 1990. године био помоћник генералног директора Здружене електропривреде (ЗЕП) за економско-финансијске послове. Списак изграђених хидроелектрана и термоелектрана је импозантан, разлика између периода које посматрамо, такође.

Градња ових објеката финансирана је до 1980. године из државних фондова, средстава електропривреде и страних кредита (табела 2).

После 1980. године формиране су самоуправне интересне заједнице, каже Ћирић, а предвиђено је да се градња енергетских објеката финансира: 50 одсто властитим средствима ЗЕП, 34 одсто комерцијалним и банкарским кредитима и 16 одсто самоуправним споразумима са око осам хиљада новоформираних организација удруженог рада. „Одштампано је 8.000 самоуправних споразума и послато свим ОУР-има у Србији, али мало их се потписано вратило.“

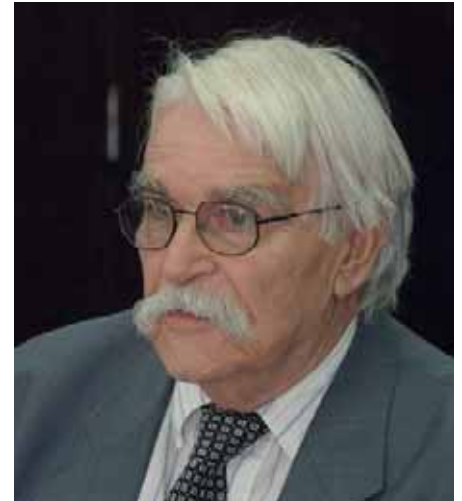
Да ли су ХЕ „Ђердап“ и слични капитални објекти могли од своје зараде да враћају кредите којима су делом финансирани? „Па, хвала богу, скоро да је све то отплаћено“, каже Ћирић, а потврђује то и Гордана Лазаревић, велики познавалац проблематике наших дугова: „Ђердап“ је био профитабилан,

пре свега зато што је до 1990. године вођена посебна политика цена електричне енергије, па је та цена износила и до 95 одсто тадашње светске цене и два пута годишње је коригована кроз тарифни систем. А такву смо посебну политику цена водили због потреба задуживања. Задуживала се електропривреда, не држава, а електропривреда је имала свој кредитни рејтинг код Светске банке. Па смо на основу тог рејтинга били добили од Светске банке кредит од 300 милиона долара за „Колубару“, али га, због санкција, нисмо искористили. Политика цена је била пресудна, а и степен наплате испоручене енергије је био висок.“

Као што су код модернизације железнице кључна реч кредити, тако је код изградње електропривреде кључна реч цена. Најгори период за србијанску електропривреду настао је после 1991. године кад је од друштвеног постала јавно предузеће, кад су њоме почели да руководе политичари и кад је она ценом претворена од произвођача електричне енергије у социјалну установу. То стање траје и данас и отад никакве градње и нема. „Електране које су данас у погону имају између 30 и 50 година. Ово што се сада улаже у „Ђердап“, потраживање од Русије, то је једна инвестиција да би „Ђердап“ уопште могао да ради. Ротирајуће машине имају век трајања 20–25 година, а ми их возимо већ 40 година“, констатује Синиша Ћирић.

++++

Трагом овог написа објављеног у НИН-у 11. марта ове године, чији смо један део, онај који се односи на елект-

Синиша Ћирић

ропривреду Србије пренели, замолили смо Синишу Ћирића да за kWh нешто више каже о периоду у коме су се у Србији интензивно градили електроенергетски објекти.

Он каже да је у овом периоду Здружена електропривреда Србије просечно годишње улагала по 400 милиона долара („и то ондашњих“!). Резултат је био да је инсталисана снага ХЕ и ТЕ порасла са 702 MW у 1960. години на 8.420 MW у 1990. години, док је производња електричне енергије повећана са 2,2 на 36,5 милијарди kWh. У том раздобљу, додаје Ћирић, производња угља за ТЕ порасла је са 2,1 на 42,3 милиона тона годишње.

Говорећи о свим изграђеним хидроелектранама и термоелектранама у овом периоду Ћирић наводи и њихов списак:

- 1960–1967: ХЕ „Бистрица“, „Кокин брод“ и „Потпећ“
- 1962: ТЕ „Косово А“
- 1966: ХЕ „Бајина Башта“
- 1967: ТЕ „Костолац“
- 1969: ТЕ „Морава“
- 1970: ТЕ „Никола Тесла“, највећа ТЕ на Балкану
- 1970: ХЕ „Ђердап“, највећа хидротехничка грађевина на Дунаву
- 1979: ХЕ „Увац“
- 1981: ТЕ-ТО „Нови Сад“
- 1982: Реверзибилна ХЕ „Бајина Башта“
- 1983: ТЕ „Никола Тесла Б“, ТЕ „Косово Б“

Финансирање у % (табела 2)

Извор	Раздобље		
	1966–1971	1972–1976	1977–1980
Општи инвестициони фонд	47%		
Републички инвестициони фонд + привреда	34,5 %	32,4 %	41,0 %
Комерцијални банкарски кредити			
	13,2	51,2	43,0
ЗЕП	5,3	16,4	16

- 1985: ХЕ „Ђердап-2“
- 1989: ТЕ-ТО Зрењанин
- 1990: ТЕ „Дрмно“
- 1990: ХЕ „Пирот“.

При том наш саговорник посебно жели да нагласи да је ХЕ „Ђердап-1“ доминантно грађена средствима Србије, а не Југославије, како се често протура у јавности. Такође, и да светско искуство показује да нема градње нових објеката а ни уредног снабдевања потрошача електричном енергијом ако се годишње континуирано не улаже око 1,5–2,0 одсто бруто домаћег производа земље.

„Плашим се да нам се за десетак година не деси оно што је Србија доживела између педесетих и шездесетих година прошлог века, када су ограничења (читај редукације) износила и до ¼ потребних количина електричне енергије.

Ово кажем зато што нигде у свету није забележено да се преко 60 одсто произведене електричне енергије троши у домаћинствима, а свега 40 одсто у индустрији, као што је код нас сада. Свугде је обично обрнуто, а питање је шта ће бити и одакле ћемо енергију да набавимо, онда када крене, како званична политика наговештава, будући развој индустрије у наредној деценији.“ У међувремену, констатује Синиша Ћирић, овдашње приватизоване железаре, цементаре и хемијска индустрија, рентабилно послују и захваљујући ниском ценама електричне енергије остварују енормне профите. Такође, чињеница је да су због ниске цене електричне енергије већ годинама привилеговани они са бољим примањима, док су они са ниским платама све угроженији. Због тога наш саговорник предлаже да „држава изведе цену на економски ниво, а онда узме део потребан за вођење социјалне политике“ и додаје да, ипак, „никако не би волео да кроз десетак година буде у кожи електропривредних делатника“.

„Политичари, креатори економске политике, оду после истека мандата, а радници електропривреде као дежурни кривци пред народом остају криви, иако су остварили све производне задатке“, каже Синиша Ћирић који на неизбежно питање о приватизацији ЕПС-а као могућем решењу, одговара овако: „Да ли сте ви чули да је неки воденичар у Србији икада отуђио своју воденицу? Нисте, јер то је његово породично наслеђе. Исто је и са електропривредом. Не продаје се национално благо...“

Р. Е.

Екологија и енергетска ефикасност у првом плану

У протеклој години једино сектор енергетике остварио раст производње од три одсто

Европски и светски трендови у развоју производње енергије и у борби за заштиту животне средине, као и нове мере за спречавање климатских промена, уз програме енергетске ефикасности и одрживи развој, били су тема Међународне конференције „Енергетика и одрживи развој“. Под покровитељством Министарства рударства и енергетике Србије, града Крагујевца, фирме „Фиат аутомобили Србија“ и „Шумадија сајма“ ова пратећа манифестација била је организована у оквиру Сајма енергетике, екологије и енергетске ефикасности, одржаног од 11. до 13. марта у Крагујевцу. Конференцији су између осталих, присуствовали: Armando Varricchio, амбасадор Републике Италије, Giovanni De Filippis, генерални директор компаније „Фиат аутомобили Србија“, Vinsent Degert, представник Делегације Европске комисије у Србији, Верољуб Стевановић, градоначелник Крагујевца, проф. др Милун Бабић, директор Регионалног евро центра за енергетску ефикасност

и др Братислав Чеперковић, извршни директор ЕПС-а.

Проф. др Петар Шкундрић, министар рударства и енергетике, отварајући конференцију подсетио је да је у 2009. години једино област енергетике остварила раст од три одсто, а да је у плану да се успешни резултати понове и током ове године. Како је, притом, истакао Шкундрић управо је енергетски сектор највише и учинио на бржој интеграцији Србије у Европску унију и у европско енергетско тржиште. Али, приступање енергетској заједници дефинише и обавезе Србије у примени свих правила која се односе на енергетску ефикасност и на заштиту животне средине. После отварања конференције одржан је и први округли сто „Концепт и стратегија за енергетику – одрживи развој“ (председавао је др Братислав Чеперковић), а на којем је Петар Шкундрић, као први учесник, изложио инвестиционе захвате у сектору енергетике у наредном периоду.

В. Павловић

За реконструкцију ТС у Корман пољу два милиона евра

Са потписивања меморандума о сарадњи ЕПС-а и града Крагујевца

У оквиру овог сајма 12. марта потписан је и меморандум о сарадњи ЈП ЕПС и града Крагујевца. Реч је о реконструкцији, модернизацији и доградњи ТС 110/35 kV „Илићево“, а вредност ове инвестиције је око два милиона евра. Завршетком предвиђених радова обезбедиће се капацитети за будуће купце електричне енергије у новој индустријској зони у Корман пољу, где ће „Фијатови“ кооперанти градити погане. Други део меморандума односи се на изградњу енергане за сагоревање комуналног отпада на подручју Крагујевца. Меморандум су потписали Драгомир Марковић, генерални директор ЕПС-а и Верољуб Стевановић, градоначелник Крагујевца.

В. П.

Опљачкано више од 60 милиона евра

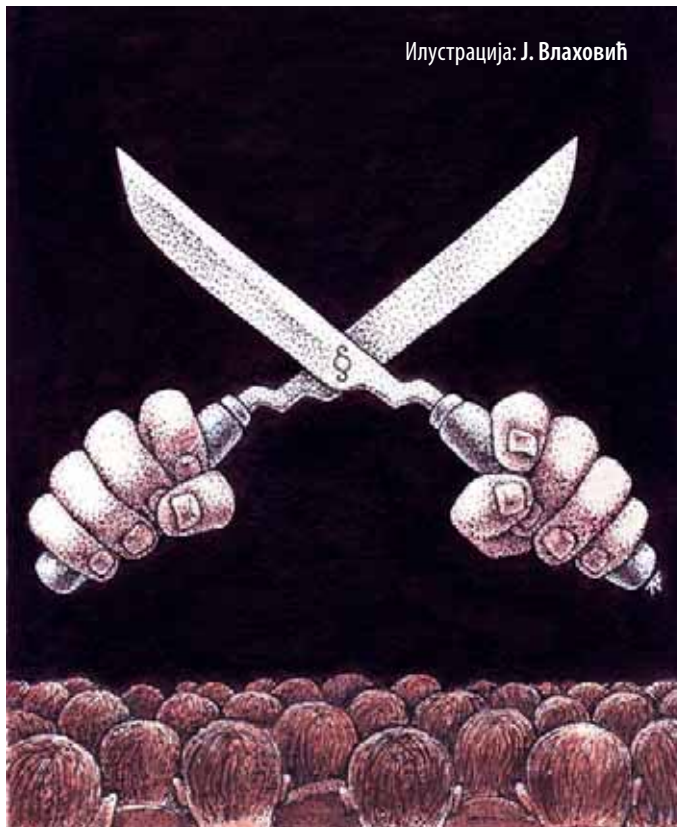
Краде се све више и на све више различитих начина. – У прошлој години откривено око пет хиљада лопова. – ЕПС тражи подршку медија и државних органа

Крађа електричне енергије у Србији узима све више маха. Краде се на разне начине, а да би се припомогло да се што лакше краде, на Интернет сајтовима нуде се и справе, разни магнети, за крађу струје. Јефтино и корисно! И не само да се умножио број начина на које се краде, него се увећава и број оних који краду. Електромонтери су прошле године открили готово пет хиљада купаца који су на овај или онај начин „неовлашћено користили електричну енергију“, како је то лепо, еуфемистички, дефинисано нашим законом. Што ће рећи, нису лопови, већ неовлашћени корисници.

Тих пет хиљада прошле године откривених неовлашћених корисника електричне енергије више су, међутим, репрезент појаве него реална слика стања. Они су откривени међу 286.400 купаца електричне енергије, чију су потрошњу контролисали дистрибутери, а ЕПС има више од три милиона и триста хиљада купаца. Није тешко израчунати да је контролисано тек 8,7 одсто купаца. Колико би лопова било откривено да су контролори могли да посете свако мерно место?

Највећа крађа

И без изведених закључака, слика није ружичаста. Многи краду и краду подоста. Обрачунато је да је оних око пет хиљада лопова оштетило ЕПС за 388 милиона киловат-сати, а питање је да ли ће и када ће то од њих моћи да се наплати. Судски процеси дуго трају, а наплата још дуже. Штавише, судије су, према досадашњој пракси, склонике да изричу условну казну затвора (у више од 80 одсто случајева), него

Илустрација: Ј. Влаховић

што би да примерно одрежу меру.

Овакво стање са крађом струје у Србији еволуира већ неколико година. Да би се зауставило, припремани

су од 2002. године програми, организовани тимови, и на нивоу ресорног министарства, а не само у ЕПС-у, затим се кретало у акције спречавања крађе које су давале резултате, нажалост на кратак рок, па опет – Јово-нано. Губици електричне енергије у дистрибутивном систему изнова су се отимали и кретали узлазном линијом. Од августа прошле године пословодство ЈП ЕПС-а донело је нови Акциони програм за смањивање губитака, ради чијег су остваривања предузете многе мере како у оспособљавању и унапређењу мерних уређаја и опреме, тако и у контроли стања на терену, па ипак, видљивог бољитка нема. Не барем у првих шест месеци реализације Акционог плана.

Животије Јовановић, директор Дирекције ЕПС-а за дистрибуцију електричне енергије рекао је средином овог месеца на конференцији за новинаре да је постало очито да ЕПС не може сам да се бори против крађе струје.

Вредност изгубљеног

Битна разлика између техничких и нетехничких, то јест комерцијалних губитака јесте у томе што су технички неизбежни, јер настају деловањем техничко-технолошких законитости, мада би са већим улагањима у дистрибутивне објекте и мрежу могли да буду нешто мањи. Нетехнички или комерцијални губици су углавном последица деловања људског фактора. У систему ЕПС-а, 30 одсто ових губитака настаје због неисправних мерних уређаја (којима се више од две деценије није посвећивала довољна пажња), а целих 60 процената чини крађа струје. Преосталих 10 одсто ових губитака настаје из других разлога. Прошле године регистровано је да је из нетехничких разлога изгубљено више од две милијарде киловат-сати, укупне вредности 102,26 милиона евра.

Благе казне

Од почетка 2006 до краја 2009. привредна друштва ЕПС-а за дистрибуцију електричне енергије поднела су укупно 24.874 кривичне пријаве против лица која су крала струју. Више од 3.700 ових пријава је одбачено, јер дистрибутери нису испоштовали процедуру или нису имали за суд уверљиве доказе о крађи. У два одсто случајева пресуда је била ослобађајућа, а кривица је утврђена само код трећине пријављених за крађу. Затвором су кажњена 233 лопова или око три одсто оптужених, а више од 15 одсто прошло је са новчаном казном. У чак 6.661, или готово 82 одсто случајева суд се определио за казну затвора условно, што ће рећи да ће кажњени ићи у затвор само ако се поново ухвате у крађи.

- Актуелно пословодство ЕПС-а сматра да Електропривреда Србије не може без подршке јавности и помоћи медија, јавног мњења и институција система сама да се избори са овом пошасту. Циљ нам је да се, пре свега, схвати озбиљност проблема с којима се ЕПС суочава у вези са крађом струје. Ту није реч само о изгубљеном профиту компаније, иако ни он није занемарљив. Важније је, међутим, знати да је на делу крађа државне имовине, што произведена електрична енергија из ресурса чији је власник држава суштински јесте. Верујем да нема веће крађе државне имовине у Србији од крађе струје, ни по распрострањености, ни по вредности украденог на годишњем нивоу – рекао је Јовановић.

Према подацима који су предочени новинарима, укупни губици електричне енергије у дистрибутивном систему ЕПС-а прошле године су износили 15,19 процената од око 32 милијарде на високом напону преузетих киловат-сати. То значи да је изгубљено око 4,8 милијарди киловат-сати. Рачуна се да је 8,6 одсто ове количине изгубљено из техничких разлога у систему дистрибуције, или како је речено, припада „трошковима транспорта“ на које није могуће битније утицати, а остало, око 6,5 одсто, су тзв. комерцијални губици, у које се убрајају губици због застарелих бројила и друге мерне опреме, али пре свега крађа, која износи четири одсто ових губитака, а не само оних 388 милиона kWh обрачунатих код откривених лопова. Тачније, у 2009. години украдено је више од 1,2 милијарде киловат-сати, укупне вредности,

Са конференције за новинаре у ЈП ЕПС-у, посвећеној крађи струје:
Радован Станић, Животије Јовановић и Момчило Цебаловић

према просечној цени киловат-сата, 61,36 милиона евра. Ове количине регистроване су на трафо-станицама иако сви лопови нису откривени.

Довитљиви лопови

Презентујући податке о крађи струје, Радован Станић, помоћник директора у Дирекцији ЕПС-а за дистрибуцију показао је новинарима фотографије „изума“ лопова, којима очито не недостаје довитљивост. Како се видело, монтери су на бројилима налазили разна премошћивања, магнете и филмове, директна повезивања

на електропровод мимо бројила, па и тзв. расцепе у зидовима и на таванима, како би се део напајања, посебно где су грејна тела, издвојио од целине инсталација повезаних на бројило. Станић је рекао да већина тих „изума“ представља потенцијалну опасност за корисника и његове чланове домаћинства, али да су на штети и суседи, који губе на квалитету електричне енергије када неко у комшилуку троши струју без мерења и плаћања.

Јовановић и Станић су посебно говорили о потреби да електромонтери добију већу логистичку подршку полиције на терену и да се уједначи судска пракса, како би све судске казне биле одговарајуће учињеном делу и имале превентивну функцију. Нагласили су да ће ЕПС и његове дистрибуције појачати контролу, да ће монтерске екипе ићи и циљано и насумице и да ће контролисати вероватно и оне којима не пада на памет да краду струју.

- Стање са крађом струје је такво да ЕПС мора да учини све што му је законом дозвољено да је спречи и санкционише. Посебно нам је стало да то разумеју наши купци који савесно испуњавају све обавезе према ЕПС-у, а којих је у Србији највише. Њима се извињавамо и захвални смо им што су и до сада с благонаклоношћу и разумевањем дочекивали наше контролоре. Надамо се да ће нам и убудуће помагати – нагласио је Јовановић.

А. Цвијановић

Јовановић: Било је несналажења...

- Јавно предузеће Електропривреда Србије и његова зависна привредна друштва за дистрибуцију електричне енергије суочени су са заиста великим проблемом крађе електричне енергије. Зато је приоритетни циљ прошле године донетог Акционог плана за смањивање губитака у дистрибутивном делу електроенергетског система ЕПС-а било управо сузбијање ове крађе. Питање је, међутим, колико смо се добро организовали за реализацију овог плана, с обзиром на то да се показало да за седам месеци нисмо постигли планиране резултате. У прва три месеца реализације Акционог плана било је доста несналажења и несхватања озбиљности посла, као и потпуног занемаривања предвиђених активности, посебно у нижим организационим целинама привредних друштава. Потом је уследио озбиљнији рад.

Отуда, можемо констатовати да је тек крајем прошле и почетком ове године извршење мера из Акционог плана добило у ПД за дистрибуцију значај какав треба да има. Имајући то у виду, у наредном периоду можемо очекивати резултате у смањивању губитака електричне енергије, при чему још више треба радити на што бољој организованости у свим срединама и истовремено решавати проблем недостатка електромонтера у дистрибуцијама - казао је Животије Јовановић.

Предстоји систематичнији рад

Потребна већа помоћ државних органа и полиције, код идентификовања лица које краде електричну енергију и утврђивања стања, али и адекватан однос судства према крађи струје

Спровођење Акционог плана за реализацију Програма мера за смањење губитака електричне енергије почело је у Електропривреди Србије средином августа прошле године. До краја јануара ове године тенденција раста губитака није заустављена. Напротив, на годишњем нивоу губици су порасли. Питали смо Радована Станића, помоћника директора Дирекције ЕПС-а за дистрибуцију, код кога се сливају сви подаци о активностима на терену, како уопште смањити комерцијалне губитке ако ни нове мере не помажу?

- Једини начин јесте стални и систематски рад на реализацији Програма мера, којим је обухваћено све што треба и што ЕПС може да уради на спречавању неовлашћене потрошње електричне енергије и смањењу нетехничких губитака. Друге нам нема. Морамо да радимо систематично и корак – по корак - одговорио је Станић.

Он је казао да је период реализације Програма био кратак да би се недвосмислено показали прави ефекти активности, али је истакао да су се и у овако кратком року неке карактеристике стања јасније испојиле и да тим трагом треба наставити даље.

- Планирано је, на пример – навео је Станић – да се на сваких десет хиљада купаца формира монтерски пар са искључивим задатком да ради на

Радован Станић

спровођењу Акционог плана – контролише потрошњу и замењује мерне уређаје. Испоставило се да наше дистрибуције немају довољно монтера да би их ангажовале само на овом послу. Формиране екипе зато нису радиле само на овим пословима, већ и на отклањању кварова, читавању, па и наплати потраживања. Следствено томе, није обављено ни онолико контрола колико је планирано, а неке нису биле

ни добро припремљене, тако да је проценат откривених крађа мањи него у неким претходним годинама. Оцењујемо да је могло да се учини знатно више и у погледу броја контрола и у погледу припреме локација на којима ће се оне обављати. Такође, није било реално очекивати да се брзо уреде базе података о купцима и потрошњи. Сада видимо да ће за тај посао бити потребно барем још три месеца.

- Следећа ствар је - наставио је Станић - стање бројила. Прилично се заостаје код системске замене мерних уређаја. Реализовано је тек 50 одсто од планираног, а процењујемо да нам стара и небаждарена мерила узрокују 30 одсто нетехничких губитака.

Према његовим речима, у сталним анализама реализације Програма мера за смањење губитака све се више показује да највећи део послова треба до детаља систематизовати, а онда их и прецизно адресирати.

- Понекад ни то није довољно. У неким активностима од пресудног значаја може да буде координација рада, не само на нивоу ЕПС-а или привредног друштва, него и на нивоу огранка. Некада се на тај начин постигне рационалност и ефикасност, пре свега, а некада се само проблем искристалише, што је такође од велике важности за његово решавање. Ето, нама је потребна већа помоћ државних органа, полиције, код идентификовања лица које краде електричну енергију и утврђивања стања, а потребан нам је и адекватан однос судства према крађи струје, пре свега да би казне деловале превентивно. То су ствари које су не могу постићи на локалном нивоу. Тај напор следује нама из дирекција ЈП ЕПС-а - истакао је Станић.

А. Цвијановић

Суперконтрола контроле

- Координациони тим на нивоу ЈП ЕПС за праћење реализације Програма мера за смањење губитака допунио је Акциони план задатком да се у свим привредним друштвима за дистрибуцију појача интерна контрола предузетих активности. То значи да се успоставља суперконтрола, која ће контролисати мерна места на којима су мерни уређаји и потрошња већ проверени. Циљ је да се на тај начин уклони могућност да наши запослени злоупотребе своју улогу у овом послу. Такође, на нивоу ЈП ЕПС-а формираће се посебна група која ће имати овлашћење да контролише како су обављени послови на смањењу губитака у свим привредним друштвима за дистрибуцију – истакао је Станић.

Замагљена слика

Према извештајима, привредна друштва за дистрибуцију постижу сличне резултате у откривању крађа, а све се приказује као неовлашћена потрошња

- Све то са подацима на годишњем нивоу треба узимати условно. Једна је ствар када се стање посматра на месечном нивоу, а сасвим друга, замагљена, слика добија се када се збир показатеља „размаже“ дуж дванаест месеци. Тада може оно што је најбитније да се утопи у мноштво и да се добије пресек који неће подстаћи на додатну акцију.

Овако је Влада Купински, шеф Тима за реализацију Акционог плана за смањивање губитака електричне енергије у „Електровојводини“ прокоментарисао наше питање о броју откривених крађа на конзумном подручју овог привредног друштва. Није поминуо ону Вибову „Статистика наша дика, што пожелиш то наслика“, али је рекао да све што је у вези са неовлашћеним коришћењем електричне енергије треба разврстати према видовима у којима се јавља и део по део анализирати, како би се имало пуно сазнање какво је стање на терену. „Без јасне информације, ми ништа не можемо да урадимо“, био је изричит.

У „Електровојводини“ је прошле године контролисано нешто више од шездесет хиљада купаца. Међу њима је откривено 760 неовлашћених коришћења електричне енергије, или 1,25 одсто. При томе, у истој години покренута су 1.592 судска поступка. На наше питање како је тужено више него што је откривено, добили смо објашњење да је реч о укупном броју судских поступака које је „Електровојводина“ водила против неовлашћених корисника током протекле године. У том броју не види се колико је новооткривених, колико „повратника“, нити колико старих предмета, који се развлаче на судовима.

Слична ситуација је и у другим привредним друштвима ЕПС-а за дистрибуцију, с тим што су карактеристична два примера. Први је „Електродистрибуција Београд“, где су међу више од 63 хиљаде контролисаних откривена

1.152 неовлашћена корисника, а покренута су само 354 судска поступка. Миле Обрадовић, председник Тима за Акциони план, казао је да пуно информацију о тужбама можемо добити у правном сектору овог ПД, а да су међу откривенима и они који су се самовласно прикључили на мрежу и они који су разним справама спречили регистровање потрошње на бројилу.

Лопови најчешће блокирају бројила

Други пример је ПД „Центар“ у Крагујевцу, где су у око 22 хиљаде контрола откривена 124 неовлашћена корисника, али ниједна тужба током прошле године није поднета. Миодраг Ристић, шеф Тима за Акциони план, претпоставља да је реч о грешци у приказу података и тврди да је ово ПД поднело кривичне пријаве против свих који су откривени да краду струју.

„Југоисток“ у Нишу води судски поступак против 966 купаца који су неовлашћено користили електричну енергију иако су у око 38 хиљада контрола откривене 423 крађе. Мирољуб Николић, председник тима за Акциони план каже

да је и овде реч о збиру свих утужених.

У „Електросрбији“ у Краљеву обављено је готово 65 хиљада контрола, а откривена су 703 неовлашћена корисника. На суду су пријаве против њих 666. Зоран Милашиновић, члан Тима за Акциони план каже да је ефекат контрола у овом ПД већ неколико година равномеран и креће се између један и два одсто откривених међу контролисанима. Он сматра да код откривања неовлашћене потрошње треба разграничити шта је самовласно прикључење и коришћење, а шта буквална крађа, оно када се блокира бројило или мотком прикачи на електропровод у комшилуку. Према његовим речима, на подручју „Електросрбије“ нема распрострањене „дивље“ градње, тако да оно што се открије јесте, у највећем делу, крађа, а не резултат немогућности оних који су без дозволе градили куће да се легално прикључе на мрежу.

У продубљенијој анализи података који су из привредних друштава стигли у Дирекцију ЕПС-а за дистрибуцију било би занимљиво да се види из којих разлога сва ПД постижу сличан резултат контролом мерних места и потрошње. Процент откривене неовлашћене потрошње крећу се од 0,56 у ПД „Центар“ до 1,82 у „Електродистрибуцији Београд“. Такође, с обзиром на то да су у 2009. години откривена укупно 3.162 неовлашћена корисника, а да је судски поступак покренут против 3.578 лица, морало би да се прикаже колико је тужби из ког периода. Збир мало шта открива. Не зна се, на пример, да ли су дистрибуције тужиле и оних 168 купаца који уопште нису дозволили контролорима да приђу њиховим кућама, а чини се да би управо односом према таквој бахатости могло најречитије јавности да се покаже да је ЕПС одлучан да заустави крађу струје. Наравно, ту следи и оно о спремности полиције и судства да помогну да се стане на пут овој крађи.

А. Цвијановић

Регулатор на мети посланика

Социјалдемократска партија Црне Горе инсистира на томе да крађа струје не може да се пребацује на потрошаче уредне платише

Први пут су ове године на јануарским рачунима за утрошену електричну енергију у домаћинствима у Црној Гори приказани и енормни губици на електродистрибутивној мрежи. Они су одмах оспорени. Постављено је питање зашто су велики губици због крађе струје у Црној Гори стављени на терет потрошача, који уредно плаћају утрошену електричну енергију, а не на терет оствареног профита у ЕПЦГ, који се приказује на нивоу од 20 милиона евра за прошлу годину, а по неким проценама требало је да износи и 40 милиона евра. Тачно толико колико се процењују и губици изазвани крађом струје у Црној Гори. Међутим, због свега овога није директно оптужен ЕПЦГ, већ онај ко је дужан да премерава и признаје те трошкове – Регулаторна агенција за енергетику Црне Горе (РАЕ). Она је то омогућила, иако су њени представници на седници Одбора за економију и финансије Скупштине Црне Горе 5. марта упорно тврдили да су јануарски рачуни за струју исправни и да ту нема ничег спорног, јер је уобичајено

да потрошачи плаћају Електропривреду и губитке који настају крађом струје или на други начин, као и да је слична ситуација у целом региону!

Међутим, после овог консултативног саслушања представника Регулаторне агенције, Владе, ЕПЦГ, синдиката и невладиног сектора – посланици Социјалдемократске партије Црне Горе 8. марта су најавили да ће иницирати стварање могућности да парламент убудуће може да санкционише чланове Регулаторне агенције за енергетику, уколико се утврди да раде нечесно. Они инсистирају на томе да

Илустрација: Ј. Влаховић

крађа струје не може да се пребацује на потрошаче и да неће у парламенту гласати за извештај Регулаторне агенције за енергетику, јер сматрају да је у 2009. години било недопустивих грешака у раду ове агенције.

Потрошачи оштећени

„Регулаторна агенција је, прекршивши члан 6. Закона о енергетици Црне Горе, оштетила потрошаче тако што је признала Електропривреди трошкове за које није постојало реално покриће, па самим тим ни законска

основа“, изјавио је Дамир Шеховић, посланик СДП, црногорском дневном листу Вијести, додајући да ЕПЦГ не може на крајње потрошаче да пребацује плаћање украдене електричне енергије, већ те трошкове мора да сноси сама.

„РАЕ досадашњим одлукама о ценама и тарифама није успела да дисциплинује Електропривреду Црне Горе (ЕПЦГ) у делу смањивања комерцијалних губитака који се односе на нелегалну потрошњу електричне енергије. Агенција је омогућила електроенергетској компанији да тај трошак пребаци на леђа редовних платиша електричне енергије, који нимало нису одговорни за ту појаву. Све је то више него довољно да извештај о раду за 2009. годину, који РАЕ мора да достави Скупштини Црне Горе најкасније до краја јуна ове године, не добије подршку посланика СДП-а“, рекао је Шеховић.

РАЕ је веома је брзо реаговала на оптужбе посланика ове партије и у саопштењу наводи да је Одбор РАЕ оценио да је предлог посланика СДП „лишен било каквог правног основа“, додавши да је незамисливо да једна политичка партија унапред одбацује извештај о раду агенције, који још није ни доставила Скупштини.

„Недопустиво је, такође, било којој политичкој партији да јавно оцењује правни проблем у вези са ценама, пошто је суд једино надлежан да процени да ли је неки члан закона прекршен“, наглашено је у саопштењу РАЕ.

Агенција је такође указала да се одредбом члана 35 Директиве 2009/72/ЕЦ Европског парламента

и Савета од земаља захтева да омогућавају да регулаторно тело може да донесе аутономне одлуке, независно од било ког политичког тела и има одвојена годишња буџетска средства, ван републичког буџета Црне Горе.

Бољи познаваоци ове области сматрају да је оваквим саопштењем агенција панично реаговала и да је тон саопштења више политичког карактера, јер се не наводе конкретни аргументи, који оспоравају став посланика Социјалдемократске партије Црне Горе. У прилог тој тези свакако иде и незванична процена да укупни губици електричне енергије у Црној Гори, и технички и комерцијални, премашују чак 30 одсто!

Губици енормних размера

У тим губицима значајним делом учествују и крађе електричне енергије и они су далеко изнад допустивих стандарда, па за преиспитивање оволиких губитака и трошкова у ЕПЦГ свакако има оправдања. Ако ни због чега другог онда због недавно изнетог податка да су укупни комерцијални губици у електродистрибутивном систему ЧЕЗ-а на нивоу од свега 0,45 одсто. Овде је, дакле, реч о бар 30 пута већим губицима!

У свему овоме је кључна дилема како неко може да остварује профит, а да при том енормни степен крађе електричне енергије односно комерцијалних губитака једноставно само проследи потрошачима уредним платишама. Зашто би се онда уопште неко залагао да смањује те губитке када ће уместо електропривреде све то поштени потрошачи да плате и када ће регулаторна агенција све то да уважи, а не да поставе баријеру и да каже, рецимо, да до одређеног процента, који је на нивоу неког европског просека, може да призна комерцијалне губитке, а преко тога – не!

Сасвим је сигурно да се ово, у мањој или већој мери, односи на све електропривредне компаније у региону југоисточне Европе и да би стога све регулаторне агенције на том подручју морале да поставе ову баријеру, а не само да аминују прослеђене им укупне комерцијалне губитке. Зато електропривредни посленици из околних земаља ових дана помно прате какав ће бити исход спора у Црној Гори, и са скупштинског и са судског становишта. Јер све то, сасвим је могуће, и њих ускоро чека!

Драган Обрадовић

У Хрватској мештани Книна на челу крадљиваца струје

Скидају пломбе, „магнетишу“ струјомере

Црна Гора годишње због крађе струје губи 40 милиона евра. – У Хрватској Книњани проглашени државним првацима у неlegalној потрошњи струје... Проблеми и у Републици Српској

Због крађе струје ЕПЦГ годишње губи око 40 милиона евра. Само у периоду од јануара до јула лане у Црној Гори је неовлашћено потрошено 16,5 милиона киловат-часова електричне енергије, објавиле су подгоричке Вијести. У Електропривреди наводе да због потрошача који „заобилазе“ бројила и тако смањују своје рачуне имају огромну штету, али и да казна на политика не пружа ефикасну кривичноправну заштиту када је реч о овој врсти криминала.

У акцији ЕПЦГ покренутој како би били регистровани неlegalни потрошачи и унети подаци о објектима без грађевинске дозволе које су власници самовољно прикључили на мрежу, у први мах је регистровано 15.970 дивљих прикључака, али и одмах

претпостављено да их је у држави бар још две хиљаде. Према оквирној рачуници, њиховим „укључивањем у систем“ био би остварен приход од око 3,5 милиона евра.

Са истим проблемом годинама се суочава и Хрватска електропривреда. Истина, годишњи губитак због крађе струје се са некадашњих 300 милиона куна у 2008. преполовило, али да овај „посао“ уносним сматра не тако мали број потрошача говори податак да је за четири године, од 2004. до 2008, према писању хрватских медија, чак десет хиљада грађана ухваћено у неком од облика неlegalног трошења струје. У истом периоду, а 2004. је уведен појачани надзор откривања неовлашћене потрошње, откривено је и 30 случајева у којима

су струју нелегално трошили – радници ХЕП-а.

Потрошачи су и у Хрватској маштовити када је реч о начинима којима долазе до „бесплатних“ киловат-сати. Дешава се, наиме, да се потрошач искључен због дуга прикључи директно на вод или постане „илегалац“ на комшијској инсталацији. Неодговорни потрошачи скидају и пломбе са бројила, онеспособљавају лимитаторе или струјомере успоравају којеквким магнетима.

Државним првацима у крађи струје лане су, иначе, проглашени Книњани. До тог закључка се, наиме, према писању Слободне Далмације које је пренео портал хр, може доћи ако се упореди број домаћинстава са прослеђеним казним пријавама и позамашним дописом ХЕП-а – Книн упућеним криминалистичком одељењу тамошње полицијске станице.

У Книну су, примера ради, почетком протеклог лета за непуну недељу дана у скидању пломбе затекли 46-годишњег приученог „електромајстора“, пензионера од 71 године, као и 29-годишњакињу, док су у Кистањама у истом послу затечена тројица мештана који су помоћним каблом заобишли пломбу и спојили се на бесплатну струју.

Лањску одлуку дистрибуције Мркоњић Града да смањи губитке у мрежи неки потрошачи нису дочекали са одобравањем. Када је, према писању Гласа Српске, почело измештање бројила из кућа, станова и пословних објеката како би се у утврђивање потрошње струје унело више реда и сузбила крађа киловат сати, радницима бањалучког „Калдара“ и екипама дистрибуције многи нису дозволили приступ струјомерима. Касније се ситуација поправила.

– Постављање нових мерних уређаја на измештена места у интересу је и свих потрошача. Они више неће морати да буду у кући приликом читавања бројила. По окончању прве фазе, којом је предвиђено постављање око 1.000 измештених мерних уређаја, планирају се активности да се бројила измeste код свих 16.000 потрошача у југозападном делу Републике Српске – рекао је руководиолац РЈ „Електродистрибуција“ Крстан Томић. Реч је о измештању бројила на електростубове у посебне ормаре.

М. П.

ЧЕШКИ „ОДСЕК НЕТЕХНИЧКИ ГУБИЦИ“ ИЗАЗВАО СКАНДАЛ У ЈАВНОСТИ

„Командоси“ из ЧЕЗ-а

Јединица НТЗ нашла се у центру пажње прошлог месеца када су се појавили шокантни видео-снимци стрељачке и друге обуке њених припадника у најбруталнијој традицији војнополицијских специјалаца, али је кап која је прелила чашу био потресни снимак с једне контроле приликом које је потрошач извршио – самоубиство!

За три године постојања НТЗ открио око 15.000 случајева нелегалне потрошње струје

Чешки електроенергетски гигант ЧЕЗ, најскупља и најпрофитабилнија компанија у региону, поново има проблема са специјалном „командоском“ јединицом својих људи који интервенишу против нелегалних прикључака у снабдевању електричном енергијом. Методе деловања ове јединице нашле су су на мети критика у јавности пошто је крајем 2008. покренута истрага против 32 њена припадника због уцена и изнуђивања (о томе је писао и „kWh“ у броју од децембра 2008).

Поново се, међутим, ова јединица, која носи сасвим безазлено име Одсек нетехнички губици (НТЗ) нашла у центру пажње прошлог месеца пошто су се у јавности појавили шокантни видео-снимци стрељачке и друге обуке њених припадника у најбруталнијој традицији војнополицијских командоса и специјалаца. А кап која је превршила чашу толеранције био је потресни снимак с једне контроле приликом које је

потрошач извршио – самоубиство!

Краду струју, гаје марихуану

Због тога су социјалдемократи одмах у парламенту затражили распуштање НТЗ-а, што је шеф ове компаније, у којој држава има двотрећински удео, Мартин Роман најпре категорички и, по општем утиску у јавности, арогантно одбио. Он је допустио да је пре две-три године када је НТЗ формиран и почињао рад било „извесних претеривања“, али оштрину њиховог поступања он је овако бранио: „Сучељени су са наоружаним ганговима, догађа се и да су им и животи угрожени.“ А укидањем НТЗ-а били би, у ствари, како тврди Роман, највише погођени поштени потрошачи платише...

„Контролоре приликом обављања њиховог посла често вербално и физички нападају, понекад и лица под утицајем алкохола и дроге. Слали су

псе на контролоре, пуцали из ватреног оружја... За такав посао контролори морају бити на одговарајући начин припремљени“, прецизирао је накнадно портпарол ове компаније Мартин Павличек. Због тога је десетак припадника НТЗ-а прошло кроз специјалну обуку – од прве помоћи до увежбавања понашања у кризним ситуацијама,

НТЗ је, како је овом приликом јавности предочено, за три године постојања открио око 15.000 случајева нелегалне потрошње струје чиме је уштеђено око 500 милиона круна (око 20 милиона евра). Лане је извршено 5.497 контрола, нађено 3.222 илегална прикључка, међу којима су биле чак 83 велике плантаже марихуане. То је можда и највећи и најкориснији шири допринос јер готово све велике плантаже марихуане у овој земљи, великом извознику ове лаке дроге, откривене су управо зато што су „плантажери“ крали струју за загревање

просторија у напуштеним фабрикама и домовима ради гајења дроге. Ту је НТЗ случајно али корисно и оправдано обавио посао полиције...

Истрага против 32 припадника НТЗ-а је вођена доста дуго, а убрзана је после поновног избијања афере са овом јединицом. Полиција се коначно одлучила да против 13 њих поднесе кривичне пријаве тужилаштву. Угледу ове јединице посебно је нашкодио њен шеф за кога се накнадно открило да је „у акцију“ то јест контролу на терену ишао наоружан, са својим приватним пиштољем. После тога је морао сам да оде с посла да не би добио отказ...

Страх од црних униформи

НТЗ је одмах после првог таласа критика унеколико ублажио поступање. Контролори су, на пример, престали да носе црне униформе које су изазивале страх (сада носе сиве), у контроле са њима иду обавезно полицајац

и независни сведок, најчешће сусед. С потрошачима комуницирају само писмено и у радно време...

А ретерирани су и шефови, свакако, пре свега, због јасног отпора јавности према оваквим безобзирним методама понашања „државе у држави“ које ЧЕЗ не баш тако ретко демонстрира када врху фирме „уђе вода у уши „због положаја ЧЕЗ-а као „националног шампиона“ и значаја за националну економију и државну благостајну. Но, чини се да су извесну улогу у томе одиграли и политичари јер су почели да се боје да ће им у предизборно време ова афера одвући гласове бирача па су притисли на врх ЧЕЗ-а да омекшају понашање према грађанима, чак и ако краду струју. Истовремено су најавили промену закона којом би преправка струјомера добила третман кривичног дела.

Из ЧЕЗ-а је крајем прошлог месеца саопштено да се командоска група распушта, као и да се до даљег зауставља и искључивање илегалних потрошача док се на државном нивоу не реши како да против крадљиваца наступају и други дистрибутери струје као што су Е.ON и РWE и како да се против сличних појава поступа и када су у питању крађе гаса, воде, или коришћење туђих телекомуникација... Занимљиво је да је најефикасније досад решено гоњење оних који „крадом гледају телевизију и слушају радио“ то јест не плаћају радио и ТВ претплату тако да се овде ретко ко усуђује да то не плаћа...

Међу правницима и у Министарству унутрашњих послова влада мишљење да би се незаконитости и кршење права могли избећи ако би генерално полиција у већој мери преузела ове контроле. Укратко, ЧЕЗ-ов НТЗ би обавио стручни део посла око утврђивање крађе и искључивања, а све остало би могло да буде ствар полиције... А можда ће највећу улогу одиграти промена закона, онда када се преправка струјомера, а тако се најчешће краде струја, буде третирала као – кривично дело.

А што се тиче самих неплаћених рачуна то је јасно решено законима. Дужници то добро знају, тако да избегавају и ретко долазе у ситуацију да дуг наплаћују егзекутори судске пресуде, јер то може много више да их кошта него сам дуг... Зато ово у Чешкој и није неки већи проблем. Проблем је постало то што се „егзекутира“ и за сасвим мале суме дуга, у случајевима када дужник можда није ни знао за дуг...

Милан Лазаревић

Зоро осветник креће у наплату

Исти односно сличан проблем који је ЧЕЗ покушао да реши на командоски начин има цела „енергетска Европа“. Негде се поступа, према неким информацијама, можда и бруталније него у ЧЕЗ-у.

Но, генерално, за разлику од чешке фирме, која одмах стартује „на оштро“ и воли да се хвали својом специјалном јединицом на свом вебу, други европски енергетски гиганти настоје да ствар реше са што мање буке и узнемиревања јавности. О томе како то они решавају медији у другим европским земљама веома ретко или чак никад не пишу. Јер нико то не демонстрира, то је таква ствар која се решава дискретно...

У Немачкој су склонили оштром поступању. Постоји тамо једна јака компанија с руским власником и персоналом, специјализована за утеривање дугова, такозвани Inkasso-Spezialisten. Методама изнуђивања наплате морао се бавити чак и суд у Ахену у 12 случајева. Овој фирми с мотом „ваш дужник не мора да говори руски, али ћемо се, ипак, веома, брзо споразумети“, коначно је због низа ексцеса и претеривања у притиску на дужника 2008. забрањено да се више бави овим послом.

Не мора, ипак, утеривање дуга да буде скопчано са угрожавањем живота. Оливер Бургис из фирме Атрига у интервјуу Еsocommerce-Leitfadenu инсистира на томе да екстерна фирма, унајмљена за утеривање дугова, мора третирати дужнике као „клијенте са нарушеним моралом плаћања“ и настојати да сваког клијента процењује индивидуално да би се дошло до закључка како је дуг уопште створен.

Искусне фирме траже за ове послове школоване полицијске специјалце који су били на служби у интервентним јединицама. На то их упућују трагична искуства с егзекуторима у Немачкој. Немачки магазин „Фокус“ обелоданио је један такав случај када је погинуо један од њих. Егзекутор Паул Спурк је изгубио живот пошто га је дужник спалио јаким пламеном чим је насилно отворио врата његовог стана. Потом је експлодирао плин и живот је изубио помоћник Спурка, а и сам дужник...

Многим немачким егзекуторима стижу на кућу грозна претећа писма („Само дођи, поздравити те калашњиковом“). Многе физички нападају и мимо саме егзекуције. А „Фокус“ помиње случај једног егзекутора у Минхену кога је неко напао и избо ножем у канцеларији, једва је остао жив... Али, егзекутори у овој и другим земљама Европе имају доста могућности да постигну оно ради чега и постоје и за шта су плаћени – да изврше судску пресуду. И то је посебна специјалност, занимање, које није лако, али се на том послу доста добро зарађује.

У Шпанији дужници се боје утеривача дуга зато што сама његова појава у његовој фирми, сервису, пансиону, стану... значи једну врсту срамоте. Долазе маскирани у разним костимима – тореадора, монаха, фудбалског судије, или шерифа... али најомиљенији је, ипак, Зоро осветник. На пример, Зоро уђе у гостионицу, а бука утихне када се појави на вратима... Приступи власнику и гласно му каже: „Платите своје дугове!“ Онда остави своју „визитку“ и оде... Дужника потом посети још неколико пута, сачека пред улазом у зграду где станује, прати га аутомобилом и нападно даје до знања да то чини...

Фирме „за уразумљавање дужника“ имају гесло „Сви ће знати да сте дужни“.

Комшије „успешније“ од контролора

Крађа или нелегално коришћење струје проблем и у западноевропским земљама, а на нелегалне прикључке нису имуни ни у САД

Судећи према текстовима у штампани западноевропских земаља крађа електричне енергије није честа појава. О томе се, заправо, ипак ређе говори, мада стање сликовито одражава чињеница да у неким земљама постоје две групе потрошача - они са отвореним рачуном, који плаћају струју на основу сопствене процене и просека потрошње у прошлој години и други „кажњени“ чија потрошња зависи од тога са колико новца располажу на картици за електричну енергију коју унапред купују. Систем је готово истоветан са нашим припејд корисницима мобилних телефона, а и користан је само у случају кад је реч о неуредном платиши. Крадљивци су у овом случају сврстани у трећу категорију, јер струју користе док их за то задужене службе, односно контролори не открију.

И у Немачкој, где грађани важе за дисциплиноване, крађа електричне енергије, ипак, није искључена. Да се то и њима дешава, говори и податак да се на појединим блогovima на интернету појављују жалбе потрошача који су „уочили“ да у комшилuku постоје људи

чији су рачуни испод нивоа потрошње (према кућним апаратима које имају) или жалбе станодаваца да су издаци за електричну енергију изненада повећани. Сви су, међутим, сагласни да је тешко доказати сумњу да неко краде струју или да је нелегално користи.

Правници саветују – стрпљење и чекање!

Пример једног грађанина који је изложио свој проблем на блогу поучан је за многе који издају станове, мада му саговорници и саветодавци нису понудили ефикасно решење. Тако је један правник препоручио одлазак у полицијску станицу. Треба објаснити чињенице, указати на прописе и - поднети кривичну пријаву која је могућа на основу закона. Успут, потребно је обавестити добављача, односно продаваца о проблему, али и обезбедити (бар једног) сведока, али и овлашћеног електричара који је „снимио“ ситуацију на терену“, наводи правник и подсећа да треба бити стрпљив и чекати на неизвесан исход.

Други саветодавци са блога, са сличним искуствима, указују на постојање кривичног дела, препоручују подношење захтева за накнаду штете, али подсећају и на то да би окривљени требало да одговара због неоправданог богаћења. Накнада штете је на дугом штапу, јер се у Немачкој струја плаћа на основу процењене потрошње у протеклој години, па треба чекати крај године да би се упоредила потрошња и утврдио прекршај.

Али, и у немачким компанијама свесни су чињенице да је крађа струје проблем који никако не трпи одлагање. Начин прикључивања је свуда исти – „преко“ везивања за кабл пре струјомера што је најчешћа пракса, па до „укључења“ на жице у заједничким просторијама.... Један електричар у изјави за новине потврдио је да обилазећи потрошаче увек „креће“ у посету пошвеним људима, али...“Заправо, знам да нисам у праву и када уђем у кућу за коју сумњам да постоји нелегални прикључак, прва мисао ми је: где бих ја то урадио. Ако је потрошачу струја искључена, често у мраку чекам да видим – светло. И, не ретко, покаже се да је чекање исплативо, јер годишње откријем бар четрдесетак крадљиваца...Чињеница је да људи често не могу да плаћају рачуне, дистрибуција их блокира и они се прикључују илегално“ каже он, додајући да је једини начин за излазак из зачараног круга дуговања - договор о плаћању дуга на рате, што и није нека новост.

Крађа струје није реткост ни у Бечу, са 1,5 милиона претплатника

Немачка ревност

Недавно је полиција у немачком граду Триру ухапсила 23-годишњег студента, јер је свој лап-топ укључио у струју на железничкој станици и потрошио електричну енергију у вредности једног цента. Студент, против кога је полиција поднела пријаву због крађе електричне енергије, није спорио да је укључио лап-топ у електричну мрежу на железничкој станици, а то је урадио због тога да би проверио адресу једног хотела.

Крађа електричне енергије није реткост ни у Аустрији, па ни у Бечу у коме има више од 1,5 милиона претплатника. Дистрибутивне фирме формирале су, стога, професионалне јединице електричара, које трагају за илегалним прикључцима како би спречиле крађу струје. Тај је потез био неминован, јер иако је законом предвиђена чак и затворска казна до десет година, број крадљиваца нагло расте, имајући у виду однос откривених и кажњених корисника.

„Бизнис“ који се и у САД шири

А да би прича о нелегалним прикључцима била потпуна треба рећи да и људи „преко баре“ нису имуни на крађу струје, чија се вредност креће од 100 па и до 27.000 долара. Чињеница је да је тај „бизнис“ и у САД раширен, јер су контролори открили и „потрошача“ који је 17 година био корисник, али је зато други „конзумент“ тек седми пут зарадио затворску казну! Судаћи према текстовима у новинама (USA Today) светска економска криза свакако један је од разлога и за учесталије нелегалне прикључке и крађу струје. Тако је дистрибутивна компанија АЕР која „продаје“ електричну енергију потрошачима у Мичигену, Охају и Индијани, утврдила да је крађа повећана за око 27 одсто у само два (контролисана) месеца у односу на исти период претходне године. А почетком 2008. године фирма, РЕСО из Филаделфије искључила је са мреже око 14.000 потрошача, јер су утврдили да чак трећина илегално користи струју. У Пенсилванији крађа је повећана за око 16 одсто у односу на исти период претходне године, а дистрибутивне компаније у Америци процењују да годишње због крађе струје губе између један и три одсто укупног прихода, односно да штета премашује неколико милиона долара.

Крађа електричне енергије је проблем многих дистрибуција, али је такође чињеница да ни даљинско читавање и модернији дигитални струјомери не дају бог зна какве резултате, јер је евидентно да дистрибутивне компаније првенствено инсистирају на наплати утрошене струје, док оклевају у примени, других, ригорознијих мера. Јер, реч је о потрошачима од којих живе. Можда би једино фатва која је „бачена“ на крадљивце струје у Пакистану могла да буде добар лек. Али, само у Пакистану...

Милена Јањић

НА ЛИЦУ МЕСТА: У ПРЕШЕВУ ВЕЛИКИ ДУГОВИ, АЛИ И КРАЂА СТРУЈЕ

На кабл и по десетак кућа!

Судаћи по губицима у 2009. години Електродистрибуција Врање на делу своје територије очито има неупоредиво више потрошача него купаца електричне енергије

Пуно муке с читавањем

Пође сељак на пијаци и понесе пет гајбица јабука. Сто кила. Свеједно што је цена багателна, мора да извади макар део трошка за сав онај труд око воћњака. Стигне на пијаци, истовари, поређа јабуке по тезги, кад, ето ти пијачног инспектора, наплаћује пијачарину и тезгарину. Док је плаћао, сељак докучи да се десет килограма покварило, убио их мраз, а да су му, поврх тога, вешти лопови у међувремену однели четрдесетак килограма. Бедна пара, ако би је и било, преполовила се у трену. Ни за надницу, а камоли за куповину још неколико ари и ширење воћњака, о чему дуго сања. Кад гле, онај инспектор му наплаћује за свих сто кила: не тиче га се, каже, што су га лопови оробили, има да плати за све што је изнео на тезгу; ако не верује, нек погледа уредбу о пијачним таксама.

Смркло му се. Могао је да прода јабуке ђутуре за веће паре купцу из друге вароши, али би му овдашње редовне муштерије, ни криве ни дужне, остале гладне. Зато само слеже раменима и помисли: ајде Јово наново.

Причу сам чуо од инжењера Зорана Кнежевића, директора Огранка Електродистрибуција Врање – ПД „Југоисток“. Добро, у његовој причи сељак је Електропривреда, нису јабуке већ струја, није пијачана такса већ ПДВ, не убија мраз већ технички губици, само је цена подједнако ниска а лопови подједнако вешти.

– И увек су за корак испред нас – уздахнуо је.

Осетљиво питање, осетљиви одговори

Врањска електродистрибуција забележила је велике губитке у 2009. години, поготово у пословницама Прешево и Бујановац. Било која друга компанија би под тим условима одавно спаковала кофере, добро замандалила врата за собом и отишла одатле главом без обзира... свака, али не и електродистрибуција. Не само због купаца што уредно измирују своје обавезе.

Постоји један проблем о којем нико не прича, али разумном човеку

не може да промакне. Наиме, Електродистрибуција Врање покрива мултиетнички простор, нарочито у општинама Бујановац и Прешево, где чак и питање наплате дуговања добија, ни мање ни више, него – политичку димензију.

– Имамо читава села, све са засецима у којима нико не плаћа утрошену електричну енергију – каже инжењер Кнежевић. Искључују се само дужници и када пошаљем списак дуговања, види се да нема потребе да идемо од домаћинства до домаћинства, јер су сви одреда дужни. Када смо схватили да је једино решење да искључимо цело село, припремили смо налог и људство. А да ли је село албанско, ромско или српско, то се нас не тиче и с тиме немамо везе. За нас су сва села иста и не улазимо у националну припадност, већ само у проблем дуговања.

Осим што се не плаћа, још се и краде. Само и ту влада нека чудна бољећивост. Зато се стара и свакоме разумљива реч “крађа”, замењује описним изразом – “неовлашћена потрошња” (као кад би се џепарош правдао да је само “неовлашћено потрошио” паре из новчаника који је баш извукао из унутрашњег џепа нечијег сакоа).

Кажем то наглас, спопао ме неки бес, док Зоран немоћно одмахује главом: – То ти тако мислиш. Наш званичан став је да није коректно да вређамо, па потрошаче називамо купцима, док се за евентуалну крађу користи еуфе-

мизам “неовлашћена потрошња.”

Имају пуно муке, рече, и с очитавањем струјомера, посебно у албанским селима, јер домаћини, и онда кад допусте да се приђе мерним местима траже да радници електродистрибуције поштују њихове (архаичне) обичаје, мада их многи не познају.

– У току је акција измештања мерних места, али и то је врло незгодан посао. Како дођемо у село, тако почне окупљање. Немо, али претеће! Ту је довољна варница.

Привремена мера

Гледам један занимљив извештај. Додуше непотпун, али како би тек изгледао да је коначан... У Прешеву, од 4.400 мерних места, дужно је 2.936 купаца, на 1.370 места оштећена је дистрибутивна плomba, на 373 места капија је била закључана, док је мерно место у кући и зато недоступно у 658 случајева, физички је немогуће прићи на четири места, а на осамнаест места уопште и не постоји прикључак! Распломбирано је 130 места, а директно са мреже прикључено је њих 65. Уобичајена је појава да се на једном каблу наниже и десетак кућа.

– Ако лаже коза, не лаже рог. Од око 2,4 милијарде динара дуга, половина, или нешто преко милијарду динара иде на душу Бујановца и Прешева. Подносимо око пет хиљада тужби, али нас онемогућавају судови, односно

Зоран Кнежевић

такозване привремене мере. Ми искључимо дужника, а он скокне до суда и захтева прикључење због – ометања поседа! Није то најгоре, већ чињеница да суд прихвата такво образложење!

Подаци казују да су судови у Бујановцу и Прешеву прошле године донели 367 оваквих “привремених мера”: по једну за сваки дан.

Читам образложење за једну такву “привремену меру” коју је написао и потписао судија тај и тај (не спомињем име како ме не би тужио због клевете): “Струја је цивилизацијска тековина и човек не може да живи данас без ње...”

– Донели смо одлуку да, ипак, не прикључујемо после таквих привремених мера – каже Зоран суморно. – Јер, тамо чекају наше монтере, вређају их и ликују...

Једино што им је ишло на руку била је ова последња Уредба о легализацији. Што рече Зоран: “Штета што је акција завршена 11. марта!”

– Штампали смо текст о легализацији бесправних објеката на албанском језику. То је ваљда једини начин да регулишемо и наша потраживања. Било је довољно да нам донесу потврду да је поднет захтев, да га ми “легализујемо” и уведемо у систем. А ако власт не дозволи легализацију, то није наш проблем. Али, тамо су навелико агитовали против те акције. Зашто?

Милош Лазић

Фото: Милорад Дрча

У току акција измештања мерних места

Ера улагања

Свако ко ових дана прати збивања у свету може да уочи да све државе најављују огромне инвестиције у енергетику, вредне хиљаде милијарди долара или евра. А ми?

Најављујући овогодишњи „Економски форум“ на Копаонику др Драган Ђуричин, председник Савеза економиста Србије, рече да ће међу најважнијим темама бити улагање у енергетику и инфраструктуру Србије, јер су то делатности које покрећу привреду, мултипликативно утичу на запосленост и значајно решавају проблеме актуелне кризе. Новинар са којим је разговарао деловао је зачуђено на помен енергетике, а Ђуричин је навео како је Србија прошле године „стигла“ на 40 одсто индустријске производње из 1989. године и како све анализе показују да се градњом енергетских објеката стање може изменити.

Иако ће се поруке са скупа економиста на Копаонику још анализирати, у овом часу је сигурно могуће дати бар један коментар: Богу хвала да се неко сетио енергетике и њеног значаја за државу. Идеја, наравно, није нова. И пре 80 година, у време страшне економске кризе у САД покренут је „Њу дил“ који је, између осталог, подразумевао отварање радних места на програмима градње електричних путева и других инфраструктурних објеката у САД.

Неку врсту зебње изазива налаз многих аналитичара да је ова криза превазиђена ипак тек почетком Другог светског рата, али је боље не призивати зло.

Ако ових дана пратите збивања у свету, макар на нивоу елементарне информисаности, није тешко уочити да сви државници света, већина међународних организација и све учесници скупови најављују еру улагања у енергетику. Готово по правилу се

помињу милијарде, тачније хиљаде милијарди долара или евра, за нове пројекте градње, континенталне везе и нове технологије у електропривреди, индустрији нафте и гаса и сл. На једној страни повећава се енергетска глад, неопходне су све веће количине енергија, док је на другој страни то

дина интензивног улагања у енергетику. И не само у енергетици, тада су створене фирме из машиноградње и електроопреме и других пратећих делатности које су биле озбиљни извозници. Ефекти тог циклуса најбоље се могу видети упоређивањем Кладова, Обреновца, Лазаревца, Панчева и

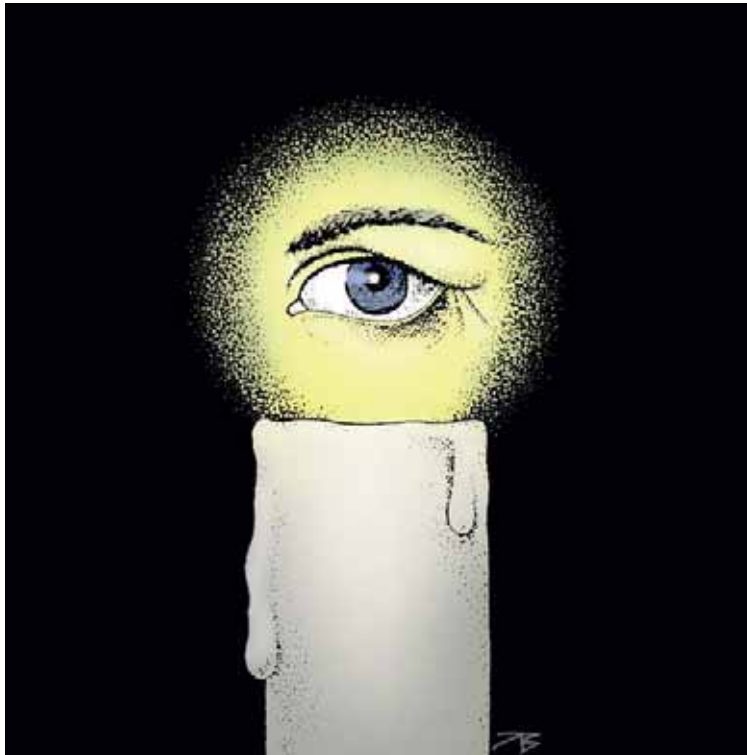
других српских градова пре и после изградње „Ђердапа“, ТЕНТ-а, „Колубаре“ и осталих објеката.

Најављени циклус улагања у енергетику Србије, ипак, делује некако апсурдно. За разлику од света и околних земаља, где енергетске компаније постају све јаче, енергетски и економски и бележе стални раст и развој, код нас је развој заустављен, деценијама се не гради ништа ново, а сви произвођачи – и струје и нафте и гаса, као и топлане – послују с губицима. За тржишну привреду је апсурд улагати у губиташе. Зар није то била права тема за скуп економиста на Копаонику?

Паралелно са тим државни је интерес да крене развој енергетике.

Што рече др Ђуричин, свака држава мора имати заставу, химну и – енергетику. Чак и кад бисмо занемарили актуелно стање у енергетици, мора се мислити о будућности, не некој далекој него о ономе што ће се десити сутра. Ако је прошле године домаћа индустрија радила на нивоу од 40 процената из 1989. године, а потрошња електричне енергије била већа него тада, може ли се очекивати опоравак привреде? Мисли ли неко да ћемо имати значајне мањкове и да ће се опет спарити цар и вајда да би направили штету?

Драган Недељковић

Илустрација: Ј. Влаховић

шанса за запошљавање индустрије, продају опреме, трговину... У исту категорију спада и покрет за еколошку заштиту, ефикасно коришћење енергије и низ сличних.

Ко дуже памти сетиће се да је Србија пре четири деценије прошла кроз нешто слично, иако се то није звало ни „Њу дил“, ни циклус улагања у енергетику. Нужда, заправо недостатак енергије у Србији, натерала је надлежне да створе услове за отварање рудника, градњу електрана и рафинерија, за почетак гасификације. Све што данас постоји и ради саграђено је тада, прецизније кроз 15–20 го-

ТЕНТ: очување кадрова у равни са обновом постројења

Далеко од „најбољих“ година

Ерозија зарада условила одлазак најважнијих кадрова. – Старосни просек у ЈП ЕПС знатно изнад 40 година. – Освежавања неопходна због задржавања ефикасног начина производње, али и због уплива нових технологија у производни процес

Рад у ЕПС очигледно више није привлачан као некада, у првом реду за високо стручну радну снагу. Ерозија нивоа зарада, а потом ограничен раст у дугом периоду, довели су до тога да се просечна зарада у ЕПС-у сасвим приближила просеку привреде, упркос томе што је интензитет рада остао надпросечан. А с друге стране, нема ни могућности за обезбеђење неких стимулативних неновчаних мотивационих фактора, попут решавања стамбеног питања. У привредним друштвима, стога, све се теже задржавају стручњаци и квалитетни мајстори, а млади инжењери већ одавно немају подстицаје да каријеру граде у електропривреди.

Други, можда још и већи, кадровски проблем представља неповољна старосна структура, јер њен просек у ЈП ЕПС знатно премашује 40 година, по чему је и фирма далеко од „најбољих“ година. У годинама стагнације компаније плаћена је тако и цена неблаговременог кадровског подмлађивања. У свим привредним друштвима ЕПС-а, на основу истраживања „kWh“, у структури запослених доминира старија популација, а на зачељу су најмлађи кадрови – до 30 година старости.

Имајући у виду такву кадровску ситуацију, јасно је да нема времена за одлагање и да ЕПС мора да учини све да се избори за могућност да подмлади,

освежи и развије људске ресурсе који ће гарантовати успешан рад и пословање у будућности. Услов за успешно обављање такве функције је значајно побољшавање положаја запослених у електропривредним предузећима, које ће ЕПС поново учинити привлачним за младе људе. Значи, у првом реду потребно је унапредити политику плаћања, односно награђивања у ЕПС-у, како би се омогућило да се на прави начин стимулише стручан, квалитетан и одговоран рад, без којег ни нема ефикасне производње.

Дефинисање оквира организације и систематизације послова и радних задатака треба да омогући обез-

беђење развоја кадрова, а не само рационалност спроведену кроз краткорочно снижавање трошкова рада. Том циљу умногоме би послужило, на пример, и увођење платних разреда са ширим распонима и међунивоима зарада чиме би се омогућили дугорочно стимулисање квалитетног рада, унапређивање знања и верност фирми, а што су и неопходни основни услови за очување и унапређење кадровског потенцијала ЈП ЕПС у целини.

У највећем по броју радника ПД РБ „Колубара“ просечна старост запослених износи 42 године и пет месеци. Међу њима, како истичу у овом ПД, има 821 запослених на руководећим пословима, док у администрацији укупно ради 1.944 људи. А пошто радника у производњи има 7.435, њихов међусобни однос је 3,5 : 1. Од најчешћих разлога за одлазак из фирме издвајају се пензије и то старосна, затим са признатим бенефицираним стажом и инвалидска пензија. Што се тиче дефицитарних кадрова предњаче убедљиво производна занимања, а њихово попуњавање сагледава се путем преквалификације, а затим и пријемом нових радника.

У процесу реструктурирања током ове деценије број запослених у ПД ТЕНТ смањен је за трећину. Несумњиво је да је то, кроз снижавање непосредних трошкова радне снаге, допринело рационализацији пословања, али је кључно питање како се те промене одражавају на очување и унапређење кадровског потенцијала, који је за остварење циљева ЕПС-а једнако важан као и обнова постројења.

Одлив без обнове

Како истиче Ненад Радојичић, руководилац Сектора за људске ресурсе ПД ТЕНТ, одлив кадрова овако великог

„ТЕ-КО Костолац“: подмлађивање потребно и због нових технологија

обима није, на жалост, био праћен њиховом обновом у одговарајућој мери. А томе су допринели уски оквир организације, као и рестриктивна политика запошљавања у дугом периоду. То показује и статистичка слика: просечна старост запослених је, услед одласка већег броја старијих радника у пензију или кроз програм стимулативних отпремнина, у последњих пет година смањена са 49 на 46 година, али је старосна структура заправо постала неповољнија. Јер, само 2,1 одсто укупног броја запослених испод је границе од 30 година старости (2005. их је било пет процената), близу 40 одсто је старо између 40 и 50 година, а 30 одсто је старије од 50 година (пре пет година их је било нешто мање од четвртине). Последице тога су отежана обука и трансфер знања, односно велики обим прековременог рада због недовољног броја врхунски обучених мајстора и инжењера који су у стању да квалитет-

но и благовремено изврше сложене интервенције.

У организационом смислу, преко 83 одсто запослених ради у секторима производње, одржавања и транспорта угља, 5,13 одсто у секторима развоја, планирања и анализе производње и инвестиција, четири одсто је у секторима заштите животне средине и безбедности и здравља на раду, а 7,2 одсто у административним пословима и пословима опште подршке. А у структури запослених према врсти рада, на пословима производње, текућег одржавања и транспорта угља ангажовано је преко 76 одсто, а свега око 15,5 одсто на различитим врстама административних послова.

У ПД „ТЕ-КО Костолац“ у рекордној протеклој години највећу заслугу за такве изузетне производне резултате имали су сви запослени. Али, пре свих, радници ангажовани у директним производним процесима на угљу и електричној енергији који су, често и у екстремним временским приликама, дали све од себе да би се производни биланси и премашили.

А ко су, заправо, запослени у ПД „ТЕ-КО Костолац“? Према подацима стручних служби у ПД, са стањем од 10. марта 2010. године, било је 3.421 запослених, чија је просечна старост 45 година, што је приближно том показатељу и у осталим друштвима у ЕПС-у. У овом ПД, међутим, запослен је мали број радника до 30 година старости, а неповољна је и старосна структура у категорији високо стручних кадрова. Јер, просек старости 291 запосленог са високом

Одлазак водећих стручњака

У периоду од 2005. године, ПД ТЕНТ је напустило двадесетак запослених из реда високих руководиоца, више од 50 искусних дипломираних инжењера и око 150 пословођа, вођа радних група и првих мајстора! Само око 20 процената од тога резултат је природног одлива, док су остали напустили фирму пре завршетка радног века. Како Ненад Радојичић подвлачи важно је указати на још једну појаву која је продубила ове последице, а запажена је по завршетку реализације програма стимулативних отпремнина. Реч је о одласку врхунских инжењера на почетку или у раном периоду радне каријере. Сви одласци стручњака из ПД ТЕНТ били су мотивисани економским разлозима – понудама за рад у другим, најчешће страним фирмама, у којима су финансијски услови неупоредиво повољнији.

Од двадесетак инжењера који су напустили ПД у последње три године, 10 је било старости до 40 година, а који су рад започели у периоду од 2000. до 2007. године! Већина је била са мање од 10 година радног стажа, а четири инжењера су отишла после само две до три године рада! У овом периоду, такође, 10 инжењера затражило је и неплаћено одсуство због понуда за привремени рад у страним компанијама на пословима којима су овладали радећи на великим пројектима у ТЕНТ-у.

стручном спремом је 48 година, што се сматра веома неповољним. Тај проблем делимично очекује се да ће се решити пријемом 19 високо стручних кадрова по расписаном конкурс. Према оријентационим проценама производних радника има око 2.800, а преостали број обавља административне послове, с тим што су и они у функцији производње. У ПД „ТЕ-КО Костолац“ је запослено 2.944 мушкараца и 477 жена. Према квалификационој структури запослених, IV степен стручне спреме у просеку је најчешћи.

Када је 1. јануара 2006. године настало ПД „ТЕ-КО Костолац“ у њему је било 4.011 запослених. Од тада до данас предузеће је по разним основама, пре свега уз стимулативну отпремнину и због одласка у пензију, напустило око 660 запослених. У истом периоду у радни однос примљено је око 80 запослених.

Најстарији – најискуснији мајстори

И ПД „ХЕ Ђердап“, са просеком животног доба радника од 48 година, релативно је стара фирма. А међу најстаријима су управо најискуснији мајстори, техничари, пословође, од-

Недостатак рударске струке

ПД „ТЕ-КО Костолац“ проблема има са недостатком радника одређених струка, пре свега оних чији је и одлив највећи. Тако на пример, у 2009. години од укупно 210 запослених којима је престао радни однос чак 140 је било у непосредној производњи на коповима. Реч је о багеристима, тракарима, електричарима, браварима, али међу њима највише их је, ипак, било рударске струке. Имајући у виду, пре свега, најављене нове инвестиционе захвате у овом ПД неопходно је подмлађивање структуре запослених кроз пријем одређеног броја нових радника свих образовних профила и степена стручности, а понајвише оних за ангажовање у директним производним процесима.

носно носиоци производње и одржавања. Уз њих полако стасава нова генерација мајстора и сада је најважније остварити кадровски континуитет који ће, уз знање и искуство, обезбедити и физичку способност и виталност за извршење сложених послова у специфичним и отежаним, па и у ризичним условима рада.

О старости колектива “ХЕ Ђердап”, најбоље говори и податак да током ове године чак педесетак радника испуњава услове за одлазак у старосну пензију, а што је до сада и био главни разлог одласка из фирме. Мањи број запослених у односу на планирани из систематизације послова и радних задатака пружа, стога, могућност за знатније кадровско подмлађивање. А

однос производних и административних радника од 780 према 273 оцењује се неповољним и последица је, пре свега, потребе за пословима физичке заштите изузетно разуђених објеката, од којих се две највеће ХЕ налазе на самој државној граници. А после ње следи и противпожарна заштита, која је и законска обавеза.

Квалификационом структуром у ПД “ХЕ Ђердап” су задовољни. Према речима Србе Петровића, директора Дирекције за корпоративну подршку, чак 212 радника је са ВСС, а са вишом је 45. Доминирају инжењери електро, машинске и грађевинске струке. Ту је, затим, 336 ВК и 63 КВ мајстора, већином електричара и машинаца. До сада је једино био изражен проблем не-

У „ХЕ Ђердап“ задовољавајућа квалификациона структура

ХЕ „Бајина Башта“: недостају и руковаоци команди

достатка потребног броја инжењера и то углавном у мањим и удаљенијим огранцима, „Власинаским ХЕ“ и ХЕ „Пирот“. Реализацијом конкурса за пријем приправника у ЕПС-у „Ви сте нам потребни“, на који се за рад у ПД ХЕ „Ђердап“ пријавило више од 100 кандидата, знатно ће се ублажити овај проблем.

У ПД „Дринско-Лимске ХЕ“, са електранама у просеку старим преко 40 година, запослено је 530 радника. По питању старосне структуре у највећем проценту са 19,6 одсто предњаче радници од 46 до 50 година. Затим, следе радници од 56 до 60, којих има 17,2 одсто, па од 51 до 55 година са 16,8 одсто. Најмлађи радници од 21 до 25 година заузимају, међутим, само 0,38 одсто од укупног броја запослених.

У укупном броју запослених, 100 радника припада администрацији (18,9 одсто), 40 (7,5 одсто) ради на руководећим радним местима, док су остали – 390 (74 одсто) производни радници, односно раде у производњи и одржавању.

У овом ПД кадрови су верни фирми и из ње одлазе само у ретким случајевима.

Уклопничари – најдефицитарнији

Најдефицитарнији кадрови у ПД „Дринско-Лимске ХЕ“ су уклопничари на команди, што је посебно изражено у ХЕ „Бајина Башта“ и у „Лимским ХЕ“. Известан број радника на овим позицијама је пред пензијом, а нови кадрови нису прошли обуку у трајању од годину дана. Дакле, нема таквих али ни других припремљених кадрова, тако да предстоје активности да се ове потребе ускладе на нивоу ЈП ЕПС.

У последњих двадесетак година застао је пријем нових радника, јер је за њега било ограничења. Пре десетак и више година, дешавало се да из ПД одлазе високостручни кадрови, углавном у друга већа места, имајући у виду да су ХЕ грађене поред мањих градова и у забаченим крајевима. Али, последњих година радници одлазе само по стицању услова за пензију.

Према речима Мијодрага Читаковића, директора ПД „Дринско-Лимске ХЕ“, потребно је под хитно извршити пријем нових радника - руковаоца на команди и инжењера који познају савремене технологије, јер ће од тога у великој мери зависити спремност капацитета. Све је више модернизације не само делова постројења него и комплетних електрана, због чега је неопходно и подмлађивање кадрова. Већи природан одлив се очекује са јаснијим и прецизнијим законским условима за одлазак у пензију.

Техничари и КВ мајстори најбројнији

У ПД „Електровојводина“ према стању од 9.марта 2010. године у укупно запослених 2.552 радника највише је од 46 до 50 година старости, којих има 530, па од 41 до 45 година – 419 и од 51 до 55 година – 414. Број запослених се смањује са млађим радницима, а до 30 година старости има их само 219. Како наводи Синиша Пушкар, директор Дирекције за корпоративне послове, са стањем од 31. децембра 2009. године, у овом друштву превагу међу запосленима има техничко стручно особље са 41 одсто, па економско, правно и остало особље са 32 и техничко особље

(радници) са 27 одсто. Од најтипичнијих занимања дипломираних електроинжењера има 235, техничара 732, дипломираних економиста – 90, а дипломираних правника – 31, док радника са ССС има 427, са ВКВ – 200, а са КВ – 461.

Значајно је и то да је у току 2009. године на неодређено време радни однос засновало 46 лица, а да је за 26 запослених радни однос прерастао из одређеног у неодређен. Уочљиво је и то да је лане 86 лица засновало радни однос у ПД и то 32 на неодређено, а 54 на одређено време. Радни однос, истовремено, престао је за укупно 139 запослених (и то за 84 запослена на неодређено време и 55 на одређено време). Што се тиче квалификационе структуре 32 запослених на неодређено време (од којих је шест новозапослених и 26 запослених којима је радни однос прерастао из одређеног у неодређено) шест радника је са VII степеном стручне спреме, четири са VI степеном стручне спреме, 16 са IV степеном и шест са III степеном стручне спреме. Извршено је и седам трајних распоређивања запослених из једног у други огранак или у Управу друштва у складу са потребама процеса и организације рада. А као и ранијих година поклоњена је дужна пажња образовању радника и то похађањем адекватних семинара у циљу стручног усавршавања запослених и постизања што веће ефикасности у обављању радних задатака.

Током 117 година постојања квалификациона структура запослених у ПД „Електродистрибуција Београд“ претрпела је многобројне измене. Не тако давно, тачније педесетих година прошлог века, у овој дистрибуцији не само да није било довољно инжењера и стручњака, већ су недостајали и средњошколци и техничари. Била су то времена када се ишло по унутрашњости и нудило запослење младим људима, уз могућност додатног школовања. Шест деценија касније сасвим је различита ситуација. Добити посао у ЕДБ-у постало је готово немогуће, а старосна структура запослених знатно је погоршана. Можда и због тога што већини одлазак у пензију није нимало привлачан и одлази се ако се баш мора. Највећи број запослених у ЕДБ-у, стога, у старосној је доби од 41 до 60 година, а просек је око 50 година. А, само пре пет година запослени су, у просеку, били стари између 31 и 50 година, па је тада просечна старост износила нешто мање од 40 година.

Дакле, фирма убрзано стари, а један од разлога за то је и исхитрена одлука из 2003. године о признавању бенефицираног радног стажа.

Монтери као хирурзи

Сталној анализи подложен је и однос административних и производних радника. Исказан у процентима он износи 35 одсто административних и 65 одсто производних. И овде свако брани своју позицију. Административци кажу да су неопходни, јер неко мора да обавља и те послове, доказујући да је ангажовање агенција најчешће и економски неповољније, а и квалитет је дискутабилан. Друга страна најчешће, кратко, објашњава да је свака администрација непотребна.

А што се тиче дефицитарних кадрова у ЕДБ, одговор је да су једноставно сви радници у тој категорији. Правници, тако, кажу да су и они дефицитарни јер је много основа по којима су ангажовани, информатичари знају да без њих нема напретка, инжењери и не полемичу о томе, јер ко ће ако не они и тако редом. Оперативци на терену су посебна категорија и њихово је ангажовање незаменљиво, а монтери са искуством су у ЕДБ-у веома цењени и увек дефицитарни. У најдефицитарнија занимања реално, ипак, спадају управо

КВ и ВКВ електромонтери, као и електроенжењери. Задржати искусног монтера, који ухлебљење лако може наћи у иностранству, није ни мало једноставно. А колико је то дефицитаран кадар најбоље је описао Стеван Милићевић, директор ПД ЕДБ, истичући да би монтер у ЕДБ-у, по питању прековремених сати у случају квара, требало да има статус хирурга у операционој сали. За њихово попуњавања нема много дилеме. Јер, то се не може постићи само унутрашњом прерасподелом запослених, него искључиво пријемом нових радника електро струке. Било би зато веома значајно да руководство ЕПС-а уважи резултате активности Дирекције ЕПС-а за дистрибуцију електричне енергије и Радне групе за утврђивање броја радника у дистрибутивним привредним друштвима, према којима ЕДБ-у недостаје око 500 радника!

Велики недостатак радних места у Србији за последицу има да они који се запосле у стабилним државним фирмама, чувају своје радно место. Тако је током прошле године ПД „Електросрбија“ споразумно напустило само четворо запослених, од којих само један радник са средњом стручном спремом због боље плаћеног посла у приватној фирми. С друге стране, у „Електросрбији“ би добродошли електромонтери као дефицитарно занимање.

Са више од 3.000 на 1.756 запослених

Број запослених у ПД ЕДБ мењао се из године у годину. Док је, рецимо, у мају 1989. године био за садашње прилике готово невероватан број од преко три хиљаде запослених, сада је опао на 1.756. А да ли је то превише или премало, зависи првенствено од тога ко даје оцену. Дистрибутери заступају тезу да се захтевани квалитет у пословању може остварити, између осталог, тако што ће се ангажовати одговарајући број радника. То би, даље, значило да садашњи број радника није довољан и ако се не може повећати, онда бар треба зауставити његово даље опадање. А други, углавном ван дистрибуције, сматрају да се квалитетно може пословати и ако се ангажује мањи број људи, али чији ће рад бити знатно ефикаснији. Истина је, вероватно, негде на средини.

На крају прошле године у овом друштву било је запослено 3.449 људи. Од њих су само четвртина (685) жене. Највећи број запослених је старосне доби између 41 и 50 година и они у структури чине 35 одсто. Занимљиво је да је на списку запослених и шесторица радника млађих од 20 година, али и 87 радника старијих од 60 година. Већина запослених има трећи (28 одсто) или четврти (30 одсто) степен стручне спреме, док је оних са факултетском дипломом 389 или 11 одсто.

Као што се и може претпоставити, највећи број запослених у „Електросрбији“ је електротехничке струке и они чине 63 одсто кадрова, док је 10 одсто оних са економским образовањем. Према ЕПС-овој класификацији, у администрацији ради 610 људи, на разним нивоима менаџмента 258, у информатичком сектору седам, финансијама 372, а у производњи (репарација и трансформација) 2.110 или 61 одсто.

Средња генерација предњачи

Судећи по последњим анализама старосне доби запослених у ПД „Југоисток“ већина за-

ЕДБ: како зауставити процес убрзаног старења

“Електровојводина”: стручно усавршавање у првом плану

последњих припада такозваној средњој генерацији, када се и даје највише у остваривању радних задатака. Закључно са последњим даном прошле године у доби од 30 до 40 година налазило се чак 478 мушкараца и 137 жена. У пету деценију живота ушло је 583 мушкараца и 146 жена запослених. Од 20 до 30 година живота било је 97 мушкараца и 24 жена, а ПД има и једног двадесетогодишњака. Шесту деценију живота почело је да „троши“ 558 мушкараца и 126 жена. „Златну јесен“ дочекало је 70 мушкараца и три жене.

Што се тиче образовања, највише, чак 734, запослених је са четвртим степеном стручне спреме. Факултетску диплому поседује 307 запослених,

док је 596 са трећим степеном стручне спреме. Четврти степен стручне спреме преовладава у свим огранцима друштва.

Електротехничка струка је, наравно, преовлађујући профил образовања. Диплому инжењера електротехнике поседује 170 запослених, док је са вишом електротехничком школом њих 76. Са четвртим степеном образовања електротехничке струке је 388, док је са трећим степеном упослено 480 радника. Није занемарљив ни број од 267 радника који су завршили пети степен. Запослено је, дакле, 1.417 радника електротехничке струке од најнижег до највишег степена образовања, док је њих 807 из осталих струка. Међу осталим профилима преовлађује економска струка са 300 запослених, па правна са 58. А има и седам хемичара, од којих је двоје са факултетом. Остале струке различитог степена образовања заступљене су са 248 запослених.

Неумољива статистика показује да су и запослени у ПД „Центар“ дубоко загазили у средње године, што значи да је реч и о прилично старој фирми. Најмногобројнија је старосна група од 41 до 50 година, у којој се налази 273 мушкараца и 111 жена, за њом следи

старосна група од 51 до 60 година, у којој се налази 221 мушкарац и 76 жена: На трећем месту по бројности тек је старосна група 31 до 40 година и у њој је 237 мушкараца и 51 жена. Група коју чине запослени старости од 21 до 30 година прилично је малобројна - 62 мушкараца и 14 жена. Од укупног броја запослених 77 одсто су производни радници, а 23 одсто је администрација.

Како каже Весела Борисављевић, задужена за људске ресурсе у ПД „Центар“, из фирме се најчешће одлази по испуњавању услова за старосну пензију. Међу њима најбројнији су електромонтери и то због бенефицираног радног стажа. Током 2009. године у мировину је отишло 14 запослених и сви су били електро струке. Мањак кадрова је све већи, при чему сви огранци имају сопствене специфичности и потребе. Највише су дефицитарни електроинжењери, техничари, електромонтери, информатичари, али мањак се осећа и у другим струкама. Најтежа је ситуација је у Огранку „Електроморава“ Смедерево, где се ради на граници издржљивости, тако да је неопходно што хитније решавати осетан мањак запослених.

Екипа извештача „kWh“

Фото: Милорад Дрча

Жене на руководећим позицијама

Да у ПД „Југоисток“ доминира мушки род сведочи и податак да је од 2.224 запослених само 436 жена или тек нешто више од четвртине. Али, ваља истаћи и то да нема огранка где жене нису на руководећим позицијама. У томе предњачи Огранак „Врање“ у којем су руководећа места у највећем броју припала „лепшем полу“.

Србија у жижи интересовања Италије

Енергетски споразуми Италије и Србије, споразум о градњи подморског високонапонског далековода од Тивта до Пескаре, као и градња далековода од Решице до Панчева очито указују на озбиљност енергетског опредељења Италије за Балкан

Нема више никакве сумње да стратешка сарадња Италије и Србије у енергетици поприма сасвим конкретне облике. То свакако потврђује и сусрет највиших српских и италијанских званичника: министар енергетике у Влади Србије Петар Шкундрић и италијански министар индустрије Клаудио Скајола потписали су више докумената који дефинишу правце стратешке сарадње Србије и Италије у области енергетике. Тај споразум о сарадњи два министарства потписан је 13. новембра прошле године у Риму, у присуству премијера две државе, Силвија Берлусконија, Мирка Цветковића и председника Србије Бориса Тадића.

На позив председника италијанске регије Фрули Ренца Тонде, министар енергетике Србије Петар Шкундрић почетком марта ове године учествовао је и у раду међународног форума „Предвиђени развој јадранско-балканског подручја“, који се одржан у Горици у Италији. Он је тада експлицитно навео да је Србија заинтересована за регионално повезивање у сектору енергетике и стварање стабилног регулаторног и тржишног оквира у југо-источној Европи и ЕУ.

„Италија жели да има водећу улогу у процесу интеграције балканских земаља у Европску унију, јер верује да је пут Балкана – Европа“, изјавио је у Горици италијански министар спољних послова Франко Фратини. Он је изразио јасан интерес за заједничке пројекте везане за коришћење обновљивих извора енергије у производњи електричне енергије и најавио да ће доћи у посету Србији највероватније 27. априла ове године.

Очигледно је, дакле, да Италија намерава на Балкану делимично да реши

Балканска хидроенергија Италијанима врло важна

значајан проблем снабдевања електричном енергијом средишњег и јужног дела земље, који због еколошких проблема, у Италији представља крупан проблем. Наиме, нове далеководне везе са северним делом земље, како објашњавају стручњаци, тренутно нису изводљиве јер је изузетно тешко решити проблем градње високонапонских далековода, а да они својим зрачењем по

постојећим италијанским нормативима о заштити животне средине, не угрожавају одређена подручја. Они се зато и не граде због то, да кажемо „зелене баријере“, а спасоносно решење је нађено у постављању новог подморског кабла (поред већ постојећег између Грчке и Италије) капацитета 1.000 мегавата и значајним енергетским инвестицијама нарочито у државама западног Балкана.

Црногорски премијер Мило Ђукановић и његов италијански колега Силвио Берлускони 6. фебруара у Риму потписали су споразум Италије и Црне Горе о изградњи високонапонског подводног кабла од Тивта (са полуострва Луштица) до Пескаре у Италији у вредности од 720 милиона евра. Ова изузетно висока цена градње подморског далековода указује на одлучност Италије да уђе у балканске енергетске аранжмане. То је значајан корак ка реализацији недавно потписаног енергетског споразума Србије и Италије, који предвиђа градњу хидроелектрана капацитета око 600 мегавата и ветропаркова снаге од око 500 мегавата.

Србија је потписала два споразума у области енергетике са Италијом. Једним се предвиђа заједничка изградња производних капацитета у области електроенергетике на бази обновљивих

„Уклоњен“ мораторијум на градњу НЕ у Италији

Италијанска влада усвојила је у недавно законски декрет о избору места на којима ће се градити нове нуклеарке које би требало да покрију 10 одсто енергетских потреба земље. Министар привреде Клаудио Скајола је најавио почетак градње нуклеарки за 2013. годину а почетак производње електричне енергије до 2020. године. Италија је била трећа земља у свету, после САД и Велике Британије, која је шездесетих година развила нуклеарну технологију за електране. На референдуму одржаном 1987. године, после катастрофе у Чернобилу (1985.) Италијани су одбацили нуклеарну енергију и затворили четири постојеће НЕ. На основу усвојеног закона, како наводи АНСА, формираће се агенција за нуклеарну сигурност преко које ће заинтересоване енергетске фирме предлагати пројекте и места за градњу нуклеарки.

вих извора енергије, док су другим дефинисане подстицајне мере и механизми у производњи и извозу електричне енергије чија је цена неколико пута виша у односу на комерцијалне цене струје у Србији.

Хиљаду „чистих мегавата“ за извоз у Италију

„Ми смо са Владом Италије потписали споразум у вези са искоришћењем једног дела хидропотенцијала као обновљивог извора енергије и једног дела потенцијала енергије ветра. Договорили смо се да око 1.000 мегавата буде оквир за инсталисану снагу за производњу и извоз чисте електричне енергије у Италију. Подстицајна цена за хидроенергију у Италији је чак 18 евроценти за киловат-час, независно од инсталисаног капацитета. Значи, не само за капацитете у хидроелектранама до 10 мегавата, већ то може да буде и испорука из капацитета снаге и до 300 мегавата, што је за наше учеснике у реализацији тог посла, посебно Електропривреду Србије (ЕПС), врло интересантно“, рекао је Шкундрић.

То је четири до пет пута више у односу на комерцијалну цену струје у Србији, а у односу на српске feed-in тарифе, два пута више. С Италијом је, како је рекао Шкундрић, такође договорен пројекат градње система хидроцентрала на Ибру. Завршена је студија изводљивости, потврђено је недавно у италијанској компанији „Сечи“, која би ЕПС-у требало да буде партнер у овом послу. Предвиђено је да се овде мале хидроелектране, укупне снаге око 110 мегавата, граде од Рашке до Краљева. Нацрт до кога је недавно дошла Радио телевизија Србије предвиђа 14 локација, а градило би се 10 хидроелектрана. Додуше, становништво тог подручја негдује због нарушавања природних ресурса реке и приобаља Ибра и поред тога што у Министарству енергетике тврде да су предвиђене каскадне хидроелектране уклопљене у природни амбијент тог краја и његове историјске споменике.

Поједини стручњаци, међутим, негативно оцењују пројекат истичући уз то да није добро обновљиве изворе давати на коришћење другим земљама, иако овакав чин дозвољавају нај-

Борис Тадић и Силвио Берлускони приликом посете делегације Србије Италији

новије енергетске директиве Европске уније. Разматраће се и градња једне нове хидроелектране „Купиново“ на Сави, снаге 140 мегавата.

Снага целокупно предвиђеног хидропотенцијала износи око 600 MW, с тим да италијански партнери имају могућност да уз добијену енергетску дозволу граде и мале хидроелектране чиме би повећали своје учешће. Предвиђено је и око 500 мегавата из снаге ветра. У физичку реализацију ових пројеката кренуло би се 2010. године, а власничка структура ће бити дефинисана договором између партнера (предузећа) из Италије и Србије.

Петар Шкундрић је, поводом примедби на извоз „зелене енергије“, истакао да споразуми потписани са италијанском владом предвиђају да бисмо у евентуалном недостатку чисте енергије у Србији ми имали право да раскинемо тај споразум са италијанским партнерима и ту енергију користимо за наше потребе.

Припреме за постављање подморског кабла

Предуслов да струја произведена у Србији стигне до Италије јесте управо градња подморског интерконективног кабла једносмерне струје, капацитета 1.000 MW. Једносмерна струја се користи да би се поставио само један кабл, чиме се постижу знатне уштеде, а после се у Италији, на копну, та струја посебним уређајем претвара у

наизменичну. Према првим пројекцијама, постављање тог кабла требало би да буде завршено до 2013. године.

А да би киловат-сати „зелене струје“, добијене из обновљивих извора из Србије стигли у Црну Гору, Јавно предузеће Електро mreжа Србије (ЕМС) ускоро би требало да потпише тројни меморандум с црногорским „Преносом“ и италијанском „Терном“ за градњу новог 400 киловолтног далековода. Полазна тачка, како кажу у ЕМС-у, била би у западној Србији (у Бајиној Башти), што би са новом 400-киловолтном везом са Румунијом, која ће се такође ускоро успоставити, ојачало пренос електричне енергије из Србије ка истоку и западу Европе.

Најављено је да ће црногорски „Пренос“ и италијанска „Терна“ финансирати и градњу далековода према Босни и Херцеговини, како би се око Црне Горе формирао енергетски прстен.

Познато је, такође, да Италија има и проблем са угљен-диоксидом, јер су већ попунили своје квоте и могу да створе простор да праве нове термокапацитете само ако најпре обезбеде из увоза „зелену енергију“. Зато су заинтересовани, пре свега, за чисту хидроенергију, коју би са балканских простора преносили у Италију. Тако ће смањити проценат загађивања и створити могућност улагања у нове термокапацитете. Италијанима су, дакле, ти зелени сертификати веома важни. И то је био један од разлога што је италијанска компанија А2А купила део Електропривреде Црне Горе (за сада 18,5 одсто са могућношћу достизања већинског власништва). Ту су значајне две веће хидроелектране, ХЕ „Перућица“ и ХЕ „Пива“ и њихове „зелене киловат-сате“ планирају да извозе, а у Црној Гори ће домаћу потрошњу „покрити“, ако треба и из увоза.

Можда је претерано рећи да Италија панично жури ка „балканским енергетским аранжманима“, али је сасвим извесно да се преко Јадрана бацају „јаке карте“. За сада, других адута нема, јер и ако би у Италији „заиграле“ нове нуклеарке, потребно је доста времена да се оне изграде, а струјни проблеми нарочито на југу земље већ се могу назвати горућим.

Драган Обрадовић

Случај службеника Николаса Г.

У једној од најугледнијих и највећих француских (и светских) компанија, „Франс телекому“, само од почетка 2010. године забележено је седам самоубиства, а у претходне две године још – 35! – **Влада наложила истрагу**

У понедељак, 15. марта, у Француској је отворена званична судска истрага чије ће последице, можда, бити и далекосежне. Трибунал у Безансону је, на име, закључио да има довољно елемената за покретање истраге о једном „убиству без предумишљаја“ (тачан превод ове квалификације био би, додуше, „ненамерно убиство“), а куриозитет је, ипак, превасходно био у томе што се у случају овог убиства, макар и нехотичног, радило заправо – о самоубиству. Жртва беше извесни Николас Г., техничар у „Франс телекому“, који је у ноћи између 10. и 11. августа прошле године управо у Безансону – одлучио да себи прекирати живот.

Самоубиство се, дабоме, готово никада и нигде не квалификује као убиство, али је овога пута поменути трибунал стао на становиште да има индиција да је за трагичан крај службеника „Франс телекома“, сасвим могуће, неко одговоран, а то је фирма у којој је дотични радио. Такав закључак је, уосталом, произашао и из опроштајног писма Николаса Г. у коме он описује колико је патио на свом послу, окривљујући за то недвосмислено „Франс телеком“, компанију која га је у јануару прошле године приморала да иде по кућама клијената и да им оправља апарате иако овај то никада пре није радио и, чак, за то није имао ни било какво образовање...

Откази и „присилне мутације“

Истота дана када је у Безансону започела ова истрага, у другом крају Француске, у Шалонз-ан-Шампањи, један четрдесетогодишњи службеник је отишао у тамошњу дирекцију, дограбио нож и њиме пробурасио свој стомак. Брзо је транспортован у болницу, па је преживео. Упркос томе, велика се прашина дигла у Француској поводом немилих догађаја у једној од најуглед-

них и највећих француских компанија у којој је само од почетка 2010. године забележено седам самоубиства са фаталним исходом. У претходне две године, дакле у 2008. и 2009, регистровано их је укупно – 35!

Скандал је, на име, пукао још поткрај прошле година, након што је негде средином септембра једна млада жена (32 године) скочила са прозора канцеларије „Франс телекома“ у париском 17. арондисману. И она је хитно транспортована у болницу „Божон“, али њој спаса није било. Овај случај изазвао је потом у Француској праву буру, поготово зато што је нешто раније, крајем августа, самоубиство извршио и извесни Мишел (52 године стар, отац троје деце) такође службеник – „Франс телекома“! Након тога дознало се за праву серију самоубиства у „Франс телекому“, па је о том феномену почело да се расправља и у влади која наложила да се формира специјална комисија чији је циљ био да утврди праве разлоге тра-

гедија у „Франс телекому“.

У првим реаговањима која су стигла из „Франс телекома“. Дирекција је, додуше, признала да самоубиства „могу бити повезана с променама у компанији“, али је истовремено „објаснила“ да је „феномен статистички ограничен“, доказујући то бројкама: у 2000. години је, кажу, било 29 самоубиства, „што на 10.000 запослених даје стопу од 2,15...“ Поприлично нехумана рачуница, рекло би се, али и потврда да у „Франс телекому“ доиста нешто озбиљно није у реду. Макар у оном обичном, људском смислу.

На основу многобројних анализа које су потом уследиле, могли су се ипак доста реално реконструисати разлози који су довели до правог помора у највећој француској телекомуникационој компанији, чији се почетак доведи у везу с приватизацијом „Франс телекома“ (1997. године), када се то предузеће обрело и на берзи. У складу с немилосрдним законима тржишта у

Безансон: покренута истрага о једном „убиству без предумишљаја“

Сва за профит: „Франс телеком“

компанији суоченој са све оштријом конкуренцијом, почео је процес реструктурисања, који су нажалост пратили и обавезни откази, а ако не баш откази, онда „присилне мутације“, то јест сеобе хиљада запослених с једног на друго радно место. Подаци сведоче да је између 2006. и 2008. године овде било чак 14.000 „интерних премештања“ у којима су запослени често постављани на места о којима апсолутно ништа нису знали, а камоли да послове ваљано обављају. Сем тога, план реструктурисања објављен 2005. године предвиђао је 22.000 отказа. Један од телекомових самоубица из Марсеља је, стога, у свом опроштајном писму и написао да му је „ситуација на послу била једини разлог за то што чини“.

Менаџмент терора

Доста тога могло се открити и у писмима што су их многи слали редакцијима француских листова. Ево једног од карактеристичних: „Ја сам запослен у „Франс телекому“ у одељењу чији су пословни резултати у успону. Оно што свакодневно гледам стварно ме дубоко шокира. Не говорим о реструктурисању, ни о отказима, већ о понашању менаџмента, из дана у дан. То је менаџмент терора. Ми смо, рецимо, обавезни да сваки пут када желимо да идемо у тоалет за то тражимо дозволу шефова. Уколико останемо на паузи само неколико минута дуже, морамо да пишемо писмено објашњење. Наши захтеви за одмор остају без одговора. Понижења су свакодневна, посебно колега који су старији од 50 година, дакле људи који су „у интересу компаније“ прихватили ону фамозну „мутацију“, то јест места нижег нивоа од дотадашњих...“

Извесна Катарина Р. пише да и она свакодневно мора да гледа муке својих колега, да слуша њихове жалбе и гледа

њихове сузе... А једном, када су је избацили из канцеларије Одељења за људске ресурсе, била је толико очајна да је и сама плачући напустила фирму и онда, аутомобилом, први пут у животу, ударила – у дрво.

„Хумани карактер у компанији је тотално испарио“, пише пак Оливија Л. „Ми смо претворени у пукве бројке, а шефови само рачунају колико позива и колико продаја сам

током дана могла да обавим. Стрес је перманентан, јер ја већ радим шести по реду посао који нисам хтела. Траже нам да стално практично почињемо од нуле и свакодневно захтевају да радимо све више и више. Већина мојих колега запала је у тешку депресију, а не знам ни ја колико могу да издржим пре него што пукнем“....

Шефови „Франс телекома“ су, разуме се, имали своју, сасвим другачију верзију. Тврдили су, рецимо, да деле и по две плате вишка, да често помажу радницима, рецимо, у добијању кредита и томе слично. Самоубиства су се, међутим, упркос томе наставила. У Дижону је један млађи службеник отишао у шуму и тамо се упуцао, у Ленсу је један радник „Франс телекома“ учинио то исто у свом аутомобилу...

На притисак Владе и Синдиката Дирекција је, ипак, донела неке мере које би требало да побољшају жалосну ситуацију, међу којима је и замрзавање присилних промена радних места. Привремено је обустављено и отпуштање. Промене је и генерални директор – уместо Дидијеа Ломбара на чело компаније ових дана је ступио Стефан Ришар, који је већ успео да се похвали добрим пословним резултатима: „Франс телеком“ заузима 47 процената француског тржишта мобилне телефоније, више него годину дана раније.

Рачуна се да је у компанији, која има око 180.000 запослених у 32 земље света, у периоду од 2002. до 2010. године чак 40.000 радника добило – отказ. То се изгледа у пословном смислу „позитивно одразило“, па је лањски приход достигао безмало 46 милијарди евра, а профит 4,85 милијарди. Пословни успеси, разуме се, имају своју цену. А колика је цена морално оправдана – то ће можда тек суд у Безансону успети да утврди.

Родољуб Герич

ВЕСТИ ИЗ ЕНЕРГЕТИКЕ

Одобрени пројекти четири пута већи од могућности

Праг – Чешке електроенергетске компаније затражиле су измене у законодавству у вези са стимулисањем производње из обновљивих извора, наводећи да је потпуно нерационална мера којом се сваком ко то затражи мора одобрити повезивање на мрежу. Асоцијација чешких регулисаних електроенергетских компанија (CSRES) наводи да су тренутно одобрени пројекти инсталираних капацитета у соларну и енергију ветра (8.063 MW) безмало четири пута већи од оних који могу ефективно бити укључени у мрежу. Према рачуници CSRES-а, лимит преко кога ови капацитети до 2012. неће преоптеретити мрежу јесте 2.200 MW. Они, стога, траже да се законом дозволи одбацивање тих неодрживих пројеката. Процеп између инсталираних капацитета и тренутне производње из обновљивих извора је толики јер производња струје зависи од метеоролошких промена (ветар, сунце). Чешки парламент тренутно разматра закон којим би се смањиле подстицајне цене за соларну енергију за више од пет одсто годишње. (EurActiv, Reuters)

Мали изгледи за спајање „Набука“ и „Јужног тока“

Москва - Руски лист Времења Новости назива „револуционарним“ предлог челника италијанске компаније Ени да се споје два пројекта гасовода кроз југоисточну Европу, европски „Набуко“ и руско-италијански „Јужни ток“. Руски сајт БФМ. ру преноси процене експерата да су изгледи за спајање два пројекта веома мали, али сам предлог открива огромне проблеме са којима се суочавају њихови инвеститори. Трошкови градње „Јужног тока“ процењују се на 25 милијарди евра, а „Набука“ на 7,9 милијарди. Укупан пројектовани максимални капацитет оба гасовода је близу 100 милијарди кубика гаса.

„Северни ток“ све ближе циљу

Крајем 2011. потећи ће први кубни метри природног гаса из контроверзног пројекта који ће енергетски повезати Русију са Немачком. – Добијена еколошка и политичка битка

Гасовод „Северни ток“ (North Stream), дуг 1.222 километара, који директно испод Балтичког мора доводи сибирски гас од Виборга у Русији до Лубмина у Немачкој, добио је средином фебруара коначну грађевинску дозволу од свих комшија. Према најавама из конзорцијума фирми које га граде, очекује се да први кубни метри гаса потеку до краја 2011, а рок завршетка за комплетан посао је крај 2012. године. „Северни ток“ је пројектован тако да ће испоручивати до 55 милијарди кубних метара природног гаса годишње, што је довољно за потребе чак 25 милиона домаћинстава. Реч је о заједничком пројекту четири велике компаније: „Гаспром“, BASF/Wintershall Holding AG, E.ON Ruhrgas AG и N.V. Nederlandse Gasunie. „Гаспром“ има већински део од 51 одсто.

Три компаније: „Еуропре“ (Немачка), ОМК (Русија) и „Сумитомо“ (Јапан) испоручиће милион тона челичних цеви за другу линију гасовода. Посао је вредан милијарду евра. Немачка фирма „Еуропре“ је на тендеру добила 65 одсто посла, руска гасна компанија ОМК 25 одсто, а јапански колос „Сумитомо“ 10 одсто посла. Реч је о другом тендеру за пројекат, чија укупна вредност прелази 7,4 милијарди евра. Испорука цеви за другу линију гасовода је предвиђена за мај ове године.

Подршка ЕК за енергију

Пол Коркорн, финансијски директор конзорцијума фирми које су добиле посао, истиче да је у условима светске економске кризе, цена челика значајно опала, што је још једна велика предност целокупног пројекта. На другом тендеру објављеном у фебруару 2009. године учествовало је, иначе, укупно шест компанија из Русије, Јапана и Немачке.

Траса будућег гасовода „Северни ток“

Идеја да се уради овако велики и захтеван пројекат је рођена још 1997. године, када су „Гаспром“ и финска компанија „Neste“ формирали заједничку компанију North Transgas Оу за изградњу гасовода од Русије до северне Немачке преко Балтичког мора. Гасовод је до Немачке требало да пролази преко територија Финске, Шведске и Данске. Студија изводљивости је урађена 1998. године. Разматрано је више варијанти трасе гасовода. У априлу 2001. „Гаспром“, „Fortum“ (бивши „Neste“), „Ruhrgas“ и „Wintershall“ су издали саопштење око заједничке студије изводљивости. Менаџмент

„Гаспрома“ је наредне године одобрио израду пројекта. Током 2005. „Fortum“ је изашао из посла и продао свој удео „Гаспрому“. Исте године, „Гаспром“, BASF и E.ON су потписали основни споразум о изградњи северноевропског гасовода. У швајцарском градићу Цугу новембра 2005. отворена је и централа заједничке фирме. Већ у децембру „Гаспром“ је почео грађевинске радове у Русији код места Бабајево у Волгоградској области. Током ове године на територији Русије треба да се заврше сви предвиђени радови на повезивању постојећег копненог гасовода (шест компресорских станица

Шведска дала зелено светло

Шведско министарство животне средине дало је зелено светло за пролаз гасовода „Северни ток“ кроз шведску економску зону у Балтичком мору. Према речима Андреаса Калгрена, министра за заштиту животне средине, влада је дозволила да се у међународним водама изгради део гасовода.

Данска је гасовод одобрила 20. октобра прошле године. Немачка је одобрила изградњу гасовода крајем 2009. године, пошто је Савезни уред за морску изградњу и хидрографију дао сагласност да 31 километар дуга деоница гасовода прође кроз немачке територијалне воде. Финска је издала такозвану водену дозволу, што је била последња формалноправна препрека пред почетак изградње. Тако је после четири године преговора са експертима, властима и јавношћу комплетна папирологија успешно завршена. Гасовод „Северни ток“ изазвао је, иначе, бројне политичке и еколошке полемике у балтичким земљама, а нарочито у Пољској, Летонији, Литванији, Естонији и Финској.

и пратећа постројења уз полагање цеви пречника 1.420 милиметара са притиском од 100 стандардних атмосфера) са местом Виборг, одакле званично креће „Северни ток“. Пројекат садашњи назив има од октобра 2006. године.

Током 2006. међутим, пројекат је полагао и велики еколошки испит. Поред експерата из земаља кроз које пролази гасовод (Русија, Финска, Шведска, Данска и Немачка), ангажовани су и експерти из Пољске, Литваније, Летоније и Естоније. Главна битка се водила око тога да ли ће полагање гасова по дну Балтичког мора угрозити флору и фауну, као и салинитет мора. Тек прошле године коначно је после бурних расправа и оспоравања дато зелено светло. Томе је знатно допринео и став Европске комисије за енергију при Европској унији, која је од почетка јасно подупирала пројекат „Северни ток“. Сасвим је, такође, сигурно да земље које нису укључене у пројекат остају без значајних прихода од транзита, а што нарочито погађа Пољску. Стручњаци за безбедност и војне обавештајне службе Шведске (посебно Михаел Оденберг, министар одбране) тврдили су да је изградња гасовода испод Балтичког мора идеална за руско шпијунирање Шведске.

Гасовод са два крака

Тензије су посебно порасле када је Владимир Путин изјавио да ће ради еколошке безбедности Русија ангажовати и балтичку флоту своје морнарице. Немачки недељник Штерн је упозорио да ће монтирање оптичких каблова и репетиторских станица дуж гасовода бити и потенцијално велика опасност од шпијунаже.

Марта 2007. италијанска грађевинска компанија „Snamprogetti“, као

филијала концерна „Saipem“, добила је посао инжењеринга у првој линији изградње гасовода на тендеру који је био расписан још 2001. године.

Јануара ове године почела је изградња компресорске станице Портоваја у руском граду Вирборгу код Финског залива. Коначно, почетком марта 2010. француска гасна компанија GDF Suez, потписала је са „Гаспромом“ меморандум о разумевању за учешће од девет одсто у целокупном пројекту.

Од целокупне трасе гасовода, 1,5 километар је у руском залеђу, 121,8 километара је у руским територијалним водама, 1,4 километра је у руској економској зони, 375,3 километра је у финској економској зони, 506,4 километра је у шведској економској зони, 87,7 километара је у данским територијалним водама, 49,4 је у данској економској зони, 31,2 километра је у немачкој економској зони, 49,9 у немачким територијалним водама и пола километра у немачком залеђу. Гасовод има два крака, сваки капацитета од 27,5 милијарди кубних метара гаса годишње. Цеви су пречника 1.220 милиметара са радним притиском од 220 бара. Главни извор снабдевања гасовода „Северни ток“ су гасна поља „Јужнорускоје“, лоцирано у Красноселкупској области, Јамал – Ненец из Тјуменске области и „Стокман“.

Подводна истраживања Балтичког мора ради безбедног полагања цеви по његовом дну поверена су фирмама „Marin Matteknik“, IfaO PeterGaz и DOF Subsea. Основни задатак је да се пронађу mine, хемијска средства, разноврстан отпад, остаци бродова и све физичке препреке, како би се врло компликована монтажа спровела без кашњења и ризика за инжењере и раднике.

Б. Сеничић

ВЕСТИ ИЗ ЕНЕРГЕТИКЕ

САД усваја „обновљиве“ стандарде?

Вашингтон – Америчко удружење енергије ветра (AWEA) позвало је конгрес да усвоји обновљиве електроенергетске стандарде (REA), ради очувања и отварања нових радних места у земљи. „Постоје три основна разлога за доношење RES: посао, посао и посао“, казао је представник AWEA Џон В. Гребнер. RES (Renewable Electricity Standard), или RPS (Renewable Portfolio Standard), како се назива у неким земљама, јесте регулација која захтева увећану производњу електричне енергије из обновљивих извора. Механизми RES, или RPS генерално обавезују електроенергетске компаније да одређени део струје произведе из енергије ветра, соларне, биомасе, или геотермалне енергије. Лиценцирани произвођачи обновљиве енергије добијају сертификате за сваки произведени kWh, које предају преносним компанијама заједно са испорученом струјом. Преносне компаније их потом достављају регулатору као доказ да су испунили обавезе везане за „зелену енергију“. RES, односно RPS механизми усвојени су у Великој Британији, Италији, Белгији, Чилеу као и у 27 држава САД, али још не и на федералном нивоу. (Focus.com)

Компензације за ТЕ-ТО „Каунас“?

Москва – „Гаспром“ тражи од Литваније компензације у висини 191 милиона долара за неиспуњење преузетих обавеза приликом куповине ТЕ-ТО „Каунас“ 2003. године. Литванска страна, према тврдњама „Гаспрома“, није испунила обавезе тиме што је успоставила мање цене за грејну енергију и тако изнудила губитке компанији кћерки „Гаспром Литванија“. „Гаспром“ је најавио међународну арбитражу. (ИтарТас)

Киловати на точковима

Овогодишњи хит женевског салона била је, свакако, електрична енергија присутна у две варијанте: у хибридима (комбинација термичког и електричног агрегата), али и у чистој електричној форми

После велике економске кризе која је задесила свет прошле године, традиционални сајам аутомобила у Женеви, одржан почетком марта, дао је извесну наду да је криза аутомобилске индустрије најзад прошла. Уз помоћ државних улагања и пореских олакшица, прошлогодишња криза је, додуше, колико толико предупређена, тако што су при куповини нових возила од државе потрошачи добијали помоћ и до 2000 евра, али се то завршило почетком ове године, па ће се тек видети какву судбину чека аутомобилску индустрију у будућности.

Међутим, поред економске кризе свет је задесила и енергетска криза, што је уз кампању за смањење загађења и борбу против глобалног загревања дало нове смернице у аутомобилској индустрији. Тако су произвођачи најзад били приморани да се окрену новим техничким решењима, односно новим облицима покретачке енергије као што су течни водоник, гас, етанол и наравно електрична енергија.

Етанол у другом плану

Прошле године течни водоник је у Женеви био главни „хит“, али се после буџетских анализа ипак дошло до закључка да је та технологија још прескупа и недовољно сигурна за широку употребу...

Друга варијанта је већ одавно позната: употреба термичких агрегата на природан гас. Земље западне Европе полако се враћају на то гориво, иако је пре десет година вођена кампања против овог горива због безбедности и могућих експлозија резервоара. На женевском сајму је, међутим, ове године вођена веома агресивна кампања у којој су изношени аргументи у прилог гасу који, сада се тврди, мање загађује и мање кошта у односу на кла-

Tesla Roadster

сичне нафтне деривате, те самим тим више одговара буџету потрошача. Уз, наравно, већу безбедност возила.

Прошлогодишњи фаворит етанол био је скоро неприметан на овогодишњем сајму, првенствено због чињенице да је коришћење биљака за производњу горива довело до повећања цена пољопривредних сировина. Најновије је, међутим, то што су европски научници нашли решење и за ово, јер су доказали да етанол може да се производи и од биљака која су већ употребљена у исхрани, односно да се и њиховом обрадом може произвести гориво биљног порекла, овога пута без утицаја на цене хране...

Упркос томе, овогодишњи фаворит „алтернативне моторизације“ била је, ипак, електрична енергија, присутна у две варијанте: у хибридима (комбинација термичког и електричног агрегата), али и у чистој електричној форми. Велики произвођачи као „Тоyota“, проширили су, рецимо, своју понуду већ познатог Prius-а па поред класичног хибрида сада постоји и верзија електричног возила које се пуни на кућном утикачу од три до пет сати. Тако, на пример, пре но што кренете на посао искључите из зида свој ауто, одвезете се на посао, онда се ту укључите да би се током радног времена ваше возило

напунило, а када се вратите кући, поново се укључите...

Једним пуњењем са новим литијум-јон батеријама можете, иначе, да пређете око 400 километара, уз максималну брзину од 160 km/h.

„Тесла“ све популарнији

Група „Volkswagen“ је такође проширила своју понуду хибридним моделима, тако да сада можете купити Touareg на хибридни дизел-електрични погон. Слично је и са „Porsche Cayenne“ или „Audi Q7“, док велике компаније као „Renault“, PSA,

BMW, „Honda“, „Mercedes“ или индијски произвођач „Tata“ развијају моделе који ће бити покретани искључиво на електричну енергију, али и хибридне варијанте...

Велико изненађење, у односу на прошлу годину, била је америчка компанија „Tesla Motors“ која је у сарадњи са TAG Heuer-ом представила побољшану верзију свог аутомобила Roadster. На прошлогодишњем сајму ова компанија била је на малом штанду у запећку, док се ове година налазила у главној хали, а што показује колико је електрична енергија добила на значају за само годину дана. Теслин Roadster кошта око 100 000 долара и није приступачан свима али идеје које дају овакви мали конструктори могу бити од помоћи за будући развој овог вида аутомобилске индустрије и популаризацију чисте и економичне вожње. „Тесла“ је отишао и корак даље јер је представио концепте 2+2 лимузине, рад студената Европског института за дизајн и дизајнерског одсека компаније.

Можда је ипак најреалнија будућност и алтернатива нафтних деривата у „plug and drive“ опцији: добри стари утикач који ће претворити бензинске пумпе у електричне станице...!

Фредерик Миленковић

Два нова блока на Дунаву

Заинтересовани партнери: „Арева“, „Тошиба“, „Вестингхаус“ и руски „Атомстројекспорт“

У Мађарској се финализују планови да се најкасније до 2025. у атомској централни „Пакш“ на Дунаву, на југу земље, седамдесетак километара северозападно од границе са Србијом, поставе два нова блока од по хиљаду мегавата.

Како је на конференцији Public Information Materials Exchange саопштио извршни директор ове једине мађарске нуклеарке Јанош Сули, један блок би био готов и пуштен у рад до 2020, а други до 2025. године.

За градњу два нова блока у нуклеарци на око пет километара од истоименог града, једног од најстаријих у Мађарској, заинтересованост су већ показали највећи градитељи и испоручиоци опреме за нуклеарке – „Арева“, „Тошиба“, „Вестингхаус“ и руски „Атомстројекспорт“. Избор извођача биће, како се најављује, извршен најкасније до краја идуће године. Према најновијим рачуницама, ова два блока коштала би око шест милијарди евра.

Сули је навео да још није решено питање власништва нових блокова, додајући да се домаћи привредници залажу да мађарска електроенергетска компанија Magyar Villamos Muvek Zrt поседује 50 одсто плус једну акцију. Остатак би могли да држе инострани партнери.

Градња ових блокова треба, пре свега, да допринесе смањивању укупне енергетске зависности земље од увоза руског гаса који покрива 80 одсто потрошње овог енергента која је, гледано по становнику, једна од највиших у Европи. Овај пројекат не би смео, како се истиче, да буде угрожен тешком актуелном економском кризом у земљи која је, ипак, на путу да буде савладана.

Сули је на овој конференцији, одржаној у централни у Пакшу, изнео да се настављају радови на продужењу живота постојећа четири блока, укупне снаге од 1.775 мегавата, који су пуштени у рад између 1974. и 1979. године. По завршеним радовима, први блок био би у погону до 2032, други до 2034, трећи до 2036. и четврти до 2037. Државни надзорни орган не види никакве препреке продужењу рада ових

Два нова блока коштала би око шест милијарди евра

блокова, совјетске провенијенције, с којима је било не мало проблема. Лиценце за продужетак рада требало би да буду издате 2012.

Први блок нуклеарке у Пакшу од 437 мегавата прорадио је 1982, други од 441 MW 1984, трећи од 433 MW 1986. и четврти блок од 444 MW 1987. Сваки реактор прима 42 тоне горива – лако обогаћеног уранијум-диоксида. После коришћења током четири године у реакторима, гориво се стокира у базену који је направљен одмах поред централе, одакле се после пет година шаље на дефинитивно одлагалиште нуклеарног отпада.

Нуклеарка је била важна за доста сигурну све до 2003. када се догодио инцидент на реактору број 2 (од 441 MW, почео да ради 1984) у чланцима горива који су били под водом у резервоару за пречишћавање, смештеном поред базена за гориво. Реактор је био заустављен ради свог поновног годишњег пуњења и били су му извађени делови горива. Инцидент је најпре био класификован под бројем два да би убрзо био подигнут на виши ниво (три) јер је постојала опасност да радијација горива достигне критични ниво на дну резервоара за пречишћавање. Та радијација је могла довести у опасност околну становништво...

Према Иштвану Кочишу, директору нуклеарке, узрок овог озбиљног инцидента, који се догодио током чишћења батерија горива, била је грешка у планирању система контроле и хлађења који је испоручио и којим управља француски „Framatome ANP“ кога је приликом оправке реактора изабрала руска фирма ТВЕЛ.

М. Лазаревић

ВЕСТИ ИЗ ЕНЕРГЕТИКЕ

Европи потребно 360 GW
нових капацитета

БРИСЕЛ – Европи ће у наредних 12 година бити потребно 360 GW нових електроенергетских капацитета, што одговара половини њене садашње структуре. У наредних десет година, стога, морају се променити начини производње, преноса и потрошње струје у Европи, наводи Кристијан Кјаер, челник EWEA, Европског удружења за енергију ветра. Структура електроенергетског сектора Европе и даље носи карактеристике времена када је развијана – национална по природи, са застарелом технологијом и неразвијеном тржишном подршком. Основна, хитна претпоставка је превазилажење апсурда да – 24 године од потписивања првог акта о европској заједници – и даље не постоји заједничко унутрашње тржиште електричне енергије. То, опет, не може бити остварено без формирања европске супермреже, нити је могуће да се тржиште производње и преноса успостави на премиси да инвеститори, пре него потрошачи, буду изложени ризицима цена енергената и дозвола за емисију угљен-диоксида, наводи Кјаер. (Business. Green. com)

САД прве по потрошњи моторног бензина

Њујорк – Сједињене Америчке Државе прве су у свету по потрошњи моторног бензина по становнику. Подаци ЕИА показују да се по човеку у САД потроши годишње 1.230 литара бензина. На другом месту је Луксембург, са потрошњом од 900 литара годишње по становнику. Исланд је на трећем месту са 530 литара потрошеног моторног бензина по становнику годишње. Следе, Швајцарска, Шведска, Финска, Ирска, Јапан, Данска и Грчка. (Energy Intelligence)

Путин и електро-тајкуни

Шта чине господа тајкуни руске електрике, ако су добили имовину, добили фондове, а сада упркос својој датој речи ипак не инвестирају, пита шеф руске владе

„Господин Прохоров је економски врло добро“, почео је Владимир Путин. „Уновчио имовину, новца има... и ? Гледа (дабоме) на који ће начин инвестирати те фондове. У ТК-4, главни је акционар – а ТК-4 чак нема ни радне планове!”

Сајенгорск, на Јенисеју. Сибир. Поприште катаклизме у којој је вода широког Јенисеја (августа 2009) пробила у халу с трансформатором и турбинама електране „Сајано-Шушенскаја“, шесте у свету и највеће у Русији, узроковала експлозију и убила 75 радника!

Четрдесет тона трансформаторског уља изливано је у Јенисеј... убивши и око 400 тона пастрмке у два оближња река.

Председник владе долетео је на брану с првом екипом из Москве. (Већ одатле је наредио општу инспекцију укупне електроинфраструктуре Русије!) Пола године касније Путин је дошао да сам провери да ли је, и у којој је мери, оспособљена „Сајано-Шушенскаја“. Седам турбина је оштећено у хаварији и три су сасвим уништене. Велика производна дворана доведена је у међувремену у ред, али концем месеца, тек прва од десет турбина је активирана.

Никоме није било јасно како се догодио фатални продор воде, ако је брана на Јенисеју у Гинисовој књизи рекорда – као уникатна конструкција, способна да издржи „осам Рихтера“?! Лук, дужи од километра (1.066 метара). Дебљина преграде у основи, 105,7 – на врху, 25 метара. Висина – 245,5 метара. Колос.

Током фебруарске изненадне посете шефа руске владе, то, међутим, није више било у првом плану. Путин није био незадовољан оним што је видео. Трагови потопа уклоњени. Почистишено, подмазано, углачано... Ипак, када се коначно засело, да се пред „активом“ московске свите и локалних сажме оно што је утисак – нешто оних минус 30 °C на пољу осетило се, учинило се и у топлој просторији. Путин се није више бавио електраном, већ – електранама, новим генераторима. Шта чине господа тајкуни руске електрике, ако су добили имовину, добили фондове, а сада упркос својој датој речи ипак не инвестирају.

Владимир Путин

Не изграђују нове генераторе струје?

Рецимо, тај Михаил Прохоров, већински власник у ТК-4. Или, господин Владимир Потањин (учинило се да је В. В. П. некако акцентовао то „господин“, ново, временски прикладно обележје бивших важних „другова“), главни акционар ОГК-3. „Он је ту компанију купио за 81,7 милијарди рубаља (2,7 милијарди долара) – и добио је других 81,7 милијарди рубаља, кроз додатну емисију акција. У суштини – вредну имовину је купио за голе копејке“, рекао је Путин. Шеф владе је набројао и друге компаније које нису извршиле обавезе – Синтез групу, сенатора Леонида Лебедева, власника ТК-2. Па, поменуто је Интегрисане енергетске системе Виктора Векселберга, богатог власника ТК-5, ТК-6, ТК-9 и ВоТК.

„Прозване“ компаније купиле су електропостројења државног расформираног УЕС-А (Уједињених елек-

Михаил Прохоров и Владимир Потањин

тросистема, на чијем челу је био Чубајс, приправитељ имовине за тада предстојећу приватизацију). Све су одреда потписале споразум с Владом Русије, обећавајући да ће финансијска средства добијена додатном емисијом својих акција употребити за повећање капацитета – а заузврат, влада се сложила да са своје стране повлачи конце у правцу напуштања система фиксних тарифа и ради на припреми преласка електропривреде на систем вредновања струје по тржишним принципима. Тражи се, наплати. Не троши се, конкуриши ценама.

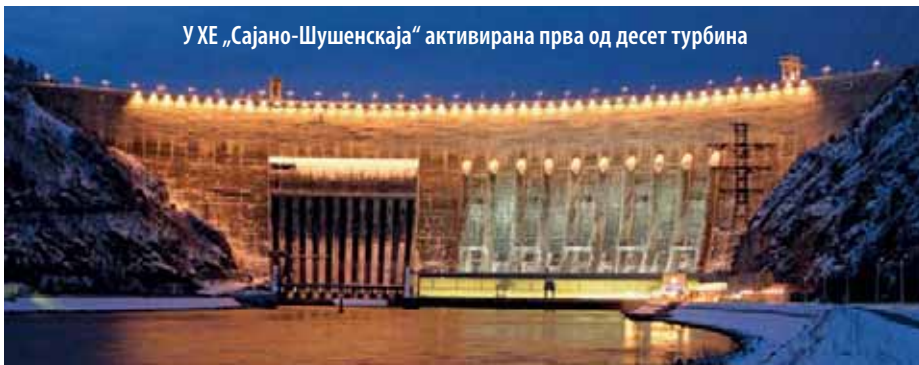
Господа другови не може тако

Међутим – показало се, тајкуни су „разумели“ другачије, и значајне суме новца прибављеног доштампавањем акција пронашле су свој пут у ненаменском улагању. Инвестиране су у имовину друге врсте. Реч је о 66 милијарди, од укупно 450 милијарди рубаља, навео је Путин. Он је рекао да осим њих, још сто милијарди рубаља „лежи неупотребљено на банковним рачунима“ власника, док је „свега 270 милијарди рубаља инвестирано у повећање капацитета“.

У 2008. – Потањинев Норилски никл, главни акционар у ОГК-3, купио је за 576 милиона долара 25 одсто удела у Русија-петролеуму, оператору гасног поља Ковикта. Затим, купио је и 35 одсто удела у US Plug Power, за 33 милиона долара. А онда, и сто одсто удела у Т-Инвесту од Интероса, за даља 3,2 милиона.

Аналитичари тржишта тврдили су у време ових трансакција да је цена била папрена, а прибављени посед прецењен. Акционари енергетичари „окривљују кризу и недостатак тражње. Али, када им је понуђено да граде електроцентралу тамо где је тражња гарантована, у Сочију на пример, они су се измакли у страну“, рекао је Путин.

ТК-2, ТК-4, ОГК-3, сви одреда су одбили да учествују у изградњи топлане Кудепстенскаја, близу Сочија, изговарајући се на свакојаке начине. А, опет, има примера савеснијег односа према договору с владом – међутим,

УХЕ „Сајано-Шушенскаја“ активирана прва од десет турбина

ти пак нису руски, већ је реч о иностраним власницима. Иностране компаније са сувласништвом у руским електранама, укључујући Е.ON, Enel, Fotum – добиле су похвале Путина, јер се стриктно држе слова својих инвестиционих планова и обећања. Путин је за пример истакао немачки Е.ON, рекавши како је (емисијом својих акција) прибавио 48 милијарди – а инвестира двоструко, 95 милијарди рубаља!

Може влада и другачије...

Када се дошло до владе и питања заштите њене политике, у атмосфери Путиновог придиковања хрупило је нешто сибирске свежине. Господи инвеститорима који се не држе дате речи натукнуто је да би таквим понашањем могли да навуку невоље. Руска влада могла би на пример да потражи помоћ државног тужилаштва, да оно убрза процес. Дабоме, у случају да то буде неизбежно.

Таква, узгред речена, напомена није ишчезла у бездану празног простора. Свима је у свежем сећању случај Ходорковског, чинило се свемоћног петролеј-тајкуна који је дозволио себи луксуз да га не занима шта Путин мисли о трговини домаћим компанијама. Ено га на робији. без свих оних милијарди „најбогатијег човека Русије“.

Путин се вратио у Москву, а онда је почео опрезни одзив оних који су поменути. Енергетичари су бирали речи, али скренули су пажњу јавности да су њихови инвестициони планови морали бити одложени – из разлога који се нису могли предвидети или су били ван њихове контроле.

„Имали смо неке тешке пројекте чије је остварење одложено из објективних разлога“, огласио се на пример ИЕС холдинг, али изјавом на е-сајту. Рекло би се да се и одбрани али и не долије уља на већ довољну ватру. Изградња његових централа, Новобогословскаја, Игумновскаја, Новоберезниковскаја и Њижегародскаја, одложена је како где

– на једном месту због инцидента на локалитету, на другом због имовинских спорова око земљишта, на трећем због тешког прибављања горива... А опет, ништа напамет. Све је то у папирима пред надлежним министарством.

Аналитичари, на пример Александар Селезњов из Уралсиба, кажу – главни разлог оклевања у инвестирању је то што компаније нису сигурне у пораст тражње електроенергије. „Инвеститори нису сигурни да ће њихове инвестиције вратити пристојну зараду“, оценио је Селезњов. Јануара, потрошња струје „одскочила је“ на свој преткризни ниво од 103 милијарде киловат-часова. Била је изузетно хладна зима. У 2009, тражња електроенергије пала је међутим за 4,6 одсто, на 964,4 милијарде киловат часова (за целу годину). Оборена је привредном рецесијом.

О потребама за струјом не треба просуђивати на основу потрошње у јануару, већ радије по тражњи која ће, на пример, бити у марту или априлу, чуло се.

Да ли ће се ова „преписка“ Путина и тајкуна наставити? Видеће се. Али има нешто занимљиво, чега се поводом целе афере присетио Станислав Мињин, из руске „Независиме газете“. Због чега се Путин обратио на овај начин господи тајкунима?, размишљао је Мињин. Па он је сваком од њих могао да телефонира. Могао је сваког, или све њих заједно, позвати код себе и рећи им шта има. Зато, закључује коментатор, што Путин не шаље поруку тајкунима него народу. Штета, ако постоји штета, треба да има јавно одређеног виновника, а виновник се на овај начин јавно персонификује. Аха, дао си реч, а ниси је се држао! Народ воли то да чује. Народ још из бајки зна да постоје силе доба и силе зла. И народ воли када му се пружи прилика да навија, да стане уз страну која је за „добро“, и сврста се против „зла“. То што народ зна, зна и Путин. Те се тако и понаша, као предводник „добра“ против „зла“.

Петар Поповић

ВЕСТИ ИЗ ЕНЕРГЕТИКЕ

Градња супермреже на Северном мору

ЛОНДОН – Група од десет водећих европских енергетских компанија лансирала је ове недеље у Лондону амбициозни план градње супермреже на Северном мору. Преносна мрежа спојиће електроенергетске системе Велике Британије, Немачке и Норвешке, уз инвестицију од 34 милијарде евра. Пријатељи групе за супермрежу, где су поред осталих немачки „Сименс“ и „Хохтијев“, француска „Арева“ и италијански „Присмијан“ наводе да ће овај пројекат омогућити пренос великих количина електричне енергије са ветропаркова на Северном мору и тако донети смањење цена струје. Из седишта пројекта у Бриселу решаваће се техничке, финансијске и регулаторне претпоставке за реализацију овог мамутског посла. (Financial Times)

Ограничење за нафташе

МОСКВА – Руска Федерална антимонополска служба (ФАС) забрањује нафтним компанијама у тој земљи да купују или граде бензинске станице (БС) у регионима где контролишу најмање 35 одсто тржишта дериватима, преноси Moscow Times. Тренутно је малопродајно тржиште горива у Русији подељено 50-50 између независних власника и нафтних компанија са сопственим мрежама БС (Лукоил – 15% тржишта, Росњефт 13%, Газпромњефт и ТНК-БП по 6% и др). У ФАС-у оцењују ситуацију „алармантно“ јер су донедавно независни продавци контролисали 65% тржишта. Регулатор је стога одлучио да ограничи поједине компаније на максимално 35% тржишта у појединим регионима. Иза тога им се неће одобравати дозволе за куповину или градњу БС.

Сунце покреће развој

До 2050. капацитети индијских соларних централа требало би да достигну укупно 200.000 мегавата, што је за око трећину више него што износе сви садашњи електроенергетски капацитети ове земље! - Енергија из сунца – кључни извор и пун погодак за развој друге најмногљудније земље света

У средњој и северној Европи где је сунце, како Чеси кажу, доста ретка и мила појава, улажу се огромне паре и већ су саграђени знатни капацитети у соларној енергетици. То, међутим, у тим земљама не значи ништа друго до помамно расипање пара и богаћења соларних бизнисмена (та струја је око пет пута скупља од просечне у мрежи) и угрожавање мреже због нестабилног и малог рада ових извора – док се истовремено мало или нимало не улаже тамо где сунца највише има и где је та енергија далеко јевтинија. Индија, земља у топлој, тропској и суптропској појасу, са огромним потенцијалима у соларној енергетици, као и потребама за енергијом, као друга најмногљуднија земља света, решила је да се у будућем развоју ослони у великој мери на сунце.

Домаћој и светској јавности влада у Њу Делхију је ових дана саопштила

да је направљен веома амбициозан и комплексан пројекат развоја соларне енергетике који рачуна с градњом гигантских капацитета: у периоду до 2050. укупно око 200.000 мегавата. То је за око трећину више него што износе сви садашњи електроенергетски капацитети ове земље! Тај пројекат је истовремено кључни део националне климатске стратегије Индије, пре свега борбе против емисија угљен-диоксида и глобалног отопљавања.

Индијски предузетници и фирме очекују од овог пројекта не само да им обезбеди довољно електричне енергије него и да покрене и унапреди развој модерних индустријских грана, нових технологија и науке, и отвори велико мноштво нових радних места. А што је посебно важно пројекат ће донети уравнотежење регионалног развоја јер је његово тежиште у забаченим сеоским областима које у овој

земљи као да су остале у средњем веку. Развој соларне енергетике доведиће до смањења потреба за фосилним горивима у којима је ова земља сиромашна и принуђена је да их, углавном, увози.

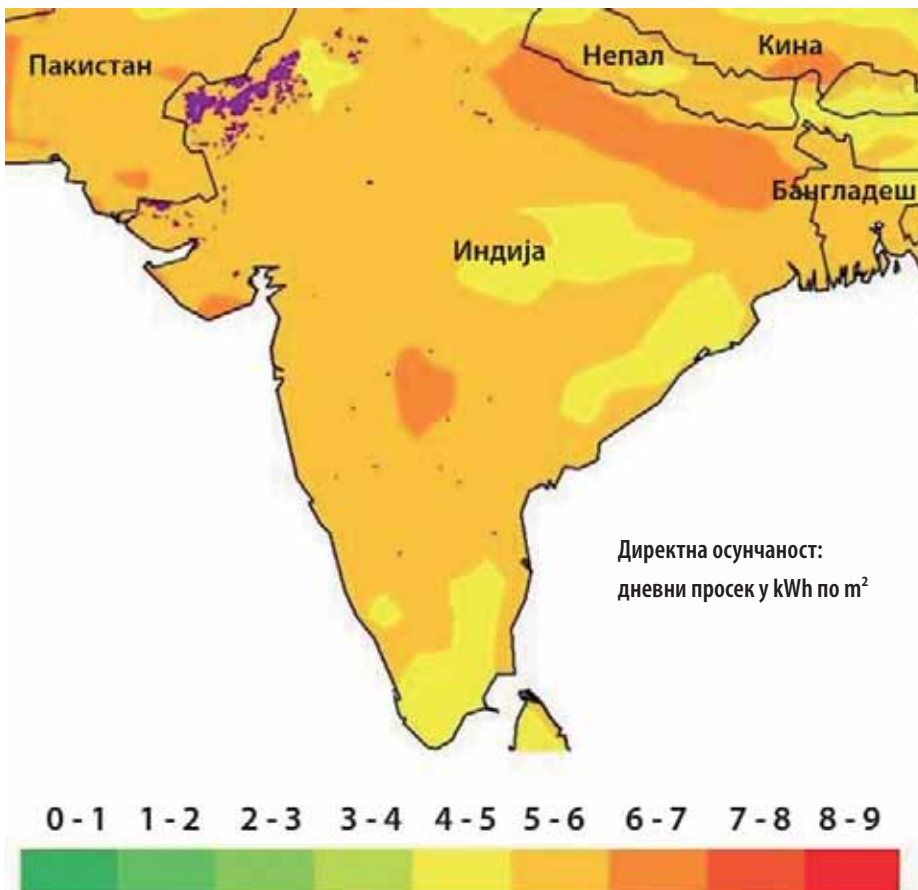
Градњом соларних централа смањиће се годишње емисије угљен-диоксида за око 434 милиона тона, што ће Индији помоћи да се и даље развија веома динамично и по високим стопима раста, а истовремено без накнадних трошкова за животну средину и уопште без осетнијег угрожавања животне средине. А то је можда најтежа и ненадокнадива колатерална последица динамичног индустријског развоја у Кини из чијег искуства се Индија учи.

Овај програм коштаће укупно око 200 милијарди долара. Рачуна се, поред домаћих, и на стране изворе, којих ће бити све више јер оволики обим градње производних капацитета зелене енергије значи крупан допринос екологазацији планете.

Ове и идуће године реализоваће се прва фаза пројекта, која је усредсређена на промену правних прописа и стварање институционалног оквира за развој соларне енергије у оваквом обиму. У првом реду, посебно на почетку, ићи ће се на подршку мањим соларним системима који ће поставити темељ развоја сеоских подручја њиховом електрификацијом.

У другој фази покренуће се развој индијских индустријских капацитета за производњу соларних уређаја који би поступно до 2017. били оспособљавани да постигну капацитет годишње производње укупне снаге четири до пет хиљада мегавата. Трећа фаза рачуна већ са тим да ће соларна енергија постати конкурентна енергији из фосилних горива. Инсталирани капацитет индијских соларних централа би до 2020. достигао 20 гигавата. Милион индијских домова би имало кровне панеле с просечном снагом од три киловата. До 2030. укупна снага соларних централа би достигла 100 гигавата, а најкасније 2050. и свих 200 гигавата.

Милан Лазаревић

И повољна хидрологија омогућила пребачај плана

Италијани на челу црногорске електропривреде

Уговором између владе и компаније А2А предвиђено је да извршни менаџмент ЕПЦГ преузме стратешки партнер, чиме ће бити обезбеђен нови квалитет и омогућено брже достизање европских стандарда у управљању предузећем

Нови извршни директор Електропривреде Црне Горе Енрико Малерба и главни финансијски директор Масимо Сала почетком марта су и формално преузели дужност у Никшићу. Најближи сарадници, директори три функционалне целине, електроградње и дирекције друштва упознали су их са актуелним стањем, завршеним пројектима и оним чија је реализација у току као и са приоритетним плановима компаније, наведено је на сајту Електропривреде Црне Горе. Долазак италијанских стручњака на чело извршног менаџмента у складу је са уговором црногорске владе и компаније А2А о докапитализацији и делимичној приватизацији ЕПЦГ. Њиме је предвиђено да извршни менаџмент Електропривреде преузме стратешки партнер, чиме ће, како је истакнуто, бити обезбеђен нови квалитет и омо-

гућено брже достизање европских стандарда у управљању компанијом.

Енрико Малерба је, иначе, донедавно био извршни директор италијанске корпорације „Пирели“ у Румунији, док је Масимо Сала до сада радио у неколико великих компанија између осталог и у „Едисон“ групи.

Пошто се до детаља упознају са ситуацијом у предузећу, први људи ЕПЦГ ће јавности представити своја решења и план руковођења компанијом.

У црногорској електропривреди задовољни су, иначе, резултатима оствареним на почетку године. Како саопштавају, одлична лањска производња електрана настављена је и у 2010. У јануару је произведено 510 милиона киловат-сати, чак 52 милиона више него у истом периоду лане, што је најбољи месечни резултат у историји Електро-

привреде Црне Горе. Подсећања ради, рекордних 436 милиона киловат-часова из децембра 1987, премашено је у јануару прошле године, када је произведено 457,9 милиона kWh. Првог месеца ове године велике електране су произвеле 506,8 милиона kWh, док су производњом 3,6 милиона kWh и мале хидроелектране знатно пребациле план, саопштавају из ове компаније, додајући да су овом рекорду, уз повољну хидрологију, допринели и максимална погонска спремност свих производних објеката као и залагање запослених. „Надамо се да ће добри производни резултати обележити и предстојећи период, чиме би се на најбољи начин потврдила оправданост капиталних улагања у производне објекте током 2009“, наводе у овој компанији.

М. П.

РЕПУБЛИКА СРПСКА

Двострука корист од енергетске ефикасности

Највећа уштеда у сектору станоградње: Бања Лука

Ако би у Републици Српској до 2030. године енергетски било обновљено око 137.000 станова, или 12,25 милиона стамбених квадрата, потрошња енергије би могла да буде смањена 15 одсто. Најбољи ефекти уштеда постижу се управо у сектору станоградње, где одлази више од 50 одсто укупне енергије. Највећи појединачни потрошачи су домаћинства, а највише енергије одлази на грејање и припрему топле воде, рекао је Љубо Гламочић, помоћник министра индустрије, енергетике и рударства Републике Српске, поводом 5. марта, Светског дана енергетске ефикасности.

Заменом само три класичне сијалице од 100 вати такозваним штедљивим, чија је снага пет пута мања, једно домаћинство, тако, уз исти ефекат осветљења може да уштеди око 74 КМ годишње. А ако се узме у обзир век трајања штедљивих сијалица, и до пет пута дужи од „живота“ обичних, онда је та уштеда и већа. „Издавање за унапређење енергетске ефикасности је у највећем броју случајева једнократно, а уштеда коју оно доноси много је већа од уложеног како у финансијском тако и у еколошком смислу“, нагласио је Гламочић, а пренео сајт capital. ba.

М. П.

ХРВАТСКА

ХЕП неће учествовати у проширењу НЕ „Кршко“

НЕ „Кршко“: за нови блок заинтересована само Словенија

Док се у Словенији све више говори о градњи још једног блока „Кршко“, у Хрватској електропривреди, која је власник половине нуклеарке, наводе да ХЕП у овим пословима неће учествовати. Хрватска телевизија пренела је писање медија да је компанија „Ген енергија“, власник словеначке половине овог електроенергетског објекта, поднела министарству привреде захтев за издавање дозволе за градњу другог блока. О плановима за нови погон, а који би од Загреба делило 30 километара, Словенија је у обавези да обавести Хрватску, али и да докаже да његов рад неће имати штетни утицај на околину.

Нови блок нуклеарне електране, како наводе у надлежном министарству, наравно не може да буде изграђен у кратком периоду. По разматрању

националног енергетског програма и прихватању државног просторног плана, што може да потраје три до четири године, следи двогодишња израда пројектне документација да би се тек потом кренуло у одобравање грађевинске дозволе. Дакле, уколико све буде текло по плану, градња би могла да почне за око шест година, а толико би трајали и радови. Како се процењује, први киловат-сати из Кршког ка потрошачима у Словенији могли би да „крену“ 2023. године.

НЕК-2, како се наводи, требало би да има снагу 1600 MW и реакторе треће генерације, а производња струје у њој требало би да траје шест деценија. Постојећа нуклеарка има реакторе друге генерације, њена снага је 676 MW и има дозволу за рад 40 година.

М. П.

РЕПУБЛИКА СРПСКА

Мини-хидроелектране надомак Добоја

Изградња мини-хидроелектране у Пакленици код Добоја почеће, према плановима, ове године. Реч је о једном од три оваква електроенергетска објекта за које је концесије од Владе Републике Српске добио „Електро-Добој“. Управо је у току тендерска процедура за избор извођача радова, а хидроелектрана „Пакленица“ би, по речима Саше Ђекића, главног инжењера за развој и анализе у „Електро-Добоју“, требало да буде завршена за од осам до 12 месеци.

Друга проточна мини-електрана, чији рад неће бити условљен формирањем великих акумулација које би могле да утичу на животну средину, треба, додао је, да се изгради на реци Босни у Мајевцу код Добоја. Почетак радова на тој електрани планиран је за 2012, а она би требало да буде пуштена у погон почетком 2015. године, пренео је сајт екаррија. com. Надлежно министарство, према његовим речима, преговара са Немачком банком за обнову и развој о обезбеђењу повољних кредита за изградњу електране, а део бесповратних средстава требало би да буде добијен из приступних фондова Европске уније.

М. П.

У БУГАРСКОЈ

Раст цена струје

Сва три бугарска дистрибутера затражила су повећање цене струје, објавило је бугарска Државна агенција за регулацију енергетике и водопривреде (ДКЕР). Чешка енергетска фирма ЧЕЗ, која дистрибуира струју на западу Бугарске тражи повећање цене за девет одсто. Аустријска фирма EVN на југозападу тражи повећање за два до три одсто, а немачка фирма Е.ОН на северу Бугарске, тражи за пет до десет одсто већу цену струје. Сваки од дистрибутера засебно је образложило захтев, а ДКЕР ће највероватније повећати цену струје за четири до пет одсто. Од 1. јула 2010. године увешће се још једна новост у плаћању рачуна за струју који ће бити везани за квалитет снабдевања па ће потрошачи, ако буду имали проблеме у томе, моћи да плате мањи износ, објавио је бугарски дневник „Новините“.

М. Ј.

ЦРНА ГОРА

„Сименс“ довршио модернизацију ТЕ „Пљевља“

Компанија „Сименс“ – Загреб довршила је шестомесечну модернизацију ТЕ „Пљевља“, снаге 235 мегавата, вредну 30 милиона куна. Реч је о реконструкцији комплетног електро система и аутоматизације у тој електрани која за електроенергетски систем Црне Горе представља базну електрану, наводе из загребачке „Сименсове“ фирме. ТЕ „Пљевља“ једини је термоенергетски објект у електроенергетском систему Црне Горе који за гориво користи угљ из оближњег рудника. На њу отпада око 30 одсто целокупне производње струје у Црној Гори. Због тога је ова реконструкција проглашена пројектом од посебног значаја за Црну Гору, а завршетак радова у предвиђеним роковима главним приоритетом, наглашавају у „Сименсу“ – Загреб.

М. Ј.

МАКЕДОНИЈА

Стабилнији електроенергетски систем

У последње време у Македонији се улажу велики напори како би се осигурала већа стабилност електроенергетског система. У другој половини фебруара тако су са радом као нови објекти стартовали трафо-станица у Штипу и термоелектрана „Енергетика“, саграђена на локацији постојеће електране истог назива. Нова велика трафо-станица у Штипу, напонског нивоа 400/110 kV, пуштена је у рад после трогодишње изградње. Вредност тог посла била је 13 милиона евра, а са њом је завршен и пројект 400-киловолтног далеководног повезивања између Македоније и Бугарске.

Како је истакао Владимир Здравев, генерални директор МЕСПО-а, њено пуштање у рад било је и највећи дан у петогодишњем постојању ове електроенергетске организације. А заједно са ЕБОР-ом, саветницима из фирме „Коленко“, извођачем радова компанијом „Сименс“ и са подизвођачима изграђен је и стављен у погон један од најсавременијих електроенергетских

Штип: Завршено далеководно повезивање између Македоније и Бугарске

ких капацитета у ширем региону. Нова трафо-станица побољшаће стабилност електроенергетског система и напонске могућности и смањиће губитке електричне енергије.

Што се тиче нове електране, она располаже инсталисаном снагом од 300 мегавата за производњу електричне енергије и са 150 мегавата за производњу топлотне енергије. А као гориво користи природни гас, чиме се смањује загађеност животне средине.

Р. Е.

КОСОВО И МЕТОХИЈА

ЧЕЗ одустао од градње ТЕ на Космету

ЧЕЗ, чешки електроенергетски гигант, одустао је од тендера за изградњу термоелектране на Космету и иступио је из конзорцијума због погоршаних услова тендера. Како пише „Преглед“, ЧЕЗ се заједно са америчким партнером AES крајем 2006. године укључио у тендер за изградњу нове ТЕ капацитета 2.000 мегавата и за модернизацију постојећих објеката, а што је био посао вредан око 3,5 милијарди евра. Косовске власти одустале су, међутим, од тако амбициозног пројекта крајем прошле године и упола су смањиле капацитет будуће ТЕ. „С обзиром на велико одуговлачење тендера и измене параметара пројекта конзорцијум је одлучио да иступи из тендера и више не учествује у њему“, саопштила је Ева Новакова, портпаролка ЧЕЗ-а.

ЧЕЗ је још прошле године запретио да ће се повући из пројекта уколико косовске власти не побољшају правне и финансијске услове тендера. Иако Балкан представља главно тржиште на којем ЧЕЗ планира да прошири своје послове, суочава се на њему са великим тешкоћама. Највећи проблеми нису неплаћени рачуни већ крађе струје са којом је највише проблема у Албанији, где потрошачи украду невероватних 38 одсто!

Р. Е.

СЛОВЕНИЈА

Цена kWh за домаћинства - 13 евроценти

ЉУБЉАНА – Цене електричне енергије у Словенији нису се мењале у другој половини 2009. године, показују подаци словеначког Статистичког уреда (СУРС), па је просечна цена kWh за домаћинства износила 13 евроценти. Цена природног гаса за домаћинства је у другом делу 2009. износила 16 EUR/GJ што је за 17 одсто ниже него у првом делу године. У истом раздобљу је просечна цена гаса за индустрију била 8 EUR/GJ, што је 25 одсто ниже него у првом делу године, преноси пословни портал Balkans.com.

Р. Е.

БИОСКОПИ

„НЕКА ОСТАНЕ МЕЂУ НАМА“

Мики Манојловић и Дарија Лоренци

Лажмотив новог филма једног од најпознатијих редитеља са ових простора Рајка Грлића је: „Погледајте ово пре него што поново преварите вољену особу“. Инспирисан прељубом као централном темом филма, Грлић нам прича интимну причу о двоструком животу, љубави, патњама, разочарањима обичних људи. У филму „Нека остане међу нама“ упознајемо два брата, њихове супруге, љубавнице и децу која поуздано не знају ко им је отац. Све се овде измешало у двоструким животима, паралелним везама, у горкој и слаткој причи о неуморном трагању за љубављу и срећом, о пожуди која се заправо никада не гаси и о ужасним последицама које се могу изазвати ако се брачни партнер, макар и случајно, нађе у туђем кревету.

То је и прича о вртлозима еротске страсти испод мирне, троме површине грађанске свакидашњице и обичаја. О нечему што се догађа у бољим породицама и углавном пристојно прећуткује, али није због тога мање болно. „Данас се у социолошкој литератури може наићи на тврдњу да је брачна превара, љубавна авантура или како год то звани, једини преостали облик побуне који је појединцу преостао против предвидивости живота. Наш је живот омеђио послодавац, породица, црква, држава, медији и новац. И ту ништа не можемо променити, вредности су дубоко усађене и не климају се. Једино што се још да мењати јес-

те особа с којом делимо постељу. Данашњи су прељубници тако заменили јучерашње револуционаре, побуњенике, визионаре, хајдуке. Узбуђење побуне, слат кршења правила и опасност одласка у непознато, тврде социолози, сведена је на авантуру звану прељуба“, каже Рајко Грлић. Као и већина његових филмова и ово остварење обилује маестрално урађеним љубавним сценама, тако ретким у кинематографији са ових простора. У филму играју: Мики Манојловић, Бојан Навојец, Ксенија Маринковић, Дарија Лоренци и Наташа Дорчић.

ПОЗОРИШТЕ

„НОРА“ У СОМБОРСКОМ НАРОДНОМ ПОЗОРИШТУ

Позната драма Хенрика Ибзена „Нора“, у режији Предрага Штрца, на репертоару је Народног позоришта у Сомбору. У представи играју: Ивана В. Јовановић, Саша Торлаковић,

Богомир Ђорђевић, Татјана Шанта Торлаковић, Срђан Алексић и Ксенија Марић-Ђорђевић. Адаптацију и избор музике потписује Предраг Штрбац, сценографију Весна Штрбац, а костимограф представе је Драгица Лаушевић. Овај Ибзенев текст плод је његове реалистичне фазе у којој је био инспирисан свакодневицом норвешког грађанског друштва касног 19. века. Овим делом Ибзен не само што је постигао свој први велики позоришни успех, већ је и снажно уздрмао тадашње друштвене структуре. Ибзен поставља жену у равноправан положај са мушкарцем како у породичним, тако и у друштвеним проблемима и тиме оштро критикује застарелост и неодрживост одређених друштвених закона и обичајних норми које су, нажалост, актуелне и данас.

„Рођењем нам бива дата слободна воља – највећа слобода и највеће време за цео живот. Пред сваким људским бићем понаособ лежи избор, опет по принципу слободне воље: хоће ли изабрати да увек неко други одлучује за њега или ће то сам урадити. Ако изабере ово друго, отвара пут своје личне слободе. А бити слободан је највећи оков живота“, говори о представи Штрбац.

КОНЦЕРТ

YAMATO SHOW

Најатрактивнији јапански перкусионисти, бубњари Yamato Show – Matsuri Fiesta, наступиће у Сава центру 17. априла. До сада су имали 200 наступа у 45 земаља. Године 1994. у Кини су на четири концерта окупили 20.000 посетилаца. Наступили су на Единбуршком фестивалу, највећем уметничком догађају у свету, како би проширили видике и упознали људе. У британским медијима назвали су их „музиком тела“. Након такве одскочне даске почели су светске турнеје, које трају већ 11 година. Оно што их чини тако особеним су „вадаико“ бубњевци. Реч је о бубњевима направљеним од животинске коже и дрвета древних стабала, од којих су нека стара и више од 400 година. Yamato тражи нове начине изражавања на „вадаико“ бубњевима, и то публику нигде не оставља равнодушном. Оно што осетите кад сте окружени „вада-

ико“ звуком, јесте оно што Јапанци називају „тамаши“, у преводу душа, дух, психа, а што је основни елемент живота. Пулс, који се преноси из древних дана, требало би да одзвања у свим телима људи који се окупљају у дворанама широм света да уживају у сценском наступу који слави живот.

Јапанскетаико бубњаре „Yamato“ основао је 1993. Маса Огава у Yamato-po-kuni. Седиште им је у селу Асука у Нару, познатом по бројним древним споменицима, а названом по родном месту јапанске културе. У селу Асука које има више од хиљаду година стару традицију. Yamato бубњари свој дан почињу тако што трче 10 километара, затим вежбају у теретани. На бубњевима вежбају по подне, а појединачно настављају до поласка на спавање. Осим спавања, јела и одржавања хигијене, све време је посвећено вежбању. На страним турнејама проведу од шест до 10 месеци годишње.

ИЗЛОЖБЕ

„ГРАФИКА“
МИЛТОНА ГЛЕЈЗЕРА

Изложба „Графика“ Милтона Глејзера, једног од највећих имена графичког дизајна у другој половини 20. века, отворена је у простору Робне куће Београд у Кнез Михаиловој 5. Интимна, промишљена и инспиративна изложба под називом „Цртање је мишљење“ представља 180 радова из педесет година дуге каријере аутора чувеног логотипа I ♥ NY. Она илуструје Глејзерову посвећеност

уверењу да цртање није само начин презентовања, већ и разумевања и доживљавања света. Глејзер је лично одабрао своје радове за ову изложбу и пажљиво их уредио као низ цртежа с различитим мотивима. Док се директне везе међу цртежима не могу увек уочити, пажљиво посматрање води ка њима. Али препознавање не подразумева увек и опажање. Изложбом „Цртање је мишљење“ аутор нас позива да размишљамо о тој разлици.

Милтон Глејзер

Милтон Глејзер се сматра утемељивачем графичког дизајна. Један је од оснивача револуционарног Pushpin студија отвореног 1954, покретач New York Times магазина заједно са Клејом Фелкером. Као изузетно плодан стваралац постера и принтова, излагао је уметничка дела широм света, а самосталне изложбе имао је у Културном центру „Помпиду“ у Паризу и у Музеју модерне уметности у Њујорку. Његова дела део су сталних поставки бројних музеја. Награду за животно дело примио је 2004. године од Smithsonian Cooper-Hewitt-a, Националног музеја за дизајн, за дубоки и значајни дугорочни допринос пракси дизајна. Први је, такође, графички дизајнер кога је одликовао амерички председник Барак Обама.

КЊИГЕ

„ГЛАСОВИ У ВЕТРУ“
ГРОЗДАНА ОЛУЈИЋ

Гроздана Олујић

Овогодишња добитница НИН-ове награде Гроздана Олујић за роман „Гласови у ветру“ у овом делу кроз причу о сто година живота једне српске грађанске породице говори и о животу једног народа, језику који памти ко смо, шта смо и шта можемо да будемо. Између Србије и Америке, прошлости и садашњости, историјских траума и трептаја емоција у осетљивим људима – одиграва се драма јунака и драма приповедања. „Гласови у ветру“ су роман који читаоцима импонује старовременском занесеношћу и високим нивоом занатске изведбе. У „Гласовима у ветру“ ауторка се враћа свом завичају Банату и варошици Каранову, у коју смешта све своје јунаке кроз породичну хронику о породици Арацки. У центру приче је психијатар Данило Арацки, који у току једне ноћи на 17. спрату једног њујоршког хотела ретроспективно сагледава властити и живот своје породице, као и народа из кога је поникао. Усуд породице Арацки је трагичан, јер се након периода просперитета суочава са немаштином, прогонима, погибијама, сеобама. Гроздана Олујић је подвукла важност језика у роману и свест наратора да оно што није забележено није се ни десило и биће заборављено. Књижевница сматра да је роман посвећен сеобама, не тако великим као онима о којима је писао Милош Црњански, али су то ипак сеобе српског народа које никада не престају и у којима се носе само језик и сећања на претке.

Јелена Кнежевић

Килу лече трегери

Несносан бол у желуцу, али и иза грудне кости, горушица, подригивање и тешко дисање неке су од тегоба које настају када се део желуца провлачи кроз отвор на дијафрагми и ремети нормално стање, рад и положај органа за варење

Хијатус хернија или кила јавља се када део желуца и стомачни део једњака пролази кроз такозвани хијатусни отвор на дијафрагми и тим се поремети нормалан положај и рад органа за варење. Ово је један од оних здравствених проблема које лекари не сматрају претерано озбиљним, али човеку и те како умеју да загорчају живот, јер кила на овом месту јесте узрок многих непријатних тегоба.

Гастроентеролог, професор др Миодраг Крстић, директор Института за дигестивне болести у Клиничком центру Србије, каже како је ово обољење које се често јавља праћено врло различитим симптомима, али медицина нема доказано и прецизно објашњења зашто се јавља и шта га покреће.

– Тегобе се појављују изненада, трају неко време, онда све престане, да би се после одређеног времена поново вратило. Зато пацијентима

Промена режима исхране и неких навика ублажава тегобе изазване килом

саветујемо промену режима исхране и неких навика који доприносе погоршању симптома, али специфичног лека нема – каже др Крстић.

Много људи има ову врсту киле, али нема никакве тегобе, док су код неких особа симптоми тако тешки да ови пацијенти нису способни за посао. Често се тегобе са килом замењују са чиром на желуцу или проблемима са срцем, јер део желуца, који је прошао „на горе“, кроз дијафрагму, омета дисање и ствара бол испод грудне кости, па многи пацијенти помисле на симптоме инфаркта. Најчешће симптоми киле су подригивање, надутост стомака испод дијафрагме, али и горушица, која се осећа због враћања садржаја желуца кроз тај отвор у предео једњака. Карактеристична је и појава бола иза грудне кости после обилних оброка, нарочито ако особа има навiku да после ручка или вечере одмах прилегне. Код киле никако не важи старо правило да „свако јело куне тело да се легне и слегне“. Напротив, ко зна да има овај проблем требало би, како саветују лекари, после сваког обилнијег оброка у шетњу. У случају хијатусне киле бол се јавља и при савијању у појасу, на пример при облачењу или пертлању ципела или приликом неког другог рада. Ако бол нестане када се исправимо треба помислити на овај поремећај. Многи због киле прво стигну код кардиолога, па тек онда код гастроентеролога, јер због бола који се јавља високо изнад дијафрагме, у ребарном делу, а шири се у леђа или рамена, помисле на ангину пекторис, па многи због страха од инфаркта пожуре код кардиолога. Мада ретко, понекад долази и до крвављења због стварања улкуса, тј. чира у пределу киле или из самог дела желуца који прелази у грудну шупљину због поремећаја крвотока. Дијагноза се поставља после снимања на рендгену, као и на основу ендоскопског прегледа.

– Лекар треба да објасни пацијенту шта је кила и шта он сам може да учини да смањи тегобе – објашњава др Крстић. – Препоручује се, на пример, да се не носи каиш и тесна одећа. Американце ћете често видети да носе трегере, као део целе филозофије коју су развили да себи олакшају живот и да их ништа не стеже. Наш народ није никада прихватио ношење трегера у већој мери. Препоручују се мањи и чешћи оброци, а после обилнијег оброка – обавезно у шетњу. Вечера би требала да буде најмање три сата пре одласка на спавање, као што се препоручује и високо узглавље. Ваља, такође, избегавати сокове од поморанџе и парадајза, зачињена и кисела, а нарочито масна јела, јер она код киле стварају горушицу. Тегобе могу да се појачају после пијења газираних пића, кафе, јаких чајева, али и алкохола.

Хијатусна кила се врло често дијагностикује код особа које вежбају у теретани. Рад са теговима или вежбе за трбушне мишиће строго су због тога забрањени. Уместо тога, др Крстић препоручује шетње и лагано пливање. Наравно, гојазним особама се препоручује да смање вишак килограма. У време када због киле наступе јаче тегобе или болови, лекари препоручују узимање антацида, лекова који блокирају лучење киселине у желуцу, као и узимање спазмолитика, лекова који умањују грчеве односно спазме мишића стомака.

На срећу, већина хернија је мала и углавном је узрок побројаних тегоба које се променом навика могу држати под контролом или ублажити. У два до три процента код великих хијатус хернија или у оним случајевима код којих је кила фиксирана у грудној дупљи долази, међутим, и до крвављења. А када се она не могу зауставити лековима – потребна је операција.

З. Ж. Д.

Операције на срцу и у приватном КБЦ-у

Од четири операционе сале, две су оспособљене и за најсложеније операције на срцу

Приватни КБЦ у Београду

Министарство здравља дало је сагласност да се убудуће операције на срцу, на које у Србији чека око 4.000 пацијената, о трошку државе раде и у првом приватном Клиничко-болничком центру на Новом Београду. Операције замене срчаних залистака или бајпас на које се до сада чекало и по две, три године убудуће ће о трошку Републичког завода за здравствено осигурање радити хирурзи под кровом приватне клинике. Реч је приватној здравственој установи која је у јануару отворена на Новом Београду. „Београдски КБЦ“, налази се у импозантној, новој згради од четири спрата, наменски грађеној за болницу на 6.000 квадратних метара. Установа располаже са четири операционе сале, од којих су две потпуно опремљене за најсложеније операције на срцу.

Власници приватног клиничког центра су породице Павловић и Зечевић.

Да би смањили листе чекања на

операције срца, у овом часу су у току и завршни преговори да се пацијенти из Србије шаљу на интервенције у Турску, на клинику у Истанбулу, на коју се из Србије већ дуже од годину дана упућују неурохируршки болесници са тешким туморима на интервенцију такозваним гама ножем. Болница у Истанбулу је по стручности, али и условима лечења на светском нивоу, где углавном раде лекари едуковани у Америци. Њихов скор је веома висок и нико нема примедбе на њихове резултате и услове лечења. Ова болница је сада понудила нашем Заводу за здравствено осигурање да прими на лечење односно операције и пацијенте којима је потребна интервенција на отвореном срцу, јер за то имају одличне услове, а нашем фонду осигурања понудили су прихватљиву понуду. Цена од 4.700 евра покрива трошкове операције, болничке дане, чак и авионски превоз, а пацијент ништа не плаћа из свог џепа, већ трошак сноси Фонд здравственог осигурања.

По речима Светлане Вукајловић, директорке Фонда, међутим, пацијентима из Србије ће ова опција бити понуђена само као једна од могућих, а они ће сами бирати да ли желе да буду оперисани изван Србије.

За оваквом мером надлежни су посегли, јер већ годинама нису успели да смање листе чекања на операције срца упркос томе што се оне у Србији раде на три места: у Институту „Дедиње“, Сремској Каменици и на Другој хируршкој клиници у Клиничком центру Србије.

ЗДРАВА ИСКРАНА

Калијум чува срце

Од тога колико ћемо солити јело и помоћи или нашкодити нашем здрављу, а пре свега крвном притиску, по речима проф. др Бранка Јаковљевића, битније је водити рачуна о односу нивоа калијума и натријума у намирницама, што је доказано у многим студијама. Тако повољан однос, па одмах и препоруку да се чешће налазе на јеловнику, добијају свеже и сирове намирнице попут банана (365 милиграма калијума), бадема (800), авокада, ораха (500), сојиног брашна (1.740), али и кромпира, спанаћа, махунарки и осталог зеленог поврћа. Начин припреме јела, упозорио је др Јаковљевић, дефинише умногоме да ли ће намирница сачувати повољан однос. На пример, скуша садржи 6,6 пута више калијума него натријума, али оног часа када је припремимо у рерни, печењем се однос спушта на 4,2 пута. Ако је пржимо у тигању само 1,4 пута ћемо имати већу количину калијума него натријума. А као добре изворе калијума наводи банану, цеђени сок од наранџе, јабуке, грејп, а посебно издваја – першун.

– Кад је реч о калцијуму, важном за наше кости, препоручене дозе за одрасле су од 800 до 1.000 мг дневно, а добар извор су млеко и млечни производи, још боље плодови мора, посебно риба, која се може јести са костима, јер идеално комбинује калцијум и пуно витамина А и Де и масних киселина, који омогућавају максималну искористивост калцијума. Сардине имају 700 мг калцијума у 100 грама јестивог дела, док млеко које је толико хваљено има само 120 мг калцијума у 100 грама, наводи др Јаковљевић.

З. Ж. Д.

ПСИХОЛОГИЈА

Срећа и после 74. рођендана!

Истраживање је показало да осећај задовољства када напустимо младе, луде године па све до четрдесетих није на високом нивоу, да такав остаје до 46. године када полако почиње да расте, да би највишу оцену о задовољству дале особе у 74. години. Амерички и немачки научници су више деценија пратили 21.000 жена и мушкараца, питајући их у одређеним фазама живота да своје задовољство и срећу вреднују оценама од један до седам. Тинејџери и особе у двадесетим и раним тридесетим годинама су очекивано најзадовољнији – оцена 5, а онда са оценом 4,9 следе они са 74 године. За младе, наравно, нема изненађења, а психолози су објаснили да је висока оцена код старих људи последица тога што више цене свој живот, док људи у касним тридесетим и четрдесетим годинама брину о каријери и егзистенцији, деци и стамбеним условима, па се то одражава и на степен задовољства животом.

Богданови голубови од 2001. сваке године побеђују на такмичењима

Љубав у облацима

Тренинг голубова, исхрана, укрштање раса стручан посао који тражи много знања, упорности, времена и пара

Било је то у Основној школи Вук Караџић у Стојнику... Били смо на часу. Кад, наједном, проломи се стакло, с треском се сручи, а у учионицу улетеше кобац и голуб. Кобац је гањао голуба, а овај немајући куд... Посакасмо, наста пометња, кобац побеже, а Раја Терзић ухвати голуба. Држао га је на грудима, не зна се чије је срце више тукло. И Раја ми га тада поклони. Знао је да волим голубове, а тих смо дана били нешто посвађани. Тако се и помиримо. Дечја посла...

Богдан Петровић (41) референт обезбеђења у ЕД Београд, данас је, како би се рекло – озбиљан човек. Ожењен је Марином, медицинском сестром у ВМА, отац Анице (1990) и Стефана (1993), али љубав према голубовима није престала. Не само да није престала, него је и расла.

Када је имао седам година брат од тетке Зоран поклонио му је два голуба. Гледао их је раширених очију, миловао, али још није осетио – оно. Оно што прави голубари осећају према својим љубимцима. До тога се долази постепено. Права узбуђења Богдан је доживео када је голубица снела јаје и када се из њега излегло голуждриво птиче. Сећа се да се у почетку чудио зашто се голуб, када изађе из кавеза, враћа у њега? Голуб се у ствари не враћа у кавез, већ у своју кућу. Тамо где се осећа сигурним и где му је лепо.

Све то збивало се у Стојнику, селу аранђеловачком, а на самом ободу са Младеновцем. Син Бранислава (1947) и Миланке (1948) био је одличан ђак и добро, послушно дете. Са млађим братом Зораном помагао је по имању и око стоке све што је требало, али ни на

шта нису терани. Зато Богдан и дан-дanas воли село, животиње, све у вези са пољопривредом. Бранислав и Миланка били су узорни педагози, а да тога, вероватно, нису ни били свесни.

Бранислав и Миланка нису били само сељаци. Бранислав је био и бравар-варилац у младеновачком Прогресу, мајка и снајдерка. Шила је Стојничанима. Деда Милован (1926) и баба Вукосава (1925) нису више живи, али живе у лепом Богдановом сећању. Са њима је проводио више времена него са презапосленим оцем и мајком. Деда му је сковао кавезе за голубове, а баба их чувала и пазила кад Богдан није био поред њих. Све док их није преселио у Београд, у Кнежевац где је направио кућу. Доћи ћемо и до Београда и до куће, али ћемо ићи редом. Где смо стали? А, да, код деде и бабе. Деда Ми-

лован је имао оца Богдана чувеног у Шумадији по поштењу, по карактеру. О њему су се причале легенде, а по њему је наш Богдан, голубар, добио име.

Голубове чували баба Вукосава, пас Рекс...

Наш, млађани Богдан, могло би се рећи, познаје све Стојничане. И његова Марина је одатле. Од прадеде Богдана наовамо, сви су се женили из Стојника. Многи из Младеновца, Аранђеловца, жене се и удају из Стојника и ту остају да живе.

А Богдан је, ипак, отишао у Београд 1986, у средњу пољопривредну. Као одличан ђак, могао је да бира. И он је изабрао. Зато што је то волео. И опет је био одличан. Док је био у Београду, станао је на Петловом брду, код Вукосаве која је посестрима његове прабабе, дивна жена, образована, која је много волела децу, можда и због тога што није имала своју. Иако је често одлазио у Стојник, тешко му је пало ово одвајање од свега што је највише волео. Баба Вукосава је пазила голубове. Чувао их је и пас Рекс који би увек предосетио када ће Богдан доћи. Све је то било како треба, али Богдан је желео да он буде поред својих голубова. Маштао је о томе да их има пуно и да се такмичи.

Уместо да им се врати, морао је даље. Уписао је Пољопривредни факултет и отишао у војску, у Охрид. И тамо је чезнуо за својим голубовима, иако је знао да су у сигурним, бабиним рукама. Чезнуо је за њима, али је стекао нове пријатеље са којима је у вези и данас.

После војске, 1990. запослио се у Електронској индустрији као ватрогасац. Откуд сад то? Па тако, десило се. Једноставно, изгубио је вољу за студирањем. Наилазило је ново време, тешко.

Рат, санкције... а он се одмах и оженио и добио кћерку. Живели су као подстари на Петловом брду, па у Кнежевцу где је касније купио плац, подно Стражевице и направио кућу. А пре плаца и куће запослио се у ПД „Електродистрибуција Београд“. Било је то 1995, био је петак, 13. април, још се сећа. И ко каже да су петак, и још тринаести – баксузни? А да би се запослио као контролор противпожарне заштите претходно је положио стручни испит.

Исте године учланио се у Голубарско друштво Кнежевац СС 22, како се то стручно каже, у којем је већ 15 година прошавши све функције. А те године, кад се учланио, голубови још нису били код њега. Кућу је направио деведесет осме за осам месеци. И по тридесеторо је радило одједном. Били су то све рођаци и пријатељи из Стојника. Отац је обезбеђивао храну. Богдан је прибављао грађу, материјал, све што треба. Прискочили су с парам Миливоје, таст и нарочито Живанка, ташта. Тако се могло десити да у време тешких санкција, у предвечерје бомбардовања, 29-годишњи младић подигне кућу од око 200 квадрата. У ствари, кућу је подигла љубав. Можда зато није ни чудо што је у жеку радова, не плашећи се никога, док су радници скуцкавали рогове, на њих слетео бели голуб лепезанер. Сви су застали, занемели. Голуб је постајао и одлетео.

Теледириговани тренинзи

Прегрмело се и бомбардовање, ту подно Стражевице, па је Зоран, онај брат од тетке који му је поклонио прва два голуба, на камиону дотерао кавезе са птицама. Све је пажљиво обављено, ни једно јаје није полупано. Тада је Стефан већ имао шест до седам година,

али га голубови нису привлачили. Њега је вукло и вуче да трчи за фудбалом. Таленат је. Дочим их Аница, кћерка, воли. Она је више на оца. Воли и фолклор.

Сада је Богдан могао да се посвети својим сновима. Да има пуно голубова и да се такмичи. Мада, не баш потпуно. Јер, када треба да их тренира, ујутру, он мора на посао који почиње у седам. Зато им приређује тренинге теледириговано. Кћерка му јавља телефоном каква је ситуација. Колико је голубова у ваздуху, када је који слетео... Она или комшија Милан Миловановић, студент и голубар.

Тренинг голубова, исхрана, укрштање раса, све је то стручан посао који тражи много знања, упорности, времена, пара, а свега тога не би било да није љубави према њима.

– Да ли се Марина буни због...

– Не, она је знала за ову моју пасију, из истог смо села. Мада... понекад буде и напорно. Кад је такмичење, па ми у дворишту буде на десетине људи од раног јутра до касног поподнева...

Богдан Петровић се специјализовао да подиже, укршта и гаји српске високолетаче који су у свету међу најбољима. Њих су још Турци донели на наше просторе. Временом се стекли још особености. А забележено је да у свету има око 250 врста голубова, од којих су 50 врста летачи, а 200 украсни голубови.

Богданови голубови сваке године, од 2001, на такмичењима односе победе. Три пута је био шампион Удружења, што значи да је имао најбоље резултате, у просеку и за јуниоре и за сениоре. Добио је пет златних алки. Постигао је највећи јуниорски резултат просечног лета јата у трајању од девет сати и три минута. Наводио ми је многе награде појединачно, колико су – голуб појединачно, или јато – провели у ваздуху, на којој висини, каква су правила, шта се признаје а шта не признаје, како се суди, где се купује голубија храна и од којих произвођача, колико има удружења и како раде, у чему је особеност голуба писмоноша...

Богдан је и у Стојнику основао голубарско друштво. Једном је возећи кола кроз село угледао дечака како стиснуће, уз груди, носи два голуба. Стао је, поразговарао са њим и обећао да ће му донети пар голубова, из Београда. Донео му их је пун сандук, јер њему нису за такмичење вредни. Те среће, тог одушевљења, те радости, не може те видети нигде.

Слободан Стојићевић
Фото: М. Дрча

Овде се укрштају и гаје познати српски високолетачи

Први сремски манастир

Најзападнији од шеснаест манастира никлих на Фрушкој гори, сведочанство присуства Срба у Срему

Ко зна да ли би се манастир Привина глава толико рашчуо у народу да није било оца Гаврила? Наиме, пре петнаестак—двадесет година почело је да се прича испод гласа да се с његовим усрдним молитвама и уз Божју помоћ догађају многа исцелитељска чуда. И нагрнули онамо невољници са свих страна. Има, кажу, међу њима и муслимана и римокатолика и агностика и атеиста. Јер, мука не пита да ли се, и како, обрађаш Великом Творцу. Могао је господин Василије, владика сремски, да сасече то у корену, али је мудро зажмурио на једно око, па и пречуо понешто, упркос томе што Српска православна црква не признаје чуда нити верује у њих. Јер, не ваља човеку убити наду, кад је само наде, ту и тамо, бивало у оно време. Али, и без чудотворних молитви оца Гаврила, Привину главу ваља обићи, бар зато што је најзападнији од шеснаест манастира што су никли на Фрушкој гори као сведочанство нашег присуства у Срему.

Неки верују да је манастир назив добио по оближњем селу, на седам километара североисточно од Шида, али, неће бити. Јер, вазда су уз манастире ницале насеобине које су име добиле управо по светињи, а не обрнуто. Нагађа се и да је ктитор манастира био неки властелин Прива, или Приба, па да је име отуда. Али, повест не зна за таквог велможу, нити је у то време постојао обичај да се икоме надевају надимци, а посебно не властели. Кад је о називу манастира реч, опат Бонини је 1702. године забележио једну занимљиву легенду: наводно, старији људи су му причали да је српски деспот Вук Бранковић дао огромно благо за изградњу цркве и манастира који је требало да буде у свему први у Срему. Али (по очигледно старом српском обичају), градитељи ухвате и изгубе се с благом. Само, нису стигли далеко: на месту где је доцније никао овај манастир, пресрели су их лопови, опљачкали и побили, па отуда и назив Привина глава, са значењем пребијена, слупана глава.

Постоји, такође, легенда да је саграђен у 12. веку, али далеко је извес-

није да је никао крајем 15. столећа, тачно 1496. године, као задужбина велможе Јована Бранковића и његовог брата владике Максима Првог. Према турским изворима, његово оснивање везује се за средину наредног века, али извесније је да се мисли на прву обнову?! Свеједно, сматра се да је Привина глава, ипак, најстарији међу фрушкогорским манастирима.

На километар-два од манастира налазе се остаци утврђења Беркасово, које су подигли деспот Вук Гргуровић, у народу познат као Змај Огњени Вук, а довршили га Ђорђе и Јован Бранко-

вић. Из те утврде повоздан су кретале патроле да предупреду редовне турске упаде у Срем. Сасвим је могуће да су браћа Бранковићи пожелела да у близини те значајне фортификације имају и једну светињу?! Овакву претпоставку посредно потврђује и такозвани „Минхенски псалтир“, рукописна књига настала у Цариграду и на Светој гори која се чува у ризници манастира Привина глава, у којој је забележено да је написана по наруџбини старог српског деспота Георгија (Ђурађа Бранковића), а да ју је доцније неко од његових потомака и наследника поконио овом братству.

Манастир Привина глава

Први сигурнији податак о манастиру затиче се у турским документима из 1566. године, где стоји да је манастир изграђен пре доласка Турака у Срем. У тим изворима спомиње се манастирско имање које би чак и данас изазвало завист (манастир Ковиљ, на пример, подигнут је на метоху манастира Привина глава) и мудри игуман Максим. Постоје и документи турских харачлија из 1588, односно 1595. године, по којем се манастир задужује с порезом од 2.900 акчи, што никако није било мала сума!

Током 1627. године у манастиру је неким послом боравио и пећки патријарх Пајсије Први (Јањевац), велики поштовалац, али и познавалац наше средњовековне књижевности. У манастирској библиотеци, како је забележио, пронашао је „Чатовник с образи“ (укоричену књигу), богато илуминиран, али у очајном стању. И како је добро спознао вредност књиге, пожелело је да је однесе (ни до данас се моћици нису ратосиљали сличних жеља). Тако би се и догодило да се братство није узнемирило, па га је игуман доцније однео у Врдник. Патријарх је овај псалтир прекоричио и средιο и вратио га манастиру, да би га већ 1688. године, не обазирјући се на протесте калуђера, „смотао“ извесни официр. Тада је светиња потпуно опљачкана (ех, браћо кристијани), а братство избегло, да би се вратило у полуурушени манастир тек после потписивања Карловачког мира (1699).

Тек 1741. обновљена је и стара црквица посвећена светим арханђелима Михаиљу и Гаврилу, али уместо византијског стила, сада је уређена у барокном стилу, као и огромна већина цркава у Војводини. Обновљена је прилозима себра из Шида, Шаренграда, Вуковара и Осјека. Потомци неких од њих, сада римокатоличке вероисповести, протерали су братство 1941. године са територије Независне државе Хрватске, а манастир опљачкали, односећи ревносно чак и дрвенарију, док су део ризнице пренели у Загреб, у Музеј за умјетност и обрт. После много натезања, највећи део тих драгоцености враћен је после рата Патријаршији у Београду. Манастир је поново оживео и готово је сасвим обновљен. Не иде по жељама, него по могућностима. Када се и могло, није било воље, а сад кад има воље, нема се чиме. Отуда и отац Гаврило.

Милош Лазић

ЗНАМЕНИТИ СРБИ: ДИМИТРИЈЕ НЕШИЋ

Распевани професор

Зашто је један од првих чланова српске Краљевске академије наука добио „своју“ улицу у престоници пре само пет година

Наравно да је Михајло Петровић, Мика Алас, имао онакву љубав према музици када му је математику предавао Димитрије Нешић. За њега је познато да је предавао еуклидску математику, алгебру, тригонометрију, аналитичку геометрију, диференцијални и интегрални рачун и комбинаторику на Лицеју и Великој школи сам сам-

Димитрије Нешић

цијат, све до доласка Богдана Гавриловића, али не и да је био један од оснивача и првих чланова Првог српског певачког друштва скупа са Миланом Маливуком, Костом Цукићем, Ђорђем Станишићем, Емилијаном Јосимовићем, Јосипом Шлезингером, Антоном Шуљцом, Августом Церманом и Карлом Келишем (било је, ипак, више Срба него Немаца и Чеха, па отуда она одредница – српско).

У Великој школи Димитрије Нешић је био међу првих осам професора који су бирали остали наставни кадар, али и први који је из ње, почетком 1894. године, отишао у пензију како би катедру уступио свом врло надареном ученику Михајлу Петровићу, па део славе за оснивање Београдске математичке школе може припасти и њему. Уџбеници које је написао надживели су га: из њих се учила математика до пред Други светски рат. Био је и међу првих шеснаест чланова Краљевске академије наука које је својим указом поставио краљ Милан Обреновић. Они су имали дужност да устроје статут, правила и све услове за пријем будућих чланова. Био је трећи председник Српске академије наука и у том мандату (1890) изабран је за дописног члана Југославенске академије знаности и умјетности у Загребу. Говоркало се да никад није постао редован члан због тога што се својевремено дрзнуо да чувеном математичару-филозофу Лајбницу докаже његово српско порекло?!

Димитрије Нешић је рођен 1836. године, као најстарије дете у породици

Београдског занатлије. Па, ипак, уместо да се посвети занату, завршио је гимназију и школовао се на Лицеју, а потом на Великој техничкој школи у Бечу и на Политехници у Карлсруеу, као питомац (стипендиста) српске владе, односно Министарства просвете и црквених дела.

По повратку, постављен је за првог директора славне Друге београдске гимназије, а написао је и прве математичке уџбенике, али остаће упамћен по томе што је за потребе младе кнежевине по Европи сакупио искуства напреднијих и преточио их у први Закон о примени метричких мера. Написао је књигу „Метарске мере“, која је на најбољи начин растумачила разлоге за увођење новог система у Србији. И тако су нестали грошеви и крајцаре, хватови, пуди, оке и друге „новчане и мерне јединице“ које су до тада више збуњивале него што су помагале развоју науке, привреде и државне економије.

Димитрије Нешић, научник, математичар, велики педагог и културни радник, умро је 1904, у шездесет осмој години и сахрањен уз почаст које су му указали Српска академија наука, Београдски универзитет и многобројни пријатељи и поштоваоци, на београдском Новом гробљу. Од професора се опростио Мика Алас, Михајло Петровић, његов најбољи ученик, који је споменуо да је Димитрије Нешић за све што је учинио, за свој патриотизам, за љубав према народу и отаџбини, као и за свој јавни и политички рад, одликован орденима Светог Саве првог и другог реда и Белог орла четвртог реда.

Па ипак, тек 2005. године, решењем о промени назива улица и тргова на територији градских општина, Скупштина Београда је готово безименој Улици падина 3, негде на Звездари, дала назив по овом скромном али великом математичком педагогу и патриоти.

М. Лазић

Панорама Алексинца

На Морави, воденица стара

Богатство може да осиромашује и унесређује. – Најбољи квалитет угљних шкриљаца у Европи. – Где је погинуо пуковник Рајевски, Толстојев гроф Вронски. – Због чега одборник поклања плац за споменик Ољи Ивањицки

Алексинац је смештен у Алексиначкој котлини, на саставу долина река Моравице и Јужне Мораве које протичу кроз град, док су околна насеља расута по пространој котлини и на њеном ободу, као и на обронцима оближњих планина Озрена, Буковика и Јастрепца. Моравица од Бованског, вештачког језера, двадесет километара тече територијом ове општине. Језеро се простира на 100 хектара. Из њега се Алексинац снабдева водом.

Зато се за ове место и околину каже – богато водом. То звучи лепо. Али ових дана, баш у време када му је екипа Киловат-часа била у посети, то се благо преливало на све стране. Горе је, вероватно, било само у Зајечару. На подручју општине поплављено је готово 400 зграда, од тога у самом граду – 120 стамбених и 50 помоћних. То је много

за једну овако малу варош која нема ни 20.000 становника. Око 2.000 хектара пољопривредног земљишта било је под водом. Зато је за уши овог народа као музика зазвучала вест објављена 1. марта да ће од ЕПС-а добити два милиона динара помоћи. Богатство, ето – овога пута реч је о води – може и да осиромашује. Оно даје, даје, али и узима по неким нама несхватљивим законима. И није то једино богатство које награђује и кажњава.

Алексинац је познат и по руднику угља. Отворио га је маја 1883. године Белгијанац Јохан Апел, а затворен је после више од једног века, у новембру 1989. године, када је од експлозије метана погинуло 90 камарата ударничке прве смене. Њихови преживели другови, њихове жене, па и деца, сећају се да је Алексинац био светски рударски

град. У њему су радили Белгијанци, Немци, Далматинци, Хрвати, Словенци, Бугари, Албанци... Сви су живели као једна породица. Врата се нису заклањавала...

Алексиначки рудник, гигант мрког угља, имао је шест јама, у којима је радило око пет хиљада рудара. Шездесетих година вадило се по 400.000–500.000 тона руде. Шта мислите, како је то било када рудари приме плате, на хиљаде и хиљаде њих, па крену да троше. Био је то град пун живота и, чинило се, будућности.

Име града – по кафеџији

Рударско насеље које данас има 1.600 становника делује сабласно. Ниједна фирма не ради. У насељу је амбуланта у којој лекар опште праксе

Концентрација купаца уз Јужну Мораву

и стоматолог раде сваког другог дана, и то само пре подне. Нема биоскопа, у хотел Рудар готово нико не свраћа... Све би то можда могло бити разумљиво да су исцрпљене залихе руде. Али, тврде овде, налазишта мрког угља у околини Алексинца најбогатија су те врсте у Србији. И ускоро би могла поново да се експлоатишу. Општинско руководство је припремило пројекте. Израчунато је да би могао да се копа још скоро пола века. Отварале би се нове јаме. Прва би била недалеко од села Суботинац, поред пута Алексинац–Сокобања. Да би се то остварило, неопходно је променити ток реке Моравице (сокобањске). То је, наравно, веома скупо, али би се инвестиција брзо исплатила. Уз то, искоришћавала би се и богата налазишта угљних шкриљаца. Стручњаци кажу да по проценту нафте који садрже (између 12 и 18 одсто) од ових шкриљаца у Европи нема бољих. Процењује се да у алексиначком региону постоји 1,8 милијарди тона угљних шкриљаца, од чега се може добити око 180 милиона тона нафте. О каквом се богатству ради, може се схватити ако се зна да се у Србији годишње преради и потроши око четири милиона тона црног злата.

То су планови, а шта ће бити, видећемо. А оно што је било – знамо да је било. Тако, на пример, знамо да је име Алексинац први пут записано 1516. године, за турскога вакта. О настанку имена постоји више легенди, али се најприхватљивијом чини она која спомиње неког Алексу, власника механе. Тако је тадашњи Алексин хан израстао у данашњи Алексинац. Алексинац је, можда, једини град у Србији који је добио име по кафеџији.

Седам римских царева је владало овим просторима. Султана и краљева знатно више, а о деспотима и кнезовима да се не говори. Било је ту освајача, крсташа и војника под полумесецом. Многи су пролазили са Истока ка Западу, а још више из Европе на Исток. Алексинац је вазда био на важном путу. У 16. веку нашао се на новом турском Цариградском друму, где је био важна станица. Зато су почетком 17. века Турци ту подигли тврђаву чија је посада имала задатак да путнике на друму штити од хајдука.

Географски положај умногоме је утицао да се овај крај економски развије. Тако је у 18. веку Алексинац био седиште нахије, а поред вароши, нахију је чинило још 17 села. Ни данас га путеви не заобилазе. У његовој близи-

Саша Ђорђевић

Саша Ђорђевић, директор Погона ЕД Алексинац, Огранка ЕД Ниш, рођен је 1968. године у Алексинцу. Електротехничку школу и ЕТФ завршио је у Нишу. Запослио се, најпре, новембра 1995. године у ЕИ Ниш (у фабрици радио-цеви), а од 6. јануара 1997. године је у Погону ЕД Алексинац. Краће време био је и на функцији техничког директора Огранка ЕД Ниш. Ожењен је и отац је једног детета. – Електродистрибуција Алексинац покрива 72 насеља ове општине, површине 707 квадратних километара. Мрежа 35 kV напонског нивоа износи 35 километара, 10 kV је око 200 километара, док је за 0,4 kV 463 километра – истиче Ђорђевић. – У нашој надлежности је и седам ТС напонског нивоа 35/10 kV и 265 ТС од 10/0,4 kV. На овом подручју налази се, иначе, 21.514 купаца у категорији „домаћинство“ и око хиљаду и по вирманаца. Највећа концентрација купаца је узводно уз Јужну Мораву, јер су ту села, попут Прђиловице и Моравице, у експанзији.

Споменик руским борцима страдалим у српско-турском рату

Црква и споменик погинулима у I светском рату

Зграда суда

Споменик жртвама НАТО агресије

ни је међународни железнички правац север–југ. На само три километра од центра града, у Житковцу, налази се железничка станица Алексинац. Туда пролази и аутопут Е-75 који Европу спаја са Блиским и Средњим истоком у Азији, а на око 30 километара је међународни аеродром Константин Велики, у Нишу. То су добри предуслови, али није довољно да се град пробуди из привредне учмалости. Алексинчани рачунају да ће се – осим уз обнављање рударства – опоравити и развијањем туризма. Сеоског и такозваног – историјског туризма, будући да су се овде одиграли многи важни догађаји.

Основано и Удружење Индијанаца

За време турске офанзиве против устаника 1806. године, румелијски валија Ибрахим-паша, са око 50.000 пешака, многобројном коњицом и са 14 топова и кумбара, дошао је крајем јуна од Ниша ка Делиграду. Битка је вођена више месеци, током целог лета, прекидана и настављана, али Делиград никада није освојен. Иако је турска војска била многобројнија и боље наоружана. Овде је, 23. августа 1876, на Шуматовцу, била чувена битка у српско-турском рату где су Срби извојевали велику победу. У овом рату уз Србе се борио и велики број добровољаца из Европе и Русије. Најславније је име пуковника Николаја Рајевског, који је

погинуо код Адровца. Личност пуковника Рајевског послужила је Лаву Толстоју за лик грофа Вронског у роману Ана Карењина. Већ више од једног века Адровац чува успомену на овог племића. Душан Остојић, одборник у СО Алексинац, понудио је пролетос свој плац у селу Горњи Адровац пријатељима недавно преминуле уметнице Оље Ивањицки са идејом да јој ту подигну споменик. Он сматра да Оља Ивањицки, и сама потомак руских емиграната, треба да добије споменик на месту које је, управо због Рајевског, симбол нераскидивог пријатељства руског и српског народа.

Почетком ове године неколицина Алексинчана се досетила да предложи да се име француског писца Виктора Игоа (1802–1885) коначно додели једној алексиначкој улици. Један од највећих књижевника свих времена обратио се успаваној Европи поводом нечуведеног покоља који су Турци починили у Србији, у Алексинцу, у лето 1876, текстом „За Србију“, у париском листу Позив. Описујући покоље и невиђене турске злочине почињене над српском нејачи, В. Иго се пита: Када ће се свршити мучење тог малог, јуначког народа? Страдање Алексинца одиграло се пред очима Европе, а Иго је први проговорио о изосталој међународној моралној осуди. То је било 1876, а 1999. међународне снаге (НАТО) жестоко су га бомбардовале. По величини разарања, изазваној материјалној штети и броју жртава, у односу на број становника и економску развијеност Алексинац је и процентуално претрпео највећи број жртава и највећу материјалну штету у Србији. Он је симбол невиног страдајника, српска Герника.

Алексинац је познат и по томе што има Удружење Индијанаца. Званично је регистровано. Затражили су по три места у локалном и републичком парламенту. Оснивач је приватни трговац Љупче Павловић који објашњава да се чланови његовог удружења осећају као Индијанци: гетоизирани, изоловани од света, немоћно пред бирократијом и корумпираним политичарима...

Алексинчани имају и туристичко-привредне манифестације. Једна од њих су Пекарски дани, који се одржавају у октобру. Између осталог, бира се најлепши славски колач. У селу Гредетин одржавају се Дани јагода, а етно-манифестација На Морави воденица стара траје већ 45 година.

Слободан Стојићевић
фото: Александар Стојановић

ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА КРОЗ ИСТОРИЈУ

– Једини рудник у Србији у коме се руда копа непрекидно од његовог оснивања је у Костолцу. Копање руде започело је 1870, па ове године рудник пуни 140 година постојања и рада

„Угљен из Костолаца, лигнит, продајем по 100 динара за 100 килограма, а 140 динара за 100 килограма ако се угља достави купцу кући ван чаршије. Поруџбине прима г. Димитрије Ђорђевић, бакалин код теразијске чесме и моја пивара у Смутековцу“ – објавио је Ђорђе Вајферт октобра 1883. године у „Новинама сербским“. Били су то велики новци за ондашње прилике. Угља, међутим, и није био намењен београдској сиротињи, већ официрским, чиновничким и имућнијим кућама које су себи могле да приуште такав огрев. Поред тога, огласом је нуђен ситан угља, а крупним комадима угља из костолачког мајдана снабдеване су фабрике са парним погоном.

И Ђорђе Вајферт се заинтересовао за костолачки угља када је било потребно обезбедити погонску снагу за поменуту парну пивару на Смутековцу. Међутим, како је Вајферт купио мајдан Костолац, пробудила се у њему страст за копањем руде. Кажу да је од тада чешће био по гудурама Србије него у Београду. За собом је вукао инжењере и копаче, куповао алат, подизао рударска насеља... Све што би зарадио на пиву – улагао је у рударство. Неколико пута био је на ивици банкрутства. Београдска чаршија говорила је – дужан к’о Вајферт, а његови пријатељи предлагали су властима да му због расипништва које је испољавао када је рударење било у питању – одреде стараоце...

Прва рударска повластица у Србији

Вајферт је преко костолачког угљенокопа ушао у рударство Србије. Данас се сматра његовим зачетником. Власник рудника Костолац Вајферт је постао 1881. године, када га је купио од Чеха Фрање Вштетка за 8 000 дуката.

Мајдан из Костолаца

Индустијалац из Београда, власник парног млина и фабрике шпиритуса, Фрањо Вштетка је 1870. године започео истраживања угљене наслaге у пробном окну за западне стране села Костолаца. Тада је на дубини од 39 метара пронађен угаљ, а одмах је уследила и његова експлоатација. Право на производњу Вштетка је добио тек 1873.

– Повластица на овај рудник, који лежи у селу Костолац округа пожаревачког и обухвата 31 рудно поље (...) прва је повластица која је у Србији на основу Закона рударског издава, писало је у извештају Рударског одељења Министарства привреде за 1874. годину. Ту је речено и да је претходне године произведено око 15 000 ђумручких центи угља (читавих 750 тона!). Вштетка је извезао нешто преко 50 тона, а остало је употребљено за своје фабрике и продао другим парним предузећима у Београду. Извештај даље каже да је власник рудника „имао радника са породицама свега 32, за становање њихово направио је шест кућа и постарао се за њихово физичко и морално стање. У овој години радњу је увећао и продукција ће угља још већа бити; уопште, овај је рудник на најбољем путу да се развије и унапреди“.

Рударска колонија

Ипак, пуни процват рудник ће доживети када његов власник постане поменути Вајферт, и то пошто за управника рудника доведе Фрању Шистека, још једног Чеха. Шистек је био искусни рударски стручњак. За само четири године успео је да

Костолац с почетка 20. века

организује производњу угља тако добро да је Вајферт тада затражио од министра народне привреде проширење повластице на нових 10 рударских поља.

Убрзо је село Костолац постало типично рударско насеље. – На овом руднику постоји најмодернија радничка колонија са подигнутим грађевинама од тврдог материјала, са зградама за управу и њен персонал и школом за радничку децу, писао је геолог Димитрије Антула у књизи „Преглед рудишта у Краљевини Србији“ за изложбу техничких достигнућа организовану у Паризу 1900. Стамбену колонију чинило је десетак зграда у којима су под кирију становали рудари и копачи угља. Осим локалног становништва било их је и са стране: Чеха, Банаћана, а касније Словенаца, Загораца, Далматинаца... Насеље је имало и „своју сопствену месарницу и продавницу животињних намирница у којима су се снабдевали запослени службеници, 44 радника, 34 жене и 58 детета“. Пре тога, Вајферт је једном недељно давао кола којима су се житељи колоније одвозили у оближње село ради набавке меса. Кола су имала платнени кров и клупе, као и приколицу у

којој би рудари товарили купљену живину и стоку.

Почетком 20. века у колонији је основана и читаоница. Нарочито је била опскрбљена верским књигама, годишњим календарима, али и новинама које је Вајферт редовно доносио из Београда. Недељом увече, рудари су се окупљали у читаоници: они који су били писмени читали су наглас, а они неписмени (већина њих), слушали...

Последњи јамски рудник и први површински коп

Угљени мајдан Костолац лежао је на десној обали Дунава и имао паробродско пристаниште на које је угаљ довожен рударским колима директно из рудника и утоваран на шлепове. Угаљ из рудника најпре су износили коњи, а касније је коришћена железница на коњску вучу. Зимом, када је Дунав био залеђен, није било пловидбе па је угаљ утоваран у шлепове кад би ледпустио.

У руднику Стари Костолац угаљ је вађен јамском експлоатацијом све до 1966. године, када је донета одлука да се престане са тим начином копања.

Међутим, много раније пре затварања јамског рудника, у Костолацу је започела површинска експлоатација угља. Било је то 1943. године, током Другог светског рата. За копање руде немачка окупациона власт користила је велике багере са парном вучом. На том површинском откопу руда је вађена до 1981. године. У међувремену, а и касније, отварани су нови површински костолачки копови.

Сања Рославцев

kwh
ЕЛЕКТРОПРИВЕДА СРБИЈЕ